

ОДБРАНА

АРСЕНАЛ **25**

Интервју

**Генерал-мајор
Љубомир Самарџић,
начелник Управе
за логистику**

Систем непрекидне подршке

**130
ГОДИНА
ВОЈНЕ
ШТАМPE**

Потписивање историје

putovanje

BEZ GRANICA

Lasta

eurolines

LASTA info centar • 011/3348-555

www.lasta.co.yu • www.lasta-turizam.com

БУДИ ПРОФЕСИОНАЛАЦ

КОНКУРС ЗА ПРИЈЕМ У
ПРОФЕСИОНАЛНУ ВОЈНУ СЛУЖБУ

Бити део елитног строја
у савременој војсци
изазов је за сваку
младу особу...

... сада је тренутак!

ВОЈСКА СРБИЈЕ

011 20-63-432 Генералштаб Војске Србије

018 509-539 Команда Кошавне војске

018 326-221 Специјална Бригада

011 20-64-730 Команда за обуку

011 30-74-027 Команда В и ПВО

011 32-01-957 Управа војне полиције

011 20-64-074 Гарда

www.vs.rs

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традиције „Ратника“, чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)
Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Душан Глишић (фељтон, историја и традиције),
мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
Александар Петровић, поручник,
Владимир Почуч, мајор (одбрана),
Сања Савић (интернет)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастијан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Џ. Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковић, мр Зоран Миладиновић,
Предраг Милићевић, Миљан Милкић,
Крстан Милошевић, др Милан Милошевић,
др Александар Мутавић, Никола Остојић,
Никола Оташ, Иштван Пољанац,
Будимир М. Попадић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници)

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Даримир Банда (фоторепортер)

Језички редактори

Мира Попадић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-258; 23-809

Заменик главног уредника 3241- 257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Преплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

Internet

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ „Одбрана“

Преплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара.

За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,
Македонска 29

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

САДРЖАЈ

ИНТЕРВЈУ

Генерал-мајор Љубомир Самарцић,
начелник Управе за логистику

СИСТЕМ НЕПРЕКИДНЕ ПОДРШКЕ

8

Per aspera

ЗИД ПЛАЧА

13

Начелник Управе за односе са јавношћу
капетан бојног брода Петар Бошковић

ГОВОРИМО ОТВОРЕНО

14

Поводом 130. годишњице војне штампе у Србији

ПОТПИСИВАЊЕ ИСТОРИЈЕ

15

ОДБРАНА

Логороване јединица Копнене војске

БОЈНА ГАЂАЊА НА СНЕГУ

22

Центар за узгој и дресуру паса

ПРЕПОЗНАВАЊЕ ПОТРЕБА

24

Пет година служења војног рока у цивилној служби

ДРУШТВЕНО

КОРИСТАН РАД

28

Са галерије

ПРЕЧИЦОМ У ЖИВОТ

31

СВЕТ

Јевгениј Родионов, млади руски граничар убијен у Чеченији

СИМБОЛ СВЕТОГ И СВЕТОВНОГ ПРКОСА

32

Паралеле

ИЗРАЕЛ ПРОТИВ ХАМАСА

37

ФЕЉТОН

Рат после рата: Српска војска у Македонији и на Космету 1918. до 1920. године (2)

ГУШЕЊЕ ОДМЕТНИЧКИХ ПОБУНА

38

Из књиге „Појуће срце“

БЕЗ ЉУБАВИ

42

Генерал Јован Мишковић

НАЈСВЕСТРАНИЈА ЛИЧНОСТ ГЕНЕРАЛСКОГ КОРА

44

СПОРТ

Изабрани спортиста и спортска екипа године Војске Србије

СТРЕЛАЦ И ПАДОБРАНЦИ

46

Војна штампa

бележаване 130. годишњице војне штампе у Србији започели смо на самом измаку претходне године, објављивањем специјалног прилога, који смо посветили том великом јубилеју.

Са тим послом настављамо и у овом броју. Окупили смо недавно главне и одговорне уреднике „Народне армије“, „Фронта“ и „Војске“ и замолили их да се, у најкраћем, и са веће или мање историјске дистанце осврну на доба када су водили своје редакције. Добили смо занимљиво штиво у коме се огледају не само обележја војне журналистике у последњих педесетак година већ и актуелних друштвених прилика. Једна од улога новинара, уосталом, и јесте да буду сведоци догађања и верни хроничари.

Видело се, такође, да многи од њих нису иступили своје новинарско перо, иако су га одавно затурили и престали да пишу. Можда ће ове јубиларне шлајфне бити подстицај да се врате занату којем су поклонили најбоље године. Неки су, мора се признати, још увек у доброј форми. Чак у бољој него у младим данима. Растеређени различитих притисака, отворили су душу и подсетили нас на не тако давна „вунена времена“.

Причу о војној штампи у Србији наставићемо и наредних дана. У сарадњи са Војним музејом и Центром за војнонаучну документацију, информације и библиотекарство припремили смо велику репрезентативну изложбу у Галерији Војног музеја на Калемегдану, која ће бити отворена 21. јануара.

Она нас враћа на саме почетке историје војне штампе и публицистике уопште, која бележи и то да су, на пример, на челу „Ратника“, првог званичног гласила Министарства војног, чије традиције данас баштини магазин „Одбрана“, биле својевремено и прослављене војводе српске војске, тадашњи пуковници, Степа Степановић и Живојин Мишић. Ту је још плејада високих официра и генерала, који су све до почетка Другог светског рата држали у рукама уредничку палицу „Ратника“.

Бележимо још да је „Фронт“, некада веома популарна ревија, својевремено излазио у тиражу од невероватних 390.000 примерака, који данас нема ниједна дневна новина на нашем тржишту, а тешко да би заједнички тираж на десетине недељника и месечника заједно досегао ту импресивну цифру.

У припреми изложбе открили смо и то да се у војним библиотекама и архивама, на пример, не налази први број „Фронта“. Зна се да је 25. фебруара 1945. одштампан у 10.000 примерака и да је истог дана био у рукама војника на Сремском фронту. Надамо се искрено да је негде сачуван бар један примерак и да ће ускоро заузети своје почасно место. Ако не на изложби, оно бар у депоу библиотеке Војног музеја или Центра за војнонаучну документацију, информације и библиотекарство. Овом приликом позивамо све наше читаоце да се дају у малу потрагу и помогну нам да ту грешку коначно исправимо.

На традиционалној свечаности поводом Дана Новинског центра „Одбрана“, 23. јануара у Дому Гарде на Топчидеру, говорићемо више о актуелним приликама у војном новинарству, које се све више сели у виртуелни свет електронских медија, и будућим задацима и обавезама наше установе. То не значи да прекидамо традицију. Новина у штампаном облику одолеваће, без сумње, још дуго надирању савремених медија, јер оставља релевантне и дуготрајне трагове у времену. ■

Саопштење Прес-службе
председника Републике Србије

Генерал Понош разрешен дужности начелника Генералштаба

Председник Републике Србије Борис Тадић разрешио је 30. децембра 2008. генерал-потпуковника Здравка Поноша дужности начелника Генералштаба Војске Србије.

Тиме је председник Србије искористио своје уставно овлашћење (члан 112. став 2. Устава Републике Србије), по ком председник Републике, у складу са законом, командује Војском и поставља, унапређује и разрешава официре Војске Србије.

Са даном разрешења командни ланац функционисе нормално и до постављења новог начелника Генералштаба команду над Војском преузима генерал-потпуковник Милоје Милетић, заменик начелника Генералштаба. ■

Породицама палих бораца и ратних војних

Пројекат социј

Српски медицински тим у Конгу посетио дечје сиротиште

Пред Нову годину и божићне празнике, српски медицински тим при мисији УН у Конгу, у сарадњи са јужноафричким контингентом војне полиције, организовао је посету Дому за децу без родитељског старања у Кинколеу, предграђу Киншасе

У дому у Кинколеу, који носи име *Елембо (Нада)*, смештено је 52 деце узраста од једне до 17 година. Њихови родитељи углавном су умрли од AIDS-а. Деца у оквиру дома похађају основну школу, а старији се обучавају занатима који ће им омогућити почетак самосталног живота после напуштања сиротишта.

Директору Дома Роланду Емерију, мајор Божидар Јаковљевић, заменик команданта српског медицинског тима, и потпуковник Нгеси, помоћник команданта јужноафричког контингента војне полиције, уручили су новац, храну и намирнице у вредности већој од 1.000 долара.

Деца су извела занимљив програм у част гостију. Највише су их обрадовали слаткиши које су добили на крају програма.

Гостима су показане собе за спавање и одмор, учионице, кухиња и газдинство у коме сами гаје поврће, потом и фарма свиња.

Директор дома захвалио је јужноафричким и српским хуманитарцима на посети и помоћи. Нагласио је како су посебно обрадовани што су им први пут у гостима војници из једне далеке и пријатељске европске земље.

Заједничка посета српског и јужноафричког тима при мисији Уједињених нација MONUC у Демократској републици Конго, наставак је одличне сарадње коју имају припадници српског санитета и јужноафричке војне полиције. ■

Б. ЈАКОВЉЕВИЋ

АЛНИХ СТАНОВА

Министар рада и социјалне политике Владе Републике Србије Расим Љајић, амбасадор Јапана у Србији Тадаши Нагаи и градоначелник Београда Драган Ђилас предали су 26. децембра кључеве нових станова породицама 50 палих бораца и ратних војних инвалида у насељу Камендин у Земун пољу

Изградња станова финансирана је средствима Владе Јапана, Националног инвестиционог плана и из буџета Београда.

– Додела кључева представља завршетак пројекта изградње 318 станова за ратне војне инвалиде и породице палих бораца. Надам се да ћемо и у преостала два града, Сремској Митровици и Лесковцу, ускоро завршити радове, чиме ће пројекат у потпуности бити реализован. Влада Србије обезбедиће стамбени простор и за преостале ратне војне инвалиде – истакао је том приликом министар Љајић.

Влади Јапана уложила је током протеклих осам година у Србију 200 милиона евра, а само за пројекте у Београду око 30 милиона. Донацијама су обновљене школе, болнице и изграђени социјални станови.

Површина станова у Камендину износи 1.670 квадратних метара, и то 26 једнособних, 23 једноспособна и један трособан стан. Управа Београда обезбедила је парцеле и комунално опремање земљишта. Поред станова у Београду, још 203 породице војних инвалида добиће станове у 10 градова Србије.

Удружење породица палих бораца ратова 1990–1999. године уручило је плакете у знак захвалности министру Љајићу, амбасадору Нагаиу и градоначелнику Ђиласу. ■

М. ИВАНОВИЋ

Сандри Мандић новинарска награда „Иван Марковић“

Новинарка РТВ Б92 Сандра Мандић, добитница је овогодишње награде „Иван Марковић“, коју Новински центар „Одбрана“ додељује за најбоље медијско извештавање о активностима Министарства одбране и Војске Србије

Петочлани жири у саставу Бошко Јакшић, коментатор листа „Политика“, др Неда Тодоровић, редовни професор Факултета политичких наука у Београду, Немања Вранковић, заменик генералног директора РТВ „Студио Б“, Слађана Ристић, некадашњи новинар-уредник у листу „Војска“ и Хелена Милошевић, државни службеник у Управи за односе са јавношћу Министарства одбране размотрио је приспеле радове девет кандидата.

У најужи избор, са истим бројем поена у првом кругу гласања, ушли су Сандра Мандић са прилогом „Жене у војсци“ који је емитован у оквиру серијала „Б92 истражује“, оцењеним као савремен, истинит и динамичан документарцац, и новинарка НИН-а Милена Милетић, која својим текстом смело и критички поставља питања којих се многи други устежу.

У поновљеном гласању о радовима две кандидаткиње, Сандра Мандић је добила глас више и тако постала овогодишњи носилац награде, која је име добила по рано преминулом даровитом војном новинару Ивану Марковићу.

Награда која се састоји од плакете и новчаног износа од 60.000 динара биће добитници уручена 23. јануара на свечаности поводом Дана Новинског центра „Одбрана“ у Дому гарде на Топчидеру. ■

Помоћ Министарства одбране и Војске Србије угроженим новосадским установама

Поводом проблема који су настали због недавне енергетске кризе, команда и јединице 1. бригаде Коппене војске пружили су помоћ најугроженијим установама у Новом Саду. Командант бригаде генерал Ђокица Петровић присуствовао је састанку кризног штаба града Новог Сада, на коме је истакнута потреба пружања помоћи Геронтолошком центру у Футогу. Град Нови Сад је преко Министарства одбране затражио помоћ за ту установу. У Центру са 70 запослених смештено је 270 корисника. Дата су им на коришћење четири агрегата за алтернативно напајање струјом.

Током ноћи између 7. и 8. јануара без грејања и топле воде остали су делови Новог Сада са око сто хиљада становника, Петроварадина, у коме се налази и Војномедицински центар Нови Сад, и сва приградска насеља која се греју на гас или грејање добијају од топлане која није била у могућности да са гаса пређе на неки од алтернативних извора енергије.

По речима пуковника др Братољуба Бркљача, начелника Војномедицинског центра Нови Сад, у тој установи су одмах по најави могуће несташице гаса предузели хитне мере да се пређе на аутономни стари систем грејања, који користи лож-уље и који су изузетним залагањем мајстори 19. логистичког батаљона Прве бригаде КоВ током ноћи у потпуности оспособили и пустили у рад.

Како је у ВМЦ Нови Сад у стационом делу тренутно било око педесетак слободних постеља у топлим болничким собама, пуковник Бркљача је ступио у контакт са Покрајинским секретаријатом за здравство и понудио слободне смештајне капацитете угроженим новосадским болницама, посебно дечјим одељењима. ■

Б. М. П.

**Генерал-мајор Љубомир Самарџић,
начелник Управе за логистику**

За 20 до 30 одсто побољшано је стање функционалне исправности борбене технике, нарочито борбених возила, ваздухоплова, радарских и ракетних система. Примера ради, набављено је и 65 нових путничких возила, 31 теренско возило, 22 доставна возила и шест средстава интегралног транспорта. Реализована је и пререгистрација више од 16.000 војних моторних возила. Куповином 11.100 тона погонског горива реализовано је снабдевање за редовну потрошњу, а делом и побољшана попуна вантрупних резерви.

Систем непрекидне подршке

Организационе промене у Војсци Србије наметнуле су потребу да се и логистичка подршка другачије осмисли. Са начелником Управе за логистику Генералштаба Војске Србије генерал-мајором Љубомиром Самарџићем, разговарали смо о новој организацији логистичке подршке и њеним функцијама. Питали смо га и о надлежностима Управе којом руководи, задацима извршних јединица – Централне логистичке базе и 64. логистичког батаљона. Генерал је говорио о резултатима који су остварени током претходне године, али и о пројекцијама у наредном времену.

□ *Функционисање система логистичке подршке Војске Србије, заснованог на логистичким функцијама, започело је 2005. године. Последње организацијске промене у логистици окончане су прошле године. Успостављена је функционална организација, усклађена према реалним потребама Војске. Шта то, заправо, значи?*

– Промене у систему логистике одвијале су се истовремено са променама у јединицама Војске, што је био посебан изазов, јер смо подржавали новине у организацији Војске и реорганизовали своје саставе.

Примили смо сва средства у једину базу, коју имамо и која је правни следбеник свих претходних позадинских и логистичких база. Повлачење вишкова техничких средстава није било једноставно. Количина те, делом истрошене и застареле технике, која више није била за употребу, била је огромна. Расформирана је некадашња Команда логистике, а у састав Управе за логистику ушли су наставни центри за обуку војника логистике, од којих је 2007. године формиран Центар за обуку логистике, саставни део Команде за обуку.

Реорганизацијом смо желели да створимо јединствен систем логистичке подршке Војске, чијим се ресурсима и капацитетима управља из једног места. Данас у Генералштабу имамо Управу за логистику, коју чине пет одељења – за оперативну-логистичке и опште послове, снабдевање, одржавање, саобраћај и транспорт, односно за остале логистичке функције. Одсек за општу логистику и реферати за инфраструктуру и здравство налазе се у Одељењу за остале логистичке послове. У саставу Управе су и извршне јединице – Централна логистичка база и 64. логистички батаљон.

Централна логистичка база јесте највећа логистичка јединица у Војсци, првенствено намењена за реализацију задатака у оквиру функције снабдевања јединица и установа Министарства одбране и Војске. Има четири складишна батаљона, чија су складишта распоређена на целој територији Републике Србије. Од некадашње 46. логистичке бригаде настао је 64. логистички батаљон, који логистички подржава Министарство одбране, Генералштаб Војске Србије и део јединица и установа у Београду.

Промене у логистици усклађене су са смањеним бројем гарнизона и гарнизонских места. Тај посао још није завршен до краја, а у наредном периоду ћемо покушати да логистику још више организујемо на територијалном принципу. Логистичка подршка на оперативном нивоу у надлежности је Копнене војске, ВиПВО и Команде за обуку, а реализују је логистички састави у њиховим јединицама.

Приликом успостављања система логистичке подршке руководили смо се захтевом да Војсци треба рационално и ефикасно организовати систем, који није сам себи сврха. Императив логистике јесте да задовољи све материјалне, здравствене и инфраструктурне потребе Војске у обуци и свакодневном раду, али и будућем ангажовању у мировним мисијама.

Састави логистике задатке извршавају у оквиру функција, јер је логистичка подршка организована на функционалном принципу.

Стање наоружања

□ *Има ли Војска Србије јединствен информациони систем логистике?*

– Логистика Војске Србије нема јединствен информациони систем, што представља проблем приликом реализације задатака. Постоје појединачни програми – за праћење моторних возила, вођење оперативне евиденције, израду прорачуна ратних материјалних резерви и бројни пројекти, који нису међусобно повезани. Крајем прошле године, Војска је, уз подршку Управе за одбрамбене технологије Министарства одбране и Техничког ремонтног завода у Крагујевцу, увела и информациони систем за праћење квантитативног и квалитативног стања убојних средстава.

У протеклом периоду посебно нас је мучило стање пешадијског наоружања. Зато је Управа за логистику развила програмски пакет за праћење наоружања и војне опреме, односно података о томе где се које средство налази и у којим количинама, а такође и о његовим битним карактеристикама – складишним и фабричким бројевима и исправности. Програм прати и промену стања средстава код корисника. Надлежни су га верификовали и инсталирали, а припадници оперативних састава оспособили су се за коришћење. У оквиру пописа средстава у јединицама Војске и Министарства одбране планирано је да се евидентира пешадијско наоружање, према фабричким бројевима, тако да до априла 2009. године имамо ажурирану базу података. Поменути програм може бити основа за израду информационог система логистике, који ће бити компатибилан осталим програмима и интегрисан у јединствен информациони систем Војске Србије.

Снабдевање је, за разлику од некадашњег позадинског обезбеђења, објединило све задатке у тој области – попуњу основним наоружањем и војном опремом, убојним средствима, погонским горивом, артиклима хране, лековима, одећом и опремом, а у функцију снабдевања је, због специфичности задатака, уврштено и одржавање убојних средстава и погонске опреме.

Следећа функција логистике јесте одржавање. Обухвата основно одржавање и ремонт, а треба да обезбеди исправност и поузданост средстава у систему одбране, значајних за оперативну способност Војске. Реализација одржавања је комплексна, јер је Војска углавном попуњена средствима старије генерације. Бољем стању у тој области допринела су издвојена новчана средства у протекле две године.

Функција опште логистике обухвата задовољење основних потреба припадника Војске, а чине је одевање, исхрана, водоснабдевање, снабдевање енергетиком и различите услуге.

Саобраћајем и транспортом, још једном логистичком функцијом, обезбеђују се покрет и маневар. Отежана је реализација транспорта јер располажемо застарелим возилима, различитих

врста и типова, али су набавке нових возила у 2008. години донекле побољшале стање.

Здравство је функција логистике која се посебно ослања на медицинске капацитете земље. Тежња је да се војно здравство интегриса у систем здравства Републике Србије, те да се пензионери и чланови породица војних осигураника усмере на цивилне здравствене установе.

Изградња, одржавање и управљање непокретностима датим Војсци на коришћење, чини садржаје логистичке функције – инфраструктура. Она треба да обезбеди повољне услове за живот, рад и извршавање задатака јединица, али и реализацију осталих функција логистике. Велики број касарни и комплекса, које Војска не користи, представља посебан проблем – састави их обезбеђују и за њих издвајају знатна новчана средства.

Поред основних функција логистике, Управа реализује и оперативну-логистичке послове, од којих су најбитнији планирање, кадровска и правна питања из области логистике, послови заштите ресурса – заштита на раду, противпожарна заштита и заштита животне средине, те учешће у развоју информационог система и међународној војној сарадњи.

□ *Колико се логистика Војске Србије ослања на националну логистику? Да ли је измењен некадашњи модел чувања ратних материјалних резерви?*

– Систем ешелонирања представља озбиљан задатак Војске. Прописано је стварање одређених материјалних резерви, на које се можемо ослонити у појединим ситуацијама. Управа за логистику и Централна логистичка база баве се вангрупним резервама, онима које су изван резерви у јединицама, којима се обезбеђује аутономност Војске у одређеном периоду.

Делимично је измењена регулатива о структури, садржоју и количини материјалних резерви, а прилагођене су мисијама и задацима

Војске Србије. Ратне материјалне резерве морају се правовремено обновљати, посебно оне које имају ограничен рок чувања. Постоји и проблем чувања, трошења и занављања санитарских комплета и лекова, те је потребно прописати нову структуру резерви.

Одлуком Владе Републике Србије о одређивању правних лица од значаја за одбрану земље, створени су услови за формирање листе радних организација које се баве производњом, прометом и пружањем услуга значајним за одбрану земље, а које треба да обезбеде и чувају део резерви за потребе система одбране. За сада нису одређена таква предузећа, па смо задржали модел из ранијег времена, што не нарушава оперативне способности Војске.

Управа за логику тренутно има 85 уговора са цивилним предузећима о одржавању средстава на нивоу лаког и средњег ремонта. У прошлој години су Управа за здравство и Управа за снабдевање Министарства одбране склопиле 159 уговора, од којих су 54 за лечење, а 105 за снабдевање у апотекарским установама. Уговори су трајног карактера, те је решено здравствено збрињавање и снабдевање лековима у гарнизонима где Војска нема капацитете.

Идеја је, да у систему логистичке подршке Војска не развија све потребне капацитете, поготово у мањим гарнизонима, па је планирано да се за део послова и задатака ослони на цивилне структуре, које у појединим областима имају капацитете и за војне потребе, првенствено у одржавању, транспорту и здравству. Међутим, оне још нису препознате и прецизно одређене у актуелним условима реструктурисања предузећа и њихове власничке трансформације.

□ *Каква је данас ситуација са складиштењем и чувањем убојних средстава? Како спречити догађаје попут оних на Парафинским утринама?*

– Одавно постоји проблем складиштења и чувања убојних средстава, њиховог вишка и занављања. Војска тренутно око 6.800 тона различите муниције чува на отвореном. Она се, за разлику од осталих средстава и војне опреме, мора одржавати и када је вишак, јер представља потенцијалну опасност. Складишта у којима се убојна средства чувају изграђена су пре много година, а њихове зоне сигурности и пиротехничке безбедности нарушене су накнадном изградњом околних цивилних објеката.

Знамо колико нам убојних средстава треба, према наоружању које имамо у Војсци Србије, а све остало проглашено је сувишним. Проблем вишка средстава може се решити на неколико начина, најпре продајом. Она се одвија, али су резултати знатно лошији од очекиваних, због слабог интересовања на тржишту. Други начин јесте расхоровање и делаборација, односно уништавање убојних средстава. За то су потребна знатна новчана улагања и капацитети које имају Технички ремонтни завод у Крагујевцу и наменска индустрија. Међутим, они нису довољни да се сва сувишна убојна средства делаборишу у жељеном року. Тако озбиљан проблем додатно оптерећује и то што у Србији не постоје одговарајуће технологије за делаборацију појединих врста убојних средстава, првенствено специјалне и димне муниције. У тим околностима предузели смо додатне мере за побољшање безбедности, односно обавили смо контролно-техничке прегледе убојних средстава у свим складиштима. Прошле године једанаест тимова логистике непре-

Војни буџет

□ *Смањен је војни буџет за 2009. годину. Хоће ли се то одразити на задатке које логистика извршава?*

– Пројекција буџета за 2009. реално је мања у односу на 2008. годину, што значи да ће се смањити и могућности за финансирање задатака логистике. У тим околностима није реално очекивати већа улагања у развојне задатке, што намеће потребу да се дефинишу приоритети нужни за оперативну способност Војске, односно задаци који су у Генералштабу препознати као најважнији. У њих свакако спадају и задаци логистике, чија реализација обезбеђује потребне услове за живот, рад и деловање јединица Војске. Приликом расподеле додељених финансијских средстава добро ће нам доћи искуства из ранијег времена, када смо претежно решавали приоритетне потребе.

кидно је контролисало стање ускладиштених убојних средстава – противавионских и противоклопних ракета, убојних средстава на трупном и вантрупном нивоу и убојних средстава Речне флотиле. Издвојена су, и на делаборацију и уништавање предата она средства која нису била безбедна за чување.

Трећи, а у нашим условима највећи допринос побољшању безбедног чувања убојних средстава, био би да се изграде нови складишни комплекси и објекти у постојећим складиштима, чиме би се омогућило условно и безбедно чување убојних средстава, а издвојено чување на отвореном простору. Планира се изградња два нова складишна комплекса и 23 објекта у перспективним складиштима, али то захтева велике

инвестиције које тренутно нису обезбеђене у потпуности. Једно од решења могло би бити и финансирање из Националног инвестиционог плана.

□ *Шта је обележило логистичку подршку у протеклој години?*

– У протеклој години обезбедили смо непрекидност у функционисању логистичке подршке.

Куповином 11.100 тона погонског горива реализовано је снабдевање за редовну потрошњу, а делом и побољшана попуна вантрупних резерви. Око 4.200 тона горива набављено је за Ва-

здухопловство, а ефекти се огледају у повећаном броју налета наших пилота. Набавком око 3.100 пнеуматика, 5.500 акумулатора и 1.730 разних церада и навлака, ублажили смо проблеме који су оптерећивали јединице Војске. За то смо издвојили знатна финансијска средства, а реализованим набавкама обезбедили смо бољу исправност и сигурност моторних возила, артиљеријских оруђа и борбених возила.

На основу потреба, јединицама је испоручено 14.000 тона мазута, 2.000 тона лож-уља, 8.300 тона угља, те седамнаест милиона кубних метара гаса и 6.000 просторних метара дрва. Није било прекида у снабдевању енергентима. Залихе на нивоу Војске, почетком јануара, биле су у просеку за око 80 да-

Сектор за материјалне ресурсе уговорио је предају опасних материја из касарни и магацина Војске овлашћеним предузећима – предате су око 552 тоне рабљених уља, која настају у процесу одржавања, око 470.000 килограма фурде од расходованих оловних акумулатора и око 6.000 килограма од никл-кадмијумских акумулатора. Поред тога, предато је и око 23.000 литара опасних материја из расходованих АБХ средстава.

Уништено је око 4.500 тона различитих неперспективних и сувишних убојних средстава и делоборисано око 30 одсто вишкова про-

Нормативна регулатива

□ На којим нормативним документима почива наш систем логистике?

– Тренутно се систем логистичке подршке ослања на постојећа упутства и правила из времена позадинског обезбеђења, који нису у складу са актуелном организацијом Министарства одбране и Војске Србије.

Још нису донети доктринарни документи логистике. Неодговарајући документи из области материјалног пословања, којима се регулишу поступци и надлежности за располагање средствима, представљају додатну тешкоћу.

У Генералштабу се тренутно раде студије развоја родова и служби, у оквиру чега је Управа за логистику надлежна за студију *Концепт развоја служби логистике*. Студија треба да опише постојеће стање и дефинише шта се у области логистичке подршке Војске жели постићи до 2011, односно 2015. године. На основу тога дефинисаће се послови и задаци појединих логистичких служби и понудити модел за достизање жељеног циља. Студију ћемо окончати до краја јануара, а биће полазна основа за креирање наших планова ремонта, опремања и развоја средстава логистике, али и усавршавања логистичког кадра.

на. У време *гасне кризе* било је проблема само у једној панчевачкој касарни, али су као алтернатива благовремено постављене 34 пећи за грејање на чврсто гориво и обезбеђене довољне количине огревног дрвета.

Јединицама Војске подељено је око 11.000 тона ванскладишних артикала хране и око 3.000 тона складишних артикала хране, чиме је обезбеђена редовна потрошња и попуна резерви хране на нивоу од 96 одсто. Укупно је припремљено и подељено око 3.300.000 дневних оброка хране и око 4.000.000 разних допуна у храни. Од 1. јануара примењује се нови *План исхране*, који уважава специфичности у исхрани младих људи. Прошле године *обуки* смо 16.831 регрута. Резерве униформе су недовољне, тако да је у 2009. потребно реализовати нове набавке. Завршено је и преозначавање униформи свих припадника Војске.

Продајом расходованих средстава у сабирно-продајним центрима Војске, у Земуну и Нишу, остварили смо приход у висини од око 183 милиона динара, од тога смо 50 милиона искористили за куповину гума и акумулатора, 30 за ремонт и припрему 197 термoeнергентских постројења за грејну сезону. Остатак новца користили смо како бисмо финансирали логистичке задатке за које није било довољно буџетских средстава.

За 20 до 30 одсто побољшано је и стање функционалне исправности борбене технике, нарочито борбених возила, ваздухоплова, радарских и ракетних система. Купљено је 65 нових путничких возила, 31 теренско возило, 22 доставна возила и шест средстава интегралног транспорта. Реализована је и пререгистрација више од 16.000 војних моторних возила.

□ Који су планови Управе за логистику у наредном периоду?

– На првом месту јесте персонал. Зато су наши приоритети у наредном времену школовање, усавршавање и курсирање кадра, али и одговарајуће вођење у служби.

Други, не мање значајан задатак јесте побољшање организације система логистичке подршке ради повећања ефикасности и ефективности, те да би се пословало са мањим губицима и рационалнијим утрошком људских и материјалних капацитета.

Затим следе ослобађање од неперспективних и сувишних средстава, конверзија војних непокретности, унапређење информатичке подршке и развој јединственог информационог система логистике. Незаобилазна је и међународна војна сарадња. Уз све то, неопходна нам је и нова нормативна регулатива.

Као и у фудбалу, о коме сви обично све знају, многи верују да се разумеју у логистику. Најчешће су то идеје које није могуће реализовати. Добро је што претпостављени имају разумевања и слуша за послове логистике, јер логистику треба ускладити са реалним потребама и могућностима, које никада нису идеалне. Тренутно се више бавимо прошлошћу јер смо наследили бројне проблеме – инфраструктуру, вишкове – што представља тешкоће за савремену организацију. ■

Владимир ПОЧУЧ
Снимио Даримир БАНДА

Ђаци уче стрељаштво на Војној академији

У стрељани Војне академије на Бањици, од 5. до 25. јануара, 47 дечака и девојчица, ученика београдских основних и средњих школа похађа школу стрељаштва. Током зимског распуста ђацима је омогућено да учествују у едукативним програмима и радионицама, спорто-рекреативним програмима и камповима које су организовали Министарство спорта и омладине, Град Београд и градски Секретаријат за спорт и омладину.

Председник Стрељачког клуба „Академац“ пуковник мр Митја Гргић каже да је Војна академија добила организацију школе стрељаштва на курсу који је спроведен у октобру. Према његовим речима, то је прва активност те врсте коју Академија организује након скоро 20 година. Он истиче да је занимање за похађање школе стрељаштва велико, али да су капацитети ограничени на три једночасовне смене по десет ученика дневно.

Поред пуковника Гргића, са београдским ђацима раде потпуковник Иштван Пољанац и војни службеник Љиља Милосављевић, који имају богато искуство у обуци студената Војне академије. Полазници школе стрељаштва, поред технике нишањања, окидања, заузимања правилних ставова за гађање ваздушном пушком, уче и правила понашања и мере безбедности на стрелишту.

Према мишљењу организатора, школа би могла да укаже на неке нове таленте у спорту који је нашој земљи донео више одличја. Најуспешнији полазници школе, по једна девојчица и дечак основног и средњошколског узраста, после завршетка курса добиће значке „добар“ и „одличан“ стрелац. ■ А. П.

Помен погинулим припадницима 72. специјалне бригаде

У касарни „Растко Немањић“ у Панчеву припадници Специјалне бригаде одржали су помен погинулим припадницима 72. специјалне бригаде.

Помену су присуствовали и чланови породица погинулих припадника, команданти 72. специјалне бригаде, са генерал-мајором Александром Живковићем на челу, представници Српске православне цркве и пријатељи бригаде. ■ В. К.

Признање општине Кикинда потпуковнику Шефкету Инајетовићу

На свечаности приређеној у Скупштини општине Кикинда, председник Јагода Толици и заменик председника Владимир Илић уручили су традиционалне годишње награде, спортска признања и захвалнице – грађанима, предузећима, удружењима грађана и организацијама који су својим радом у протеклој години дали значајан допринос развоју Кикинде.

Признање је уручено и потпуковнику Шефкету Инајетовићу, команданту Војног одељака Кикинда зрењанинског Војног одсека, који је на тој дужности од 2006. године, а радио је пре тога у некадашњој 14. пбр у том банатском граду. ■ Б. М. П.

Спортска хуманитарна акција у Нишу

Хуманитарна кошаркашка утакмица између „Ергонома“ из Ниша и београдске „Црвене звезде“ одиграна је 30. децембра у спортој хали „Чаир“. Новац сакупљен од продаје улазница у износу од 135.000 динара намењен је за лечење Матије Николића, сина десетара по уговору Горана Николића из 230. самосталног ракетног дивизиона ПВО.

Непосредно пре утакмице командант 250. ракетне бригаде ПВО пуковник др Миодраг Гордић захвалио је спортским клубовима „Ергоном“ и „Црвена звезда“, односно директору Драгану Ђирићу и тренеру Светиславу Пешићу, те свим присутним гледаоцима који су помогли хуманитарну акцију за лечење малог Матије у Москви. ■

Акција добровољног давања крви у новосадској касарни „Александар Берих“

Припадници Речне флотиле Војске Србије и чланови новосадске подружнице хуманитарног друштва железничара Србије „Костадин Веселиновић Коста“ у заједничкој хуманитарној акцији добровољно су дали крв. Акција је изведена у оквиру цивилно-војне сарадње, а у новосадској касарни „Александар Берих“ око стотину радника Железница Србије из Руме, Ниша, Зајечара, Ваљева, Ужица, Новог Сада и других места широм Србије и исти број старешина, професионалних војника и војника на одслужењу војног рока, припадника Речне флотиле Војске Србије, дало је око 90 литара драгоцене течности.

Према речима Ладислава Кинке, једног од координатора хуманитарне акције, који је и припадник резервног састава понтоњерске јединице Речне флотиле, оваква акција је, поред осталог, и прилика за упознавање и заједничко дружење са припадницима Војске.

Др Марика Љубенов, вођа мобилне екипе Института за трансфузиологију ВМА, истакла је да је одзив био одличан, а стручњаци ВМА најсавременијим тестовима крви проверили су здравље и дали потребне савете добровољним даваоцима. ■

Б. М. П.

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

Зид плача

Званични
Јерусалим не
одустаје, независно
од смирујуће
резољуције
Савета
безбедности УН.
Операција
ће бити
зауостављена кад
„Хамас више не
буде у стању да
испаљује своје
ракете на Израел“.
Наравно да
такав исход није
могућ, и подсећа на
савет који је римски
сенатор Агрипа
дао Нерону:
„Ти можеш да
побијеш све у
царству који ти
сметају, осим
једнога!“
„Ко је тај?“
– питао је
диктатор смелог
саветника.
„Твој наследник!“
– одговорио је
Агрипа.

У новембру 2003. приватним послом сам се затекао у Израелу. За две седмице, изнајмљеним аутом могло се прокрстарити читавом државом, и то више пута. Али важно је видети бар три ствари: стари део Јерусалима, цркву Светог гроба и Мртво море.

Убаacio сам своју цедуљицу са жељама у једно удубљење на „Зиду плача“. Више се не сећам шта сам тамо написао, али ће бити да моји захтеви нису услышени, иначе бих већ знао. Видео сам празан Христов гроб и слободно лебдео у густој води Мртвог мора.

Израел јесте земља која фасцинира. Сваке године стижу Јевреји из свих крајева света да би се коначно уселили у „обећану земљу“. Ортодоксни верници, који имају снажан утицај на световни живот, чекају повратак Месије, и увек су спремни за његов силазак међу тај силно измешани свет на уском простору тромеђе три континента.

Свако призива свога бога, а усред Јерусалима две светиње опстају на истом простору: Иродов храм и златна купола.

У Јерусалиму и Тел Авиву војници шетају градом наоружани. У магацинима аутоматских пушака носе бојну муницију. Никад се не зна кад може да почне. Иначе се не може знати ко је први почео! Спирала насиља и смрти изгледа се не може зауставити новим насиљем. Али кад падне крв – разума више нема, макар он био и политички, макар се људски обзира сводили на очување последње границе опстанка.

Јевреји у Израелу, и свуда у свету, носе у својом релативно блиском памћењу снажну стрепњу од истребљења. Антисемитизам и данас живи, као рецидив нацистичке, а и стаљинистичке прошлости. Одговор ционизма на такво стање створи уме да буде наругушен, понекад и бруталан.

На континенталној тромеђи већ се деценијама води борба за опстанак. Јерусалиму се замера да најтрагичнији део јеврејске историје користи као оправдање за свако насиље. Иначе је Кнесет, израелски парламент, ограђен бодљикавом жицом. Опасност од тероризма тамо није производ политичке параноје, него стање ствари. И поред свега, као да се не живи у атмосфери страха од напада. Ако бомбаш самоубица разори градски аутобус, или кафић, или се „активира“ на аутобуској станици, или пијаци, то се доживљава као трагедија која се мора преживети. И живот се наставља. Али увек следи одмазда.

По својој суштини, тероризам је неселективан. Он представља „јавну, насилну политичку борбу, уз глобалну медијску експлоатацију разорних учинака!“ То је једна од могућих дефиниција „сврсисходног насиља“, које је у регрутовању „мученичких одреда самоубица“ добило нову димензију. Могуће да је фанатично, самоубилачко и убилачко указивање на проблем, трагедију проширило до граница да се више ништа не може контролисати, него силом. А кад се она употреби „прекомерно“, онда се тек више ништа не може контролисати.

Можда би се насиље могло зауставити спонтаним гашењем разарања. То је један од рецепата за релативно смиривање тероризма, иако се мисли како је таква идеја наивна и утопистичка. Друге, боље, засад нема. Ако се не зна ко је први започео, морао би се знати ко је први престао.

То му свет у коме сила води разум, неће признати као снагу рачна, него као слабост у бандоглавости. И зато прекида насиља неће бити! Пре свега зато што је информација о великом броју жртава и грозном разарању она која прекида све остало. А тога се неће лишити ниједан медиј који доноси најгоре вести из планетарне гладијаторске арене. То није ништа друго него „политика другим средствима“, како рече онај теоретичар на граници између рата и вештине моуѓег.

Операција у Гази већ је добила димензије борбе између организоване војске и градске гериле. То је амбијент који производи најтеже жртве и велика разарања. Међу огромним бројем невиних цивила крију се опасни терористи. Сигурно је да су они узели све своје сународнике као таоце, и да ће у офанзиви израелске војске боље проћи од недужних становника Газе.

Из редова Палестинских дечака, који су доживели инвазију на Газу, биће регрутовани нови „мученици“, нова деца тероризма. За гашење мржње потребне су бар три мирне генерације. Тако мисле они који су понешто записали у историји. Блиски исток не може да састави ниједан спокојан дан. За такав ниво немира свако има своје убедљиве разлоге: Израел се од сталних претњи истребљењем брани државним насиљем, Палестинци своје право на опстанак чувају насиљем. Читаво нова историја тог магичног простора испуњена је гробовима и очајем.

На месту где је Понтије Пилат опрао руке после Христовог распећа, у цркви Светог гроба, свакога дана траје ходочашће свих вера. Нема већег „склада различитог“ него у старом Јерусалиму. Изгледа да ће ти људи вечно трговати и живети у миру, све док негде не пукне. За свакога који ту живи, за сваку веру, Јерусалим је свето место. За свакога на свој начин. То је могућност за склад, али и један од извора трагичних неспоразума.

Велики писац и мајстор јидиша Исак Башевис Сингер, читаво своје дело посветио је настојању Јевреја да се врате себи, ма где били у свету. Држава Израел је можда једно од тих места. Данас се она налази између моћи да опстане и подозрења како то чини.

Офанзива у Гази довела је до новог таласа антисемитизма. У неким синагогама појавили су се нацистички симболи. Исто као што тероризам не жели да избегне жртве, не може ни тенковска завршница. Све се враћа на почетак, и Зид плача је отворен за све. ■

Аутор је коментатор листа „Политика“

**Начелник
Управе
за односе
са јавношћу
капетан
бојног брода
Петар
Бошковић**

Говоримо отворено

Порука коју војно новинарство шаље јавности данас је ослобођена идеолошких и партијских стега. Ослобођена је, пре свега, због демократизације друштва, цивилне контроле и реалности која захтева транспарентност. Томе у прилог иду и *Закон о информисању* и *Закон о доступности информација од јавног значаја*. Војно новинарство негује традицију квалитетног кадра и доброг заната. Оног момента када војне новине нешто објаве, то престаје да буде дневна политика, то су ставови, чињенице.

У сусрет 130. годишњици војне штампе начелник Управе за односе са јавношћу Министарства одбране капетан бојног брода Петар Бошковић говорио је о информативној делатности, која у реформисаном систему одбране задржава стари смисао и добија нове функције.

▣ *Где је место војне штампе у медијској сфери Србије?*

– У нашој земљи постоји дуга традиција војног новинарства, без обзира на све промене у сфери информисања и на политичке околности које су се током 130 година неминовно мењале. Да ли је ово што се данас ради потпуно ново и страно? Не. Постулати су исти,

само је новинарство данас знатно брже и технички савременије, што војна журналистика мора да испрати. Систем одбране, који је последњих година претрпео знатну реконструкцију, морао је да научи да слуша јавно мњење, да са њим комуницира двосмерно, јер јавно мњење, сем осталог, чине и порески обвезници. Они треба да знају све релевантне чињенице о систему одбране, све до тога како се и зашто троши новац намењен Војсци. Транспарентност је један од најефикаснијих начина да се разбију дугогодишње предрасуде о систему одбране као зачауреном. Посао војног новинарства у миру јесте да грађанину разобличи оно што је деценијама у једнопартијском систему беспотребно било мистификовано.

▣ *Поруке су, у основи исте, данас и пре тридесет година. Зар не?*

– Порука коју војно новинарство шаље јавности данас ослобођена је идеолошких и партијских стега. Ослобођена је, пре свега, због демократизације друштва, цивилне контроле и реалности која захтева транспарентност. Томе у прилог иду и *закони о јавном информисању* и *доступности информација од јавног значаја*. У старом Правилу службе, примера ради, постојало је више од 30 тачака које су одређивале шта је све „војна тајна“. У свету комуникација какав данас познајемо то је бесмислено, јер је већина података доступна на вебу. Данас је, за разлику од прошлих, идеолошки обојених времена, грађанима потребно објаснити зашто се поједини процеси у систему догађају, уколико желите да ти процеси успеју – професионализација на пример.

▣ *Има ли места независном и слободном војном новинарству?*

– Наравно. Не може се побећи од чињеница. Не можете их гурнути под тепих. У грађанском новинарству скретањем теме можете ићи на други колосек, код нас све, пре или касније исплива. Онда је штета огромна. Ми говоримо и о подвизима и о аферама. Можда је то и највећа разлика између оног што је било некад и оног што је сад. Наравно, Војска и МУП, као институције које брину о безбедности грађана у складу са новим изазовима, ризицима и претњама, према природи посла, неке ствари држе даље од јавности. Не ради пуког скривања, него зато што се тако штити безбедност управо те јавности.

▣ *Где је добро наслеђе војног новинарства код нас?*

– Озбиљне државе никад се не лишавају доброг наслеђа, а ми смо склони да мислимо да историја почиње од нас. Војно новинарство негује традицију квалитетног кадра и доброг заната. Оног момента када војне новине нешто објаве, то престаје да буде дневна политика, то су ставови, чињенице. Ту је и аналитичност. Данас је у новинарству уопште тешко наћи добар, аналитичан чланак, подупрт чињеницама из више извора. Имамо апсурд да је изјава заменила вест, догађај. Војно новинарство још се држи „добрих обичаја“.

▣ *Где у наредним годинама видите новинску и издавачку делатност у систему одбране?*

– Наш заједнички интерес је да објединимо све ресурсе под један кров. Апсурд је да имамо две издавачке куће. Планирамо укључивање и Војне штампарије у јединствену целину са будућим Новинско-издавачким центром *Одбрана*. Уз помоћ Интернета увезали би и видео-продукцију *Застава-филма* у исти систем.

Последње две године се, захваљујући великом разумевању топ менаџмента система одбране урадило много на плану односа са јавношћу, а тиме и војног новинарства. Почевши од редизајна веб сајтова Министарства одбране и Војске Србије, преко магазина *Одбрана*, чије су написе често преносиле највеће медијске куће у земљи, до увођења официра за односе са јавношћу у бригаде Војске Србије. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

ПОТПИСИВАЊЕ ИСТОРИЈЕ

Десеторица главних и одговорних уредника војних листова *Народна армија*, *Фронт* и *Војска*, осврнула су се на доба када је њихово перо обликовало оно што се данас већ сматра историјом. Говоре о времену које је војно новинарство пратило и градило, о изазовима, сукобима, поразима и победама.

Новинарско перо је чудна справа. За руку лепљива. За ум заразна. О клин се не да окачити. Патина се за њега не лепи. Ко га се једном лати његов заробљеник остаје за живота. У некога перо, под теретом летаргије, страха или прекомерног благостања, с временом отупи, отежа. Са његовог врха речи не бивају тако оштре, јасне и усмерене.

Зато се новинарско перо, као и сваки алат с годинама бруси, мајсторски доводи до високог сјаја. Ко таквим пером пише тешко одолева изазову да њиме не дотиче болна места. Причају људи да су преоштра пера каткад и својим власницима пресуђивала. Али мртва уста не говоре. Приповедају живи.

Данас је нама, који своја пера још оштримо, припала част да се осврнемо 130 година уназад и са поштовањем отворимо ризницу српског војног новинарства. У то име, странице магазина *Одбрана*, чукунунука и наследника славног *Ратника* из 1879. године, испишу пера која су деценијама уназад потписивала странице војне штампе. Главни и одговорни уредници листова *Фронт*, *Народна армија* и *Војска*, дали су свој суд и виђење времена током кога су градили јавну слику система одбране. На њиховој страни је ауторитет временске дистанце. О онима који по закону природе нису добили прилику да испишу своје редове поводом овог јубилеја, сведочиће странице које су остављене у аманет потомцима.

Године успона

Шиме Кроња, пуковник у пензији, главни и одговорни уредник Фронта

Дужност главног и одговорног уредника *Фронта* преузео сам након што је лист Сарајевске армијске области *Народни борац*, који сам уређивао, постигао изузетан успех. Те 1959. *Фронт* је преживљавао своје најтеже тренутке. Са тиражом од око 1.500 примерака био је готово пред гашењем.

Први илустровани лист у тадашњој Југославији, ипак, није смео пропасти. На енергији и ентузијазму *Фронт*ових новинара, њиховој пронишљивости, вољи и продорности, поверење читалаца је враћено, а тиражи су крајем шездесетих достигали 390.000 примерака.

Не могу заборавити продоран глас Стеве Корде, легендарног уредника и новинара *Фронта*, који је једнога дана, држећи у руци писмо неког од наших читалаца, са степеница између спратова повикао – *Еурека! Читају нас! Читају нас!* Било је то 1961. године и то је била

прва реакција на рад Редакције изван армијског састава. Тада је постало очигледно да идемо напред у ономе што и јесте била наша сврха – популаризација војске међу грађанима, првенствено омладином. Те године тираж листа кретао се између 19.000 и 20.000 примерака.

Са преласком на колор штампу, 1967, *Фронт* је ушао у нову еру. У то време промовисана је концепција општенародне одбране и наш лист је искористио могућност да, приближавајући тај феномен широком кругу читалаца, постигне још већу популарност. Требало је на једноставан начин, доступно и пријемчиво, и младом и старом објаснити шта значи општенародна одбрана.

Ипак, странице *Фронта* никада нису биле оптерећене политичким садржајем. Ту улогу имао је лист *Народна армија*. *Фронт* је био конгломерат добре репортаже, истраживачких тема и здравог војног хумора. *Фронт*ови текстови често су преносени у најугледнијим новинама СФРЈ, али се неколико пута дешавало да због својих написа наши новинари доспеју на Војни суд. Иако су формално били у вертикали командовања, поседовали свест о патриотизму, новинари *Фронта* су били стваралачки слободоумни и критички расположени. На нашим редакцијским састанцима увек је било места за нове идеје, а задатак уредника био је да омогући новинарима да раде, по цену конфронтације и сукоба са претпостављенима. Тираж и утицај листа *Фронт* који сам уређивао од 1959. до 1973. године били су најбољи сведоци да смо поступали правилно.

И поводом овог великог јубилеја војне штампе желим не само да се сетим већ и да дубоко захвалим за огроман допринос *Фронту* на свим фронтovima његовог времена. Имена и дела су им незаборавни: Стеван Корда – универзалан, непревазиђен, непоновљив, први „човек компјутер“ ЈНА, Душан Мандић – ерудита златног духа, Милан Раковац – динамичан репортер поета и прозаиста, Мирјана Ник – прецизни опсерватор и коментатор унутрашњих и спољнополитичких догађања, Ђорђе Горбунов – ненадмашни илустратор „од нерва“, златно перо графике, Ђорђе Ракић – око соколово примењене графике, Божо Мркоњић – уметнички уредник, талентовани сликар, Сеад Фетахагић – есејиста, прозаиста, репортер, Слободан Вукадиновић – „вундеркинд“ фоторепортаже, Војислав Андоновић „фоторепор-

терски хрт", за кога није било недостижног, Радомир Ивановић – фантаста какав је неопходан оваквом редакцијском колективу. Они и сви остали у *Фронту* годинама су чинили сложен тим – стваралачки, борбен, одговоран, критичан према свом и раду других. Без њих ништа не бих могао. И у овим својим позним годинама поносим се што сам им био старији друг у професији војног новинарства. ■

Фуснота у функцији одбране од глупости

Стипе Сикавица, пуковник у пензији, главни и одговорни уредник *Народне армије*

Ма, каквог сам трага могао да оставим у '87. и '88. годинама велике зебње и неизвесности, годинама у којима је пука апологетика пунила и цивилну (а где не би) и војну штампу; велим, каквог сам трага могао да оставим у новини коју сам, тобоже, уређивао, па све да сам био писац и уредник великог формата, а камоли просечно новинско пискарало? Задах Осме седнице као куга се ширио на све стране, дакле, и у *Армији* (само, што је тај кухњи воњ већина из официрског кора осећала, најалост, као миомирис), те је, у сагласју с општом друштвеном климом, Никола Љубичић из свог завичајног Ужица одаолао важно упозорење „свим нашим народима и народностима“ – Само се Србија и Југословенска народна армија боре за очување Југославије!

Нарочито, јуришно гласило „догађања народа“, *Политика*, под будном паском Живорада – Жике Миновића и Александра Прље, с великим је жаром разносило ту истину уздуж и попреко ондашње савезне државе.

Посленици Пропагандног центра ЈНА нипошто нису желели да у ширењу наше истине губе корак за цивилним институцијама. Стога је креативни тим Политичке управе, са Вуком Обрадовићем и Миланом Вучинићем на челу, изумио оригиналан начин на који ће Армија дати свој пуни допринос извршавању реченог задатка, али тако да то на појавној равни не изгледа да је војни, него цивилни продукт, а да га ЈНА, посредством властите апаратуре, само пласира у јавност. То зато да се Они Тамо не досете, тј. да се у ондашњим Западним Републикама не би оптужила ЈНА – да се сврстава на страну Слободана Милошевића!

Наиме, у реченој би Управи талентовани списатељи склепали некакав текст, у којем се, по правилу, сручивало дрвље и камење по Сепаратистима и Националистима у Западним Републикама, после чега је то сочиненије пролазило цензуру врховних мудраца, да би, најзад, било прослеђено Редакцији *Политике*, која га је објављивала као прилог својих новинара. Након тога би *Народна армија* пренела

ту папазјанију у рубрици *Други пишу!* Узалуд сам упозоравао творце тог пројекта да је то плиткоумна работа и да ће се она *Армији* вратити као бумеранг. Па, кад нисам могао да се браним разумним средствима, и ја сам се послужио – триком.

У *Народној армији* бр. 2550 од 26. маја 1988, на другој страни, објављен је текст (наравно, пренет из *Политике*) под насловом – „Војни пуч Младине и господина Мајера“. Испод тог текста, у фусноти је обзнањена и моја *Захвалница* (што ће рећи – дистанцирање од те будалаштине!) „друговима из Политичке управе“, јер: „да нас они нису упозорили на тај сјајан коментар у *Политици*“, не бисмо га ни запазили, па би тако наши читаоци били прикрађени за важно сазнање и не мање задовољство. Но, на срећу, а „на препоруку дотичних другова, ми га преносимо у целисти“. Наравно, откривање те плиткоумне смицалице Политичке управе имало је и одговарајућу цену, која је укалкулисана у моју смену и скори одлазак из *Армије*. ■

Лепе године Фронта

Др Предраг Пејчић, пуковник у пензији, главни и одговорни уредник *Фронта*

Главни и одговорни уредник *Фронта* био сам осам година, од 1985. до 1991. године. Имао сам дивне сараднике и поносан сам на наш колектив који се, законима живота, почео да осипа. У време мог уређивања *Фронт* је постао познат на тадашњим југословенским просторима.

Организовали смо истоимену Омладинску радну бригаду која је континуирано била на седам савезних омладинских радних акција, између осталих на Петровој Гори, Ђердапу, Мурској Соботи, Делиблатској пешчари... У ОРБ *Фронт* добровољно су се јављали, пре свих, војни стипендисти и стипендисткиње (студенти и ћаци), питомци војних школа и академија и војници. „Фронтска“ бригада, осим једном, увек је била, или прва или међу најбољим.

У време када су на одслужење војног рока долазили регрути са 19 година, посебно свршени ученици средњих школа, запажен је био дводневни научни скуп „Деветнаестогодишњаци у ЈНА“. Проблему се пришло интердисциплинарно, што је било корисно и за наше највише старешине. Поред стручњака и старешина, корисне прилоге изнели су управо и војници – ћаци...

Када је омладина почела да се занима за рачунарску технику, *Фронт* је 1985. године у наставцима организовао „Школу компјутера“, коју смо касније поново објавили на захтев наших читалаца. У недостатку шире литературе *Фронт* је са „Фронтвом одбрамбеном

школом" у редовним прилозима на 16 страна пружао корисно допунско штиво ученицима. Постојала је и посебна рубрика за младе литерарне таленте и све оне који су волели поезију. О њиховим поетским покушајима бринули су реномирани песници. Све је ово потврдило научно истраживање „Читаност листа Фронт“.

Болна тачка *Фронта* био је упоредни прелаз на македонски и словеначки језик с обзиром на то да је тираж који је био намењен Словенији, са тадашњег српскохрватског језика рапидно опао због превођења на словеначки језик, док је на македонски порастао. Иако није могао да се бори са наглим бумом ревијалне штампе, *Фронт*, ипак, може да се похвали чињеницом да је успешно неговао традицију прве југословенске ревије, која се појавила још ратног пролећа 1945. године. ■

Доба промена

Радољуб Матовић, пуковник у пензији, главни и одговорни уредник *Фронта*

Фронт сам увек доживљавао као медијску спону између младих генерација и војничких професија, као новину која се воли и која представља драгоцену лектуру. Зато сам с радошћу прихватио дужност главног и одговорног уредника илустрованог листа *Фронт*, мада сам се професионално сасвим лагодно осећао у *Крилица Армије*, с којима сам, бићу нескроман, досегао неке уредничке резултате због којих је тај лист био често тражен и изван граница наше земље.

Редакција коју сам примио почетком септембра 1991. у „Галебу“ састојала се од групе искусних уредника и репортера и групе младих официра – новинара стажиста. На првом редакцијском састанку схватио сам да од мене очекују да *Фронту* повратимо стару славу и осетио спремност свих да ме својим знањем, даром и искуством подрже да *Фронту* обезбедимо лепоту, занимљивост, маштовитост, аналитичност, храброст...

Једна од првих уредничких новина која је подигла и тираж и углед листу био је *Досије* – у сваком броју објављиване су продубљене анализе тема које су се наметале као судбинске за нашу тадашњу државу и све њене народе. У припреми *Досијеа* огромну енергију и струч-

ност показали су моји блиски сарадници, пре свих Драган Симић, Душан Мариновић и Милен Чуљић.

У ходу су реализоване још две значајне идеје академског сликара Божидара Мркоње. У 47. години живота додали смо префикс *Нови*, а име смо му променили без сагласности „матичара“. Друга новина тичала се ћириличног писма. Те две иновације ми у *Новом Фронту* тада смо сматрали суштинским, с обзиром на очекиване турбуленције.

Ратна збиља судбински је утицала и на *Нови Фронт*. Сви новинари стажисти и један број искусних уредника упућен је у армијске Прес-центре, а ратне репортаже постаће доминантан жанр. *Фронт*ови аутори, попут Бранка Копуновића, Зорана Миловановића и Александра Келића били су објективни сведоци блокада војних касарни, тужних збегова из Славоније и са Кордуна, зверстава на Купрешком пољу, храбрости и племенитости појединаца из војничког строја...

Крајем априла 1992. формирана је Савезна Република Југославија. Неко ко се руководио математичким формулама рачунао је: СРЈ је једна половина СФРЈ, ВЈ половина ЈНА, па уместо *Народне армије* и *Новог Фронта* треба створити један лист. Одлука о фузионисању донета је без писаног трага, а верујем непристрасна је оцена нас који смо креирали и волели *Нови Фронт* да су у предвечерје рата, који је био и жестоко медијски, „математичари“ из војног врха лишили своју армију драгоценог медијског оружја. ■

Од првенца до конца

Бранислав Милетић, пуковник у пензији, главни и одговорни уредник *Народне армије*

Као млађи поручник, артиљерац, био сам у возу Сплит–Београд, који је 9. јануара 1966. претрпео судар у Шашу, код Суње. Путовао сам из Задра ради испита у Политичкој школи ЈНА. Задивило ме је пожртвовање неколицине војника у спасавању путника, па сам стога, још док смо били у Шашу, истраго из блока лист и написао прилог за новине. Чинио сам то први пут у животу. Писао сам у чекаоници, онако, на колену. Утисци су били снажни. Једва сам успевао да направим неки ред у мислима и да их ставим на папир. Нисам успео ни да довршим тај свој првенац, а стигла је нова композиција воза и одвезла нас до Београда.

Чим сам стигао на Бањицу у Политичку школу, завршио сам прилог, ставио у коверат и послао редакцији „Народне армије“. Су-

традан је централно гласило ЈНА освануло с мојим написом на другој страни. Наслов је био „Обични војници“, а прича је била топла, људска, онаква какву сам је ја доживео... Делури уредник тог броја касније ми је причао да је рукопис стигао у штампарију „Политике“ када је тзв. прелом листа већ био завршен и одштампани пробни примерци. Ма- шине су заустављане и мој прилог убачен...

Тај догађај је определио моју будућу професију у Војсци – новинарство. Првих неколико година радио сам у листу Београдске армијске области „Војнику“. Потом сам, 1972. године, прешао у „Народну арми- ју“. Радио сам у Политичком сектору. „Догурао“ сам до чина пуковника и „глодура“. А онда је, почетком 1989. године дошао конач! Један догађај пресе- као је моју узлет и, слично као код већине Југо- словена, прелио горчином све дотадашње напо- ре и стремљења. Смењен сам буквално преко ноћи, пребачен у Политичку управу и тек после шест месеци враћен у Редакцију. Али на ду- жност заменика главног уредника. Наредне три, четири године отаљавао сам послове обесхрабрен деструкцијом која је царевала у друштву. Пензионисан сам 31. децембра 1992. са великом групом пуковника (чини ми се око 160 официра).

Моја смена била је резултат превирања у друштву и ЈНА. Земља је почела да се распада, догађаји су сустизали једни друге. У Партији су почели ванредни скупови на врху република и покрајина, као припрема 14. (ванредног) конгреса, који ће бити и последњи. Прва је била војвођанска конференција. Тражена је одговорност Стипе Шу- вара и целог Председништва СКЈ. Ја сам тај захтев преточио у комен- тар под насловом „Мењати себе и друштво“. Шувар се љутнуо, а пра- воверни врх ЈНА – Кадијевић, Бунчић, Шимић, Неговановић... пожурио је да докаже послушност и изврши Шуварово „наређење“.

Писах, потписах и огреших се!

Иван Матовић, пуковник у пензији, главни и одговорни уредник Војске

Последњи мој задатак из војног новинарства, чији сам верник и заточеник, ево, целих 55 година, био је: да за специјални при- лог магазина *Одбрана* напишем два табака текста о 130 го- дина војне штампе у Србији. Предлог примамљив – тема изазовна, а

ја, некако, уверен да ми је то, као доајену струке, и врста обавезе. Пристадох и – погреших...!

Прионух на: прикупљање објављене грађе; изучавање (у три војне институције) по- хранене оставштине за будућ- ност; разговоре са афирмиса- ним истраживачима; решавање проблема техничке природе. Та- ко ми за исписивање и коначно обликовање текста и аутентичних илустрација остаде најмање време- на, ни десетак дана, што за војника „седме силе“, уосталом, није никакав изузетак, али још мање покриће за евентуалне грешке, па ко није на то спреман – нека се мане пера!

По уобичајеној процедури, рукопис је у Редакцији усвојен и припремљен, па – као прилог обима 32 странице, примамљив- о илустрован и модерно „преломљен“ – на време објављен. Уследили су телефонски по- зиви и разговори „уживо“ са колегама; чујем доста похвала, али богами, и приговора и опорих питања, у смислу: зашто си онолико на- гласио „комунистичку штампу“; зашто пренагла- сио улогу и значај те и те личности; зашто прећу- тао имена још десетина заслужних новинара, ме- ђу којима и више глодура „Народне армије“ и „Вој- ске“: Милорада Мадића, Душана Јанковића, Владе Хлајића, Гаје Пет- ковића, Стипа Сикавице, Бране Милетића, Милорада Пантелића, Мише Бојовића и Славољуба Ранђеловића. Мој је одговор за јавност: именовани су, стварно, били новинари високих чинова, коректни про- фесионалци и угледни новинари у свом времену, али ми се већина, некако, није уклопила у ток приче мозаичке природе, а по које име сам, у моменту писања, сметнуо с ума. То готово подједнако важи и за десетине неспорно даровитих уредника и запажених сарадника, дописника, фоторепортера, техничких уредника, све људи с којима сам професионално успешно сарађивао и искрено друговао, међу којима су: Мила Барјактаревевић, Милинко Луковић, Живко Груден, Младен Павер, Никола Поповић, Новица Пешић, Радован Ивановић, Миладин Петровић, Душан Глишић, Бранко Сиљевски, Живорад Јан- ковић, Слободан Вучинић, Душан Кнежевић, Слободан Недељковић...

Наглашавам да у прилогу нисам вршио попис и прозивку стоти- на и стотина војних новинара, што би био посао административца; нисам писао званичну историју војног новинарства дугу 130 година и у њој дословно сваког ставио на његово радно место и уписао њего- ве заслуге, већ читаоцу, као један од актера и хроничара, понудио могући репортерски запис, врсту „шетње“ кроз историју војне штам- пе у Србији од „Ратника“ до „Одбране“, фреску личности и догађаја из раздобља од 13 прекретничких деценија, од којих је наша држава, са својом „седмом силом“ у претходници војевала за слободу готово 20 година. Писао сам према свом знању и могућностима, но увек стајући на страну новинара, споменувши их, поименично, више од две стотине. Уосталом, нека приче о људима „Војске“ и „Одбране“ оста- ну другом писцу – да за неки од следећих јубилеја сведочи са историј- ске дистанце, хоћу да верујем, квалификованије, одговорније и лепше од мене.

Да још објашњавам разлоге за поједине, несумњиве, пропусте, да се извињавам мојим колегама и саборцима чија сам имена испу- стио, поготово да обећавам како ћу то у неком од следећих прилога исправити – готово је безнадежно. Тим пре јер се у 76. години живо- та мора размислити и о последњем задатку. Мени остају речи из наслова „позајмљене“ од Светог Саве над рукописом житија његовог оца Симеона. Толико да ме не „прозову“ и за плагијат! ■

Бајка, хотел и песма

Станоје Јовановић, пуковник у пензији,
главни и одговорни уредник *Војске*

Колико дуго живи новински текст? Дан-два, недељу-две, до следећег броја? Да ли ће читалац застати над насловом, вагати чињенице, трагати за поруком аутора, или ће само овлаш прелетети преко новинског ступца, фотографије или потписа? Некада ни то.

Када након више од три деценије у војном новинарству, поводом и у част његовог јубилеја, подвучем црту сводећи професионални биланс, из мноштва изроне на површину новински текстови који су значили животну прекретницу.

Године седамдесете. Млад гардијски официр и повремени сарадник „Народне армије“ на промоцији филма Торија Јанковића „Крвава бајка“. Следи интервју с познатим режисером. Сутрадан читам срочен текст водећим уредницима. Два дана касније објављен је на готово читавој страни великог формата „Народне армије“. Уместо сарадничких иницијала – пун потпис. И први позив да дођем у Редакцију.

Прича друга. Текст о стандарду армијских момака. Читава ударна страна у листу. Тема обична, људска. Невоље младих старешина, проблеми становања, исхране, прилагођавања... Одјек у јавности изузетан. Врхунац: одлука надлежних, подстакнута текстом, да изграде самачки хотел. Објекат и данас траје и прима станаре, дојући нову димензију питању с почетка текста.

Време ратно. На челу новинске издавачке установе, окружен врсним сарадницима оданих професији, који су предано, брже од свих, ризикујући више од других, пером и камером бележили снагу и видове отпора најмоћнијем војном савезу на свету и последице његовог безобзирног бомбардовања. Четрдесет ратних бројева „Војске“ и десетак других издања остају да сведоче о том времену поноса и супротстављања злу. Део сарадника ће у годинама које следе заслужити мировину, а они млађи достојно настављају новинарску мисију у „Одбрани“.

Ратно време обележила је и моја песма „Волимо те отаџбино наша“ у извођењу Уметничког ансамбла ВС „Станислав Бинички“, за коју је музику компоновао Раде Радивојевић, а спот припремила „Застава-филм“. Снажним родољубивим порукама, широко прихваћена у Војсци и ван ње, оборила је многе рекорде у броју емитавања. Мобилисала људе да истрају.

Довољно разлога за професионално задовољство и срећу. ■

Рат не ломи перо

Милоје Шћекић, пуковник у пензији,
главни и одговорни уредник *Војске*

На чело Редакције недељника *Војска* постављен сам 19. марта 1998, када је било посве јасно да ће САД и НАТО интензивирати притиске на Савезну Републику Југославију, те да је могућна и употреба силе. Имајући то у виду, са својим најближим сарадницима, који су имали значајно ратно искуство из деведесетих година, у ходу смо се престојавали. Чинили смо наизглед мале кораке, који ће се, касније, показати веома великим за успешно деловање Редакције и у најтежим, ратним условима.

Благовремено смо на виши ниво подигли оперативност Редакције и сваког појединца у њој; знатно више простора посветили смо аналитичким текстовима новинара, успоставили мрежу веома цењених сарадника – аналитичара, познаваоца стања у земљи и у свету. Да би лист стигао у сваки део земље, у сваку јединицу, увели смо месечни прилог „Војска у вашем гарнизону“. Тако смо казивали о том великом заједништву у малим срединама између Војске и народа. Ређали су се прилози о историји, садашњим приликама, сарадњи са Војском и пројектованој будућности Горњег Милановца, Сурдулице, Пљеваља, Димитровграда... У сваком броју објављивали смо бар један прилог о малим, издвојеним саставима, караулама, радио-релејним чвориштима, о пензионерима... Покривали смо, такође, све активности Војске и одбрамбених структура.

Према речима претпостављених, а и информацијама из јединица, било је недвосмислено јасно да је интересовање за лист порасло.

Убрзо (крајем маја 1998. године) објавили смо и специјални прилог посвећен Косову и Метохији, у којем смо из пера најеминентнијих познаваоца прилика, са свих аспеката, казивали о српско-албанским односима током историје, о сталној тежњи Албаније да се разбије тај етнички и духовни простор српског народа и припоји Великој Албанији, посебно о намери САД и НАТОа. Јасно смо указали на намере шиптарских терориста и њихових ментора. Речју, идући у сусрет догађајима, тим веома запаженим прилогом, обавестили смо своје читаоце о свој озбиљности проблема и будућим догађајима на КиМ.

Редакција је агресију НАТОа, предвођену САД, дочекала спремно и убрзо одштампала први ратни број „Војске“. За 78 дана, колико је трајала агресија, објављено је укупно 40 ратних бројева, тиража већег од 50.000 по броју. Уредници, новинари и фоторепортери свакодневно су били на лицу места, борили се пером и камером против агресије, за истину. Биле су то приче о јунацима одбране и отпора,

примери чојства и јунаштва, али и аналитички текстови о злоупотреби међународних институција и правног поретка, медијским манипулацијама пропагандне машинерије НАТОа. Објавили смо и серију текстова из пера јавних и културних радника из иностранства о осуди агресије, запажене изјаве челних асоцијација земаља савезница из ослободилачких ратова и из Првог светског рата.

Текстови из листа „Војска“ су, посредством Танјуга, електронских медија и дневних листова, допирали у све крајеве Југославије и у Свет, неумољиво ширећи истину о агресији и јуначком отпору, и управо је то моја најснажнија импресија о том злом времену и мисији Редакције у њему.

За квалитет ратних издања, о коме сведочи и високо признање – орден Војске Југославије трећег степена (вероватно једини тог степена додељен некој редакцији у последњих двадесет и више година) заслужили су сви запослени у Редакцији, наши сарадници, а пре свих мој заменик и уређивачки колегијум, начелник НИЦ „Војска“ и Управа за информисање и морал. С посебним задовољством истичем да за нешто више од три године, колико сам био на челној позицији листа, ниједан текст није цензурисан, нити је ко од претпостављених то захтевао, на обострано задовољство и поверење. ■

Огледало одбране и војске

Звонимир Пешић, пуковник у пензији, главни и одговорни уредник Војске

Имао сам изузетно задовољство да, заједно са уредничким колегијумом, потпишем 100 бројева листа *Војска* (од броја 492. до 592, односно од 5. јула 2001. године до 5. јуна 2003. године). Тај период био је испуњен активностима на обнови земље и војне инфраструктуре, после агресије НАТОа на СРЈ, преиспитивањима система одбране и почецима свеобухватних реформи у систему одбране и Војске.

Лист *Војска* био је не само верни хроничар и тумач једног времена већ и његов активан чинилац. То гласило било је окренуто будућности и генерацијама које долазе. У трци с временом и догађаји-

ма излазили смо као победници, захваљујући и изузетној генерацији даровитих уредника, новинара, фоторепортера, техничких уредника, лектора, коректора и свих осталих који су настојали да новина буде актуелна, верна истини и професији, савремено обликована и читана.

Вођени изазовом савременог недељника, чије поруке преносе електронски и писани медији, трудили смо се да у свему будемо огледало стања и стремљења у систему одбране и Војсци.

Покренули смо анкету „Лист какав желите“, тако да су читаоци искористили прилику да нам саопште шта им се допада у листу, шта не, које би рубрике и теме радо виђали у новини. Тако смо, између осталог, увели рубрику „Моји војнички дани“, у оквиру које су познати научници, политичари, јавни и културни радници приповедали своје војничке доживљаје. Та казивања, након неколико година, преточена су у књигу „Познати у чизмама“. Такође смо увели и рубрику „Војникова мајка“, у којој су догледности са синовима приповедале познате жене. На посебан одзив наишле су рубрике „Ваш сервис“ и „Наш гост, ваш избор“. У оквиру ове последње у Редакцији су боравиле многе познате личности, које су током два сата одговарале на питања читалаца постављена телефоном у непосредном дијалогу. Међу гостима Редакције који су се телефоном директно обраћали читаоцима, били су министар одбране, начелник Генералштаба ВЈ и многи други угледни званичници.

У оквиру покренуте трибине „Реформа одбране и Војске“, током 2003. године, без цензуре и избора аутора, објавили смо велики број текстова политичара, државних руководиљаца, министара, научника, историчара, новинара, публициста, аналитичара, лекара, посланика, књижевника, подофицира, официра, припадника невладиних организација... Та штива би и данас, у јеку јавне расправе о Националној стратегији и Војној стратегији Србије, добро дошла онама који имају задатак да сачине те изузетно значајне темеље државе којој припадамо.

Писали смо отворено и смело о проблемима одбране и Војске. Зар наслов једног од уводника „Борбена готовост Војске – реална слика (не)моћи“ не говори довољно. Узозоравали смо на наше заостајање у односу на савремене војске, када је реч о наоружању и опреми. Сем ремонта неколико авиона, у области техничке модернизације Војске, због недостатка новца, али и због субјективних разлога, да се, до данашњих дана, није готово ништа учинило. Извештавали смо са лица места приликом санације последица употребе муниције са осиромашеним уранијумом у агресији НАТОа на СРЈ. Обележили смо, посебним прилогом, 75 година нашег подморничарства. Објавили неколико специјалних прилога, међу њима и онај о Хиландару и првом организованом боравку наших официра у униформи на Светој Гори. Писали о освајању највишег врха Јужне Америке (7.039 м) четворочланог алпинистичког тима Војске. Међу првима смо известили о рехабилитацији генерала Светомира Ђукића, оснивача српског олимпијског покрета.

Пуковник Бранко Бошковић, који је први понео ореол најуспешнијег спортисте ВЈ, поставивши рекорд Војске у маратону пре петнаестак година (тај рекорд још није оборен), учинио је несвакидашњи гест поклањајући своју медаљу, освојену у трци од Маратон поља до Атине (3. 11. 2001), Редакцији листа *Војска*, која га је „све време пратила и подржавала“. После уручења тог одличја, Бошковић је спринтерице окачио о клин, након више од 20 година успешног бављења атлетиком...

...Када је, концем маја 2003, у НИЦ Војска стигла наредба о постављењу на дужност начелника тог храма војне писане речи, мада унапређен, примио са сам то са извесном дозом сете. На новој дужности као претпостављени подржавао сам Редакцију у даљим акцијама, посебно излазак у колору и, наравно, редовно се оглашавао текстовима на ударним страницама Војске. У августу 2005. године донета је одлука о преименовању Војске у Одбрану, о чему ћу свој суд дати са одређене историјске дистанце. ■

На нишану реформе

Пуковник др Славољуб Ранђеловић, главни и одговорни уредник Војске

Лист Војска штампан је у тиражу од око 25.000 примерака. Имао је око 17.500 претплатника, од 500 до 1.000 примерака продавало се на киосцима, а остатак је бесплатно дељен по одобреном разрезу. Будући да су у Редакцији били махом искусни новинари, са петнаестогодишњим, а неки и са джим искуством стеченим радом у једином војном недељнику, лист је редовно излазио предвиђеном динамиком. То што формацијска места уредника оба сектора („Одбрана“ и „Друштво“) нису била попуњена, агилношћу и, пре свега, савесним родом и свестраном иницијативом, надокнађивао је пуковник Душан Кнежевић, заменик главног и одговорног уредника.

Приликом избора текстова за објављивање, поштовано је опредељење да концепцијом, уређивачком политиком, садржајем и квалитетом прилога, лист првенствено треба да задовољи очекивања читалаца из циљне групе: официра и подофицира и војних пензионера – претплатника – који су практично у потпуности финансирали излажење Војске.

Логично је да је лист обилазео прилозима о војничком животу, личностима и догађајима који су се издвајали из војничког миљеа, афирмишући на тај начин појединце, али и јединице, колективе, гарнизоне. Недељник Војска је најчешће објављивао прилоге који су били обележени јасним ауторским печатом, а осим за војничке теме, било је места и за друге садржаје – са циљем да прилози буду занимљиво штиво не само за професионалне војнике, него и за чланове њихових породица. Уз то, чињени су напори да се побољша не само квалитет прилога, него и технички изглед гласила.

Почетком 2004. године недељник Војска је у руке читалаца дошао са знатно промењеним садржајем, готово удвострученим бројем прилога, у пуном колору и одштампан на квалитетнијем папиру. Графички препознатљив био је рукопис дугогодишњег техничког уредника

Александра Шведића, академског сликара. Појава листа Војска у новом руху и са повећаним бројем информативних садржаја (двоброј је због празника носио датум 1. и 8. јануар), симболично је обележила један значајан јубилеј војне штампе – иако је тада пропуштено да се то нагласи. Наиме, сто година раније, 25. децембра 1904, по старом календару (8. јануара по новом), објављен је први број листа са заглављем Војска.

Реформе система одбране у пролеће 2003. године биле су веома динамичне и у сфери информисања јавности о систему одбране и Војсци. Наиме, одговорност за комуницирање са јавношћу и медијима у то време је пренета са Управе за морал Генералштаба на Управу за односе са јавношћу Министарства одбране.

У листу су, преношене информације не само о току реформе одбрамбеног система, већ су објашњавани и критички коментарисани поједини потези, као што су били: нагло отпуштање великог броја цивилних лица, величање у појединим медијима значаја цивилног служења војног рока, умањење средстава намењених за одбрану, неусклађеност плата професионалних припадника Војске са законским одредбама, итд. Талас отпуштања цивилних лица захватио је и Редакцију, али то није имало тежих последица, јер су отишли само они који су се добровољно пријавили, имали услове за пензију или који су били распоређени на друга радна места.

У периоду од јуна 2003. до септембра 2005. године са челних позиција отишли су министар одбране, начелник Генералштаба, начелник Управе за морал Генералштаба, начелник Управе за односе са јавношћу Министарства одбране – а сви су они, мање или више, пратили Војску и оцењивали квалитет испуњавања њене мисије у оквиру информативне делатности.

И док су начелници Генералштаба у званичним приликама, али и незванично, углавном исказивали задовољство изгледом и садржајем листа, из Министарства одбране, посебно из појединих његових организацијских јединица, до Редакције су допирали таласи незадовољства појединим аспектима уређивачке политике, уз оцене да лист недовољно подржава политику Министарства одбране и да да концепцију гласила треба променити.

Упореда се настављао незаустављив процес промена, који је, очекивано, захватио и информативну сферу. Новинско-издавачки центар Војска, заједно са листом, претпочињен је Управи за односе са јавношћу Министарства одбране. Тиме су створени услови за корените промене и у јединој војној новинској кући. За почетак, одлуком Министра одбране покренут је магазин Одбрана, а успон листа Војска заустављен на коти 710. ■

Припремио
Александар ПЕТРОВИЋ

Исправка

У магазину „Одбрана“ број 79 од 1. јануара 2009. године, на страни 25 Специјалног прилога посвећеног 130. годишњици војне штампе, пропустом аутора изостављена су имена тројице главних и одговорних уредника листа „Војска“ – Мише Бојовића, Милорада Пантелића и Славољуба Ранђеловића.

Њима и читаоцима извињавамо се због овог пропуста.

Бојна га на снегу

ОД БРОЈА

У сложеним теренским и временским условима, припадници Копнене војске реализовали су на Пасуљанским ливадама најсложеније садржаје ватреног, тактичког и мото-техничког оспособљавања, али и обуку која се не може реализовати у касарнама

Од 20. до 30. децембра 2008. професионални припадници Прве, Друге, Треће и Четврте бригаде Копнене војске и Мешовите артиљеријске бригаде, али и септембарска генерација војника на служењу војног рока, извели су на интервидовском полигону „Пасуљанске ливаде“ стационарно логоровање. На полигону је боравило више од хиљаду старешина и војника Копнене војске.

Логоровање је представљало круну обуке војника „септембараца“ из различитих родова и служби – пешадије и оклопних јединица, те артиљеријских, артиљеријско-ракетних, војнополицијских, санитетских и интендантских састава. Посебна пажња посвећена је оспособљавању професионалних војника, који су недавно примљени у Војску Србије, а у оквиру приправничког стажа, за припрему, организацију и извођење тактичких вежби и бојних гађања, обучавали су се и најмлађи потпоручници.

■ Облици обуке

У сложеним теренским и временским условима припадници Копнене војске реализовали су на полигону „Пасуљанске ливаде“ најважније садржаје ватреног, тактичког и мото-техничког оспособљавања, али и обуку која се не може извести у касарнама. Посебно су биле значајне активности у оквиру ватрене обуке, јер се на различитим припремним, испитним и бојним гађањима, тактичким вежбама и увежбавањима проверавала њихова појединачна оспособљеност, али и оспособљеност јединица.

– То су најсложенији облици оспособљавања – каже командант Треће бригаде Копнене војске пуковник Чедомир Бранковић – и јасно је да нема обученог појединца, послуге, посаде, одељења, вода и чете који не изведе овакву обуку. Без успеха у обуци сертификат о оспособљености не могу добити ни јединица ни појединци. У 2008. смо направили велики помак у извођењу садржаја оспособљавања на полигону. Трећа бригада је, као и остале бригаде Копнене војске, извела вежбу на нивоу ојачаног батаљона, а познато је да вежбе тог обима, садржаја и комплексности нисмо реализовали протеклих не-

Ћања

колико година. Вежбе представљају најбољи модел провере ватрено-тактичке способности за наменске задатке.

У току логоровања изведено су сва планирана припремна, школска и бојна гађања из наоружања и средстава која се налазе у јединицама Копнене војске – тенкова М 84, артиљеријских оруђа, противавионских топова, аутоматских бацача граната, далекометних снајперских пушака, противоклопних средстава и наоружања која се налазе на борбеном возилу пешадије и оклопном извиђачком аутомобилу.

Према речима командира батерије СВЛР мајора Радована Драче, на вежбовним, испитним и бојним гађањима постигнути су одлични резултати и поред тога што у артиљерији има доста електронике која мора бити заштићена приликом снежних падавина. Гађањима из наоружања оклопних јединица задовољан је и командант 37. механизованог батаљона Треће бригаде мајор Слађан Арсенић. Мајори Драча и Арсенић посебно наглашавају чињеницу да

ПРИПРАВНИЧКИ СТАЖ

На логоровању јединица Копнене војске били су и најмлађи потпоручници, који су недавно завршили Војну академију. Уз помоћ ментора, обучавали су војнике, те стекли почетна искуства о раду на терену. Потпоручник Урош Обрадовић, на пример, започео је приправнички стаж 13. септембра 2008. године у Команди Копнене војске. Потом је боравио у батајничком Центру за обуку ПВО и Панчеву, где је са командирима одељења учествовао у евакуацији и сертификацији војника. У Пожаревцу је био командир одељења и вода, те са војницима изводио пешадијска гађања. Затим је приправнички стаж наставио у 12. самоходном артиљеријско-ракетном дивизиону Прве бригаде. Крајем марта полагаће приправнички испит.

Командант Треће бригаде Копнене војске пуковник Чедомир Бранковић и командант логорске просторије пуковник Желимир Глишовић

у 2008. године са јединицама извели више гађања него у претходне три године. Вежбовним активностима на логоровању присуствовао је и потпуковник Горан Марковић из Команде Копнене војске. „Значајан је успех када се у сложеним условима, какви су пратили припаднике Копнене војске на Пасуљанским ливадама, постигну врло добри и одлични резултати” – каже потпуковник Марковић и наглашава да је на посадним бојним гађањима тенком остварена просечна оцена 4,30.

Борбени тест

Логоровање јединица Копнене војске обележили су и снег и магла, али и поледица, вејавица, уз екстремно ниске температуре. То је свакодневно отежавало рад војника и старешина и захтевало њихова већа психофизичка напрезања. И експлоатациони ресурси борбених оруђа и техничких средстава по таквом времену били су искоришћени до крајњих граница.

– Логоровање је представљало својеврстан тест и за појединце и за борбену технику – тврди пуковник Бранковић и објашњава да је у једном тренутку испала гусеница са борбеног возила пешадије, а њу је веома тешко заменити ако је уроњена у снег, при температури од минус десет степени Целзијуса.

На полигону „Пасуљанске ливаде” подигнуто је 145 шатора, направљена је оружана, постављена акумулаторска станица, те станице за снабдевање горивом, минско-експлозивним средствима и остали елементи логистичке подршке. За тај део посла била је задужена јединица Мајора Братислава Крстића. Логистичка подршка одвијала се непрекидно, попут рада у касарни.

Командант логорске просторије пуковник Желимир Глишовић истиче да се током логоровања посебно водило рачуна о здрављу људи, мерама заштите на раду и противпожарне заштите, те санитарно-хигијенским мерама заштите и санитетској подршци. Одговарајући услови на терену, према речима референта за морал Треће бригаде капетана Саше Николића, утицали су на то да војници и старешине буду мотивисани за задатке које су извршавали и да на њима постигну добре резултате. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимили Зоран МИЛАДИНОВИЋ и Југослав ПРВУЛОВИЋ

Реализацијом пројекта успоставиће се модерна институција за обуку и узгој службених паса, која ће обезбедити потребе Војске Србије и потребе партнерских земаља у региону за оспособљавање кадра и одгајање генетски и екстеријерно квалитетних и обучених службених паса.

Препознавање потреба

Када стварања регионалних војних центара, који треба да извршавају едукативне, оперативне и доктринарне задатке не само у оквиру Војске већ и на националном, регионалном и међународном плану, ове године креирана су два пројекта у Центру за обуку логистике и његовој Чети за обуку санитетске и ветеринарске службе представљају реалну основу за достизање постављених циљева. Припадници Центра и чете професионално, организовано и стрпљиво раде на реализацији пројекта стварања регионалних центара, при чему им значајну партнерску, финансијску, стручну и моралну подршку пружају представници Министарства одбране и оружаних снага краљевине Норвешке.

Оба центра била би смештена у Нишу, а традиција едукације, инфраструктура, опрема, искуство и стручност запослених у Центру за обуку логистике и његовој Чети за обуку санитетске и ветеринарске службе представљају реалну основу за достизање постављених циљева. Припадници Центра и чете професионално, организовано и стрпљиво раде на реализацији пројекта стварања регионалних центара, при чему им значајну партнерску, финансијску, стручну и моралну подршку пружају представници Министарства одбране и оружаних снага краљевине Норвешке.

Пројекат формирања Регионалног центра за узгој и дресуру паса посебно је занимљив и изазива велику пажњу јавности, имајући у виду да у Нишу постоји осамдесетогодишња традиција обучавања водича паса и паса.

■ Кинолошка такмичења

Поуздани подаци говоре да је још 1930. године у Нишу постојала „Моравска марвена болница“, у којој се за потребе тадашње војске обучавају шарпланинци за везу и чување границе према Бугарској. На војној паради 1937. продефиловао је и један вод војника водича са шарпланинцима.

Непрекидна обука паса на локацији данашње нишке касарне „Књаз Михајло“ обавља се од 1957. године, мада су састави за дресуру и обуку паса пребројали честе организацијско-формациске промене и трансформације. Промене нису посебно запамћене, али је сте податак да је од 1960. до данас у Центру обучено више

од дванаест хиљада војних службених паса, док је обуку завршило више од двадесет хиљада војника за водиче тих паса различитих специјалности.

Данас се јединица у Нишу зове Чета за обуку санитарске и ветеринарске службе и налази се у саставу крушевачког Центра за обуку логистике. У њој постоје добри услови за стручно усавршавање, научноистраживачки рад и оспособљавање санитарских болничара, дресера и водича паса специјалне намене. Поред својих основних функција, припадници чете извршавају и задатке ветеринарског збрињавања паса, што обухвата стационарно лечење и прихват ургентних случајева, попут тешких повреда и обољења која захтевају оперативне захвате.

Старешине и цивилна лица Чете за обуку санитарске и ветеринарске службе публиковали су и представили бројне радове у стручним часописима и гласилима, али и на симпозијумима, стручним едукативним предавањима и другим манифестацијама. Они са својим псима веома често присуствују

Командир чете потпуковник Слободан Андрејић

МИНОИСТРАЖИВАЧКА И ТРАГАЧКА СЛУЖБА

„Већ неколико година уназад“ – каже командант Центра за обуку логистике пуковник Милорад Димитријевић – „у свету је отворен фронт борбе против тероризма, наркоманије и криминала. У тој борби, поред припадника специјално обучених јединица, важно место имају и добро оспособљени водичи паса и војнослужбени пси. То је определило одговорне људе у Министарству одбране и Генералштабу ВС да израде програм обучавања људи и војних службених паса за извршавање и тих врло специфичних задатака. Током 2008. успешно је реализовано више курсева водича паса и паса миноистраживачке и трагачке службе и водича паса и паса за откривање опојних средстава. Уверени смо да ће та чињеница бити пресудна да се на основама Чете за обуку санитарске и ветеринарске службе формира јединствени регионални центар за обуку водича паса и војнослужбених паса опште и специјалне намене, а за то већ постоје потребна инфраструктура, генетски потенцијал и врло добри и искусни извођачи обуке“.

на кинолошким такмичењима, а командир чете потпуковник Слободан Андрејић тврди: „У последњих десетак година, где год да су се појавили наши пси, није се десило да смо дошли без одличја у виду диплома, пехара, медаље или друге награде. У овој години, само у једном дану, на међународној кинолошкој манифестацији, наши пси су освојили девет пехара и три медаље, што је представљало 90 посто наградног фонда за шарпланинце“.

Знања и вештине за водича војних службених чуварских паса стичу се на једномесечном курсу, док обука водича заштитних паса, паса минотрагачке и трагачке службе и паса за откривање опојних дрога може трајати и девет месеци. Искусни водичи знају да су дисциплинске радње са псима основ сваке дресуре и предуслов извршавања наменских задатака, а да се тек потом може ићи даље са дресуром и надградњом, односно прећи на увежбавање појединих специфичних радњи.

Када водич и пас постигну добро разумевање и схвате шта то треба заједно да ураде, успех у заједничком обављању задатака је загарантован и отварају се неслушене могућности. Врхунски обучени водич

и пас могу да по мирису открију починиоца кривичног дела и идентификују правац кретања траженог лица (пас има 150 милиона мирисних ћелија), да пронађу минско-експлозивна средства и различите врсте наркотика и имају незамењиву улогу у чувању и обезбеђењу објеката и војне имовине. Треба знати и да је пас равноправан члан сваке патроле у оквиру контроле простора, те да се приликом наилаaska на заседу пушта са поводника, када директно напада на лице у заседи. Све нам то казује да је обука водича војних службених паса изузетно занимљива. Постоји и обавеза редресуре водича паса и паса, која се обично изводи у нишкој чети на сваких шест месеци.

■ Генетски потенцијал

Од командир вода за узгој и предресуру штенаци капетана Братислава Дубичанина сазнајемо да се обука водича паса и дресура паса састоји у усвајању знања из кинологије, увежбавању дисциплинских радњи, савлађивању препрека и специјалном делу обуке. Одгој и предресура паса почињу већ после три месеци од рађања, док се са дресуром стартује у десетом месецу живота. Радне особине пса плод су наслеђа и рода са њим.

У чети се квалитетно ради са псима, али је потребно учинити додатне напоре у правцу „увођења свеже крви“ и нових приплодних линија паса. „Генетски потенцијал задовољава потребе“ – каже капетан Дубичанин – „а сада желимо да проширимо матични запат ради побољшавања квалитета генетских линија“.

Чета практично представља „затворени“ систем узгоја, где се од првих дана живота прате преношење генетских особина штенета, степен пријема дресуре, здравље и остали параметри битни за службеног пса.

Ове године оспособљено је 280 водича паса и 160 паса, док су у јединице Војске Србије упућена 74 пса. Основне дужности паса у јединицама Војске Србије јесу обезбеђење војних објеката, обезбеђење административне линије према Космету и Копнене зоне безбедности, трагање за минско-експлозивним и опојним средствима, одбеглим лицима и повређеним у ванредним ситуацијама, док заштитни пси обезбеђују високе личности државе и војске.

Повратне информација из јединица Војске говоре да пси испуњавају своју намену у војним колективима. Наравно, потребно је да једном годишње они прођу и редресуру, како би обновили радни потенцијал и проширили способности.

Радни век службеног пса достиже просечно седам до осам година. У Војсци Србије користе се немачки овчари (храбор, послушан, радан, истрајан, снажне конституције), шарпланинци (одличан чувар, може да се користи у тешким временским околностима, привржен једном водичу), лабродори (изузетне способности њуха) и у новије време белгијски овчари (малиноа) са универзалним заштитним, чуварским и специјалним својствима.

У обуци паса често се помињу занимљиве анегдоте о посебно вредним и добрим псима. У санитарско-ветеринарској чети памте немачког овчара Шака, који је приликом обуке показивао велику агресивност. Током обуке пса за упад у објекат, Шак је имао задатак да упадне кроз отворено крило прозора и савлада маркиранта терористу. Међутим, њему је био ближи затворен прозор и, желећи да што пре обори „терористу“, он је разбио оба затворена окна и бацио се на маркиранта. Шак данас обавља задатке на базама у Копненој зони безбедности.

Оцена је да је данас у Војсци најквалитетнији пас лабрадор Џаф, кога специјална јединица ангажује за све важније контрадиверзантске прегледе. Тог пса обучио је и свим вештинама научио старији водник Дејан Величковић. Иначе, у чети конце дресуре и оспособљавања водича и дресуре паса држи инструктор дресуре заставник прве класе Ненад Микшић.

Водич и пас након проведене обуке морају постати тим и морају се разумети. Десетари Илија Милојковић и Саша Ристић истину да

ЦЕНТАР ЗА САНИТЕТСКУ ОБУКУ

Развој Центра за санитарску обуку у Нишу траје две године и у оквиру њега одржано је више курсева за инструкторе санитарске обуке у складу са стандардима НАТОа. Циљ пројекта је да се формира Центар за обуку војних болничара, санитарских војних техничара и инструктора санитарске обуке који ће имати регионални и међународни карактер. За ту намену Министарство одбране Краљевине Норвешке је Центру за санитарску обуку већ доделило три донације.

Прва донација у вредности од 50.000 евра обухватила је 26 лутака, од којих су две траумасет за АЛС симулаторе (вредност 24.000 евра). То су, у ствари, лутке за увежбавање санитарског кадра у давању вештачког дисања, спољне масаже срца, давања интравенске инјекције и других медицинских радњи. У оквиру друге донације добијене су велике количине зовојног материјала, док је трећа донација обезбедила центар информатичком опремом у вредности од 40.000 евра.

је предуслов за сваку дресуру паса љубав према њима и особине као што су стрпљивост, енергичност и доследност. Ристићева специјалност јесу пси нападачи, оспособљени за хватање илегалних прелазника и противтерористичка дејства.

У чети за обуку санитарске и ветеринарске службе често се налазе старешине и војници из других састава, попут старијег водника Саше Шатића из 63. подобранског батаљона и десетара Бојана Милиновића, слушаоца ШРО ветеринарске службе, који плански и свеобухватно усвајају нова знања из области дресуре, здравствене заштите и неге паса.

■ Конкретизација пројекта

Пројекат Регионалног центра за узгој и дресуру паса урадили су мајор др Радивоје Анђелковић и капетани Дарко Дрча и Зденко Цвијетић. Они су га недавно приказали иностраним војним представницима из тридесетак земаља.

мативно регулисан плановима и програмима обучавања (двадесет радних дана, шест месеци, девет месеци – зависно од специјалности), обучен и оспособљен кадар за узгој, предресуру штенади и обуку водича паса и дресуру паса, генетски материјал, смештај, исхрана и простори и полиго-ни за обуку. Веома је важно што у делу неге и здравствене заштите штенади и паса, Центар има добре услове у виду квалитетне дијагностике, стерилне хируршке сале, инструмената и стручњака из области ветеринарске хирургије и интерне медицине.

„Реализацијом пројекта” – истиче заменик командира чете капетан Зденко Цвијетић – „успоставиће се модерна институција за обуку и узгој службених паса, која ће обезбедити сопствене потребе и потребе партнерских земаља у региону за оспособљавање кадра и одгајање генетски и екстеријерно квалитетних и обучених службених паса. Капацитети Центра су истовре-

мени смештај 420 радних паса и 240 приплодних паса и штенади, те дневна припрема хране за 700 паса. Центар ће имати могућност да обавља дресуру војних службених паса за различите потребе и специјалности (за противтерористичка дејства, откривање експлозива, мина, наркотика и унесрећених испод рушевина и лавина, те праћење трага и откривање несталих лица). У њему ће се репродуковати и узгајати војни службени пси у складу са стандардима успостављеним у Војсци Србије и партнерским земљама у региону, обучавати припадници Војске Србије и оружаних снага партнерских земаља за рад са службеним псима за наменске задатке и формирати тимови за брзе интервенције у којима се ангажују службени пси, са тежиштем на терористичким нападима и ванредним ситуацијама. Наравно, учинићемо све да унапредимо сарадњу са земљама у региону, разменимо искуства и организујемо заједничке вежбе и друге облике сарадње око активности на којима се користе службени пси”.

■ Две фазе развоја

Предвиђено је да у развоју Регионалног центра постоје две фазе. У првој, до краја 2009, обавиће се набавка приплодних паса, адаптација објеката и израда формације центра, док ће у другој (од 2010. до 2012) бити створен екстеријерно и генетски родни пас за потребе Војске Србије и региона и извршена едукација ветеринара и дресера, који ће изучавати стране језике и ускладити своја знања и вештине са међународним стандардима и савременим достигнућима у лечењу и дресури паса.

Процењује се да за те намене, билатералне посете, семинаре и сертификацију, два специјализована возила за превоз паса, средства информатичке подршке, доопремање ветеринарске амбуланте, адаптацију објеката и набавку приплодних паса и опреме за дресуру паса треба обезбедити око двеста хиљада евра. Многи показатељи говоре да донатори имају добру вољу да се тај новац обезбеди и да се читав процес креће у добром правцу. То значи да ћемо у догледно време добити Регионални центар за узгој и дресуру паса, који ће организационо, кадровски и материјално бити у могућности да самостално извршава наменске задатке и да велики допринос у решавању савремених безбедносних изазова, ризика и претњи. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

У међувремену су високи представници оружаних снага Краљевине Норвешке обишли чету за обуку санитарске и ветеринарске службе и на лицу места сагледали могућности за стварање Регионалног центра у Нишу. Том приликом они су закључили да постоје добри услови за оспособљавање водича и дресуру паса за извршавање наменских задатака у случајевима терористичких напада и ванредних ситуација. Базу обуке у будућем Регионалном центру представљаће разрађен технолошки процес узгоја, предресуре и обуке паса, нор-

ПЕТ ГОДИНА СЛУЖЕЊА ВОЈНОГ РОКА
У ЦИВИЛНОЈ СЛУЖБИ

Друштвено користан рад

Регрутни обвезници, поред служења војног рока са оружјем и без оружја, служе војни рок и у цивилним организацијама и установама које су од општег друштвеног интереса. У децембру 2003. године почело је служење војног рока у цивилној служби и за ових пет година стечена су значајна искуства.

Како се број војника за служење војног рока у цивилној служби из године у годину увећавао, велики број регрута чека на упут, јер такво повећање интересовања нису пратили и капацитети организација и установа, па се војници не могу упутити на служење.

Са повећањем интересовања за овакав вид служења војног рока растао је и број установа и организација у којима су војници обављали цивилну службу. Тако је 2003. године 369 установа стекло право „запошљавања“ војника, 2005. године њих 1.108, годину дана касније 1.348, а 2007. године 1.622 установе и организације.

Од 21. новембра 2008. цивилна служба обавља се у 1.890 организација и установа на територији Србије, од којих су 224 у организационим јединицама Министарства одбране.

Поред рада у тим организацијама и установама, током служења војног рока у цивилној служби, војници су обавезни да присуствују и обуци у трајању од 84 наставна часа, коју организују и спроводи Управа за ванредне ситуације и која обухвата тематику заштите и спасавања људи, материјалних и других добара у случају ванредних ситуација, техничко-технолошког и другог карактера, ратних дејстава и последица тих дејстава и супротстављање невојним претњама безбедности.

■ Сарадња и едукација

Од увођења и практичног спровођења цивилне службе, надлежни војнотериторијални органи организовали су низ семинара како би едуковали одговорна лица из организација и установа које примају на рад војнике на цивилном служењу војног рока.

Анализе међусобне сарадње, истицање проблема у раду, допунска едукација у познавању и примени нормативних докумената, указивали су и на одређене пропусе и недостатке. Између осталог, уочени су пропуси у вођењу радних листа, односно приказивања присутности војника на радним местима, неуслађеност организовања пријема, распоређивања војника и формирања документације.

Наглашено је и осетно повећање притисака за служење војног рока у цивилној служби на факултетима, а повећава се и број захтева војника за променом установе или организације у коју су упућени због наводног незадовољства послом који обављају.

Када је реч о рефундацији новчаних средстава од установа и организација према МО, она је реализована са великим закашњењем или уопште није реализована, а преузете обавезе према војницима и њиховим новчаним припадностима не испуњавају у потпуности.

Право на приговор савести је уставно право које омогућава особама да, због својих моралних, филозофских, етичких или религиозних опредељења, одбију служење војног рока са оружјем у јединицама Војске Србије и да се декларирају као приговорачи савести.

Упоредо са развојем права на приговор савести, у Србији се развијала и цивилна служба, која је настала као последица обавезе служења војног рока и великим делом је креирана да би се направио баланс у обавези и раду између војника који служе војни рок у јединицама Војске и регрута који су остварили право на приговор савести и војни рок служе у организацијама и установама од општег друштвеног интереса и организационим јединицама Министарства одбране (МО).

■ Повећано интересовање

На цивилној служби војници практичним ангажовањем и радом остварују „друштвено користан рад“, који им не омогућава обучавање и оспособљавање за велики број радњи и поступака потребних за одбрану земље.

Изменама и допунама Уредбе о вршењу војне обавезе од 29. августа 2003. године служење војног рока у цивилној служби на основу изјављеног приговора савести дефинише се као друштвено користан рад којем лице у току служења војног рока приступа да би испунило своју законску обавезу и било спремно да се укључи у одбрану земље према својим уверењима и опредељењима.

Током петогодишњег периода примене цивилног служења војног рока уочен је, између осталог, и део проблема у раду са војницима на раду у организацијама – установама попут непоштовања радног времена, неозбиљног схватања до избегавања радних обавеза, те тешко прихватање рада у сменама.

Дешавало се да поједини војници нису ни прекидали радни однос непосредно пред ступање на служење војног рока у цивилној служби и да су, у нерадне дане, путовали у иностранство и користили редовно одсуство без сагласности Министарства одбране.

Код дела војника на цивилном служењу војног рока показало се да нерادно извршавају радне задатке везане за рад са штићеницима у, на пример, геронтолошким центрима и центрима за хендикепиране особе, као и физичке послове, али и изражена жеља за рад у канцеларијама, на рачунарима и слично.

Све уочено потакло је и законодавца да, сумирајући стечена искуства током ангажовања војника у цивилној служби, решавању оваквих и сличних појава посвете дужну пажњу приликом израде предстојећег *Закона о цивилној служби*.

■ Корист и уштеде

И поред наведених проблема и пропуста, ангажовање војника на пословима и задацима у организацијама и установама током служења у цивилној служби показало се вишеструко значајним и корисним.

Пре свега, сврсисходним и успешним ангажовањем војника у цивилној служби остварене су и знатне финансијске уштеде јер су организације и установе делимично, у потребној мери, одустале од ангажовања радника преко, на пример, студентских задруга, чиме су увелико смањени трошкови за исплате личних доходака и друге дажбине, док су се с друге стране повећали продуктивност и ефикасност у раду.

И не само то.

Својом стручношћу војници на цивилној служби ангажовани на раду у организацијама и установама могу да допринесу побољшању квалитета рада. Немерљива је уштеда и целокупног друштва јер се оваквим ангажовањем војници на цивилном служењу војног рока, између осталог, припремају и за боравак у некој новој средини у којој ће, уз практичан рад, знања стечена током „војниковања“ примењивати у будућем професионалном опредељењу. ■ Др Бранко БАБИЋ

Новине

Пуна професионализација Војске Србије планирана је 2010. године. Али, с обзиром на светска турбулентна, посебно економска дешавања, могуће је очекивати и продужење зацртаног датума, па ће, самим тим, и цивилно служење војног рока и даље остати веома актуелно питање.

У међувремену, очекује се и доношење *Закона о цивилној служби*, чијом ће се применом и реализацијом умногоме поштрити критеријуми за упућивање на цивилно служење војног рока, али и поштрити критеријуми и прописати законске санкције за неизвршавање законских обавеза, од регрута до одговорних лица у организацијама и установама.

Сем осталог, будућим законом предвиђа се да приговор савести може да изјави и војни обвезник у резервном саставу Војске Србије и то након истека периода од четири године од дана завршетка служења војног рока са оружјем.

Такође, биће поштрени критеријуми за остваривање права на цивилно служење, па тако то право неће моћи остварити регрути који се баве или су се бавили продајом или поправком оружја или муниције, који су више пута прекршајно кажњавани или осуђивани за изазивање или учествовање у нередима и тучама, регистровани власници или колекционари ватреног или трофејног оружја, чланови стрељачких, стреличарских или других клубова, друштава и удружења која у својим активностима имају употребу хладног или ватреног оружја. На исти начин биће санкционисани и регрути код којих се утврди да су у поднетом захтеву за цивилну службу дали неистините податке.

Треба очекивати да ове али и друге мере Министарства одбране, које су свакако одраз и стечених вишегодишњих искустава, допринесу потпуном уређењу значајне области као што је цивилно служење војног рока и на тај начин смање или у потпуности елиминишу досадашње пропусте, недоречености и недоумице код свих заинтересованих субјеката.

Новогодишњи пријем на ВМА

Крајем децембра на ВМА организован је новогодишњи пријем, на коме су сумирани резултати рада у 2008. години. Начелник те здравствене установе генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић истакао је да ВМА у нову годину улази са сетификатом ISO 9001, који је недавно добила од сертификационог тела Немачке. То јесте доказ да је испунила светске стандарде у раду.

Генерал Јевтић навео је да је на ВМА током протекле године прегледано око 650.000 пацијената, хоспитализовано више од 38.000 и изведено око 20.000 хируршких интервенција. Међу њима су и две трансплантације јетре, 22 трансплантације бубрега, коштане сржи и матичних ћелија. Посебна пажња посвећена је развоју ендоваскуларних хируршких процедура, а за збрињавање анеуризми абдоминалне сорте ВМА је добила и међународну лиценцу.

На ВМА инсталиран је и први дигитални мамограф, егзајмер ласер за скидање високих диоптрија, а у наредном времену очекују се монтажа нове магнетне резонанце ЗТ и хипербаричне коморе. Бројне клинике опремљене су савременим техничким капацитетима. Институт за медицинска истраживања покренуо је два велика научна пројекта и 62 научно-истраживачка задатка у различитим областима медицине. ■

ECDL сертификати

Сертификат ECDL (European Computer Driving Licence), који потврђује основе информатичке писмености према међународним стандардима, добило је током претходне године 50 припадника Војномедицинске академије.

На свечаности поводом доделе сертификата, проф. др Мирјана Животић-Вановић, начелник Сектора за школовање и НИР ВМА, изнела је податак са последње Регионалне конференције о информатичкој писмености, која је одржана на Бледу у октобру 2008. године, да просечан службеник свакога дана утроши око 10 минута на отклањање сметњи, насталих због недовољног познавања рада на рачунару. Анализе су показале да се због тога, у срединама које имају више од 1.000 запослених, потроши око милион евра годишње.

Академија је средином 2008. испунила услове и постала овлашћени Тест центар Министарства одбране Републике Србије за осопосбљавање и доделу ECDL сертификата. ■

Посета војноздравственој служби Кине

Делегација Санитетске службе Војске Србије, коју је предводио начелник ВМА генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић, боравила је недавно у вишедневној посети војноздравственој служби Народне ослободилачке армије Народне Републике Кине.

У српској делегацији, која се сусрела са највишим кинеским војним званичницима, били су и бригадни генерал доц. др Вељко Тодоровић, начелник Управе за здравство Сектора за материјалне ресурсе Министарства одбране, и пуковници проф. др Зоран Поповић и проф. др Маријан Новаковић са ВМА.

Наши лекари посетили су Управу медицинске службе и Главну логистичку управу кинеске армије, Централну војну болницу у Пекингу и Трећи војномедицински универзитет у Чунг Ђину. Домаћини су их информисали о достигнутом нивоу медицинске службе, организацији и научноистраживачком потенцијалу санитетске службе.

Представници српске делегације одржали су неколико предавања професорима Централне војне болнице и Трећег универзитета војне медицине, најпре о нашим искуствима у области ратне хирургије и поступцима у условима масовних катастрофа. ■

Нови председник Хируршке секције

Пуковник проф. др Небојша Станковић, начелник Клинике за општу и абдоминалну хирургију и Групе хируршких клиника ВМА, изабран је за новог председника Хируршке секције Српског лекарског друштва. Изборна седница Секције одржана је 26. децембра прошле године у Београду. ■

Резултати рада очних лекара

Стручни тим Клинике за очне болести ВМА, коју води пуковник проф. др Мирослав Вукосављевић, у току 2008. године обавио је 5.936 оперативних поступака, међу којима је било 485 операција на задњем сегменту ока, које спадају у најтеже офталмохируршке процедуре. Од тога су 83 захвата обављена најновијом методом – MIVS 23G.

Очни лекари обавили су и 2.567 операција катаракте методом факоемулзификације и уградили 2.692 мека интраокуларна сочива. У првој години рада са егзајмер ласером изведено је 672 операција „скидања“ диоптрије. Реализована је и 1.151 интервенција диодним ласером, најчешће код пацијената оболелих од *diabetes mellitus*, али и 273 интервенције Nd:Yag ласером пацијената оболелих од глаукома и секундарне катаракте. ■

Припремила Е. РИСТАНОВИЋ

Пише
Бранко КОПУНОВИЋ

Пречицом у живот

Деца су будућност и о њима увек треба размишљати, писати, водити бригу... Детињство је најлепше животно доба. Најлепше усмене потичу из периода када су школа и игра обележје година одрастања. И песници су многа дела посветили управо периоду ђачких радости, забава и разбигра сваке врсте... Све у славу одрастања. Наравно, ту су и срећни родитељи, баке, деке, разиграна машта до миле воље.

Лепо је да малишани имају тако детињство где год могу, али знамо и другачије приче. Насиље у породици, злостављање сваке врсте, небрига, страх... Самим тим што не могу да се бране, најмлађи су најрањивије друштвено ткиво. Они су по дефиницији недужни и све што им се ружно (у)чини иде на душу онога ко им то (у)ради. Понекад су приморани чак и да прескоче детињство и постану зрели људи. Без обзира на године и чврстину плећа, судбина их гурне у ватру тешких обавеза. Зар је мало примера где су дечаци, на пример, током рата постајали борци, бивали жртве и јунаци, трком одлазили у живот. Било је малих великих бораца који нису крочили преко прага пунолетства, знали су много а могли још више. Дешавало се да командују знатно старијим и то с пуно ауторитета.

Каков би војник био четрнаестогодишњи Милија Јелић из околине Мионице? Руку у ватру – одличан! За њега би војни рок представљао радосну обавезу. Стицајем разних недаћа морао је пречицом до зрелости. Остао је сам на селу са сестром и болесним оцем чије дубоко нарушено здравље, живот уопште зависи од синовљевих руку. Примања су прескромна, скоро да их нема, а лекови коштају, све кошта, понекад и ваздух који удишемо. Четири хектара земље, краве, нешто оваца и ситне живине, то је једини могући извор опстанка. Већ четири године Милија оре, сеје, жање, музе, скупља млеко, односи, доноси, приноси... Не зна се где је више жуљева, на длановима или табанима. Да би све подмирио, морао је да „продужи“ дан, те устаје у четири. Некад пробуди петлове а не они њега. У тескобну рачуницу ваља уденути школу. Градиво мањевише, паметан је и озбиљан, али девет километара пешачења до школе односи преосталу снагу. Није то пријатна шетња, далеко од тога. Уме мраз да окује околне огранке па је ход час узбрдо, час низбрдо велико искушење. О кишама и ветровима да не говоримо.

Лакше је с пролећа, онда као да се километража смањи. Има Милија своје другове, радо би са њима, али када би они за лоптом, он мора у њиву, док се вршњаци брчкају, Милија одмерава принос... Лако је њему закинути. Ако то не учини откуп, удариће град, уколико се време смилује скочиће цена ђубрива. За ону силну муку око млека, исплаћују му три хиљаде динара месечно...

Онда, ко је, заправо, Милија? Дечак, младић човек, жртва судбине, сенка на нечијој савести?.. Хајде да пребројимо колико то имамо Милија по Србији да знамо ко смо, какви смо и чему се можемо надати? Ваљда је једино јасно шта нам је чинити.

У том крају, почетком прошлог века ратови су замели многе породице. Сима Јовановић, сељак како је најрадије волео да каже, није се вратио из балканских ратова. Претходно је рекао жени да суша која беше уништила летину, предсказује дуго и велико зло. Оставио је четири сина и две кћери. Најстарији, Милош капетан у славној Дринској дивизији. Стеван и Немања су се одмах јавили на мобилизацију. Најмлађем су наредили да чува мајку, сестре и кућу, док се не врате.

Победе на Церу и Колубари, пакао Кајмакчаланана и смотра живих скелета на Виду. Познати део историје. Тек, из рата се нико није вратио. Једина мушка глава слушала је завет браће. Вукао је снопове жита, тетуррао се иза рала с воловском запрегом, чувао овце од вукова којих је тих ратних зима било сачувај Боже. Једном га умало нису растргли заједно са стадом. Машио се некаквог старог очевог пиштоља те грунуо по њима а звери се разбежале...

Како то у Србији бива, ако те неким чудом промаши један сачекаће те следећи рат. Срећом те се оженио и у трећем покушају добио сина. Ратни пут га је водио од Шумадијског одреда, тешких борби против Немаца око Ваљева и Краљева, преко Саве до Сремског фронта. Ближи се крај рата, у многим градовима славilo се ослобођење земље. Али, једна граната испаљена када је оружје утихнуло пресекло га је док је завршавао писмо породици. У последњем реду исписао је: „Долазим ускоро, воли вас ваш Милија“.

Његов имењак из Мионице неће у рат, за сигурно. Али, не би требало ни да пешачи девет километара до школе у двадесет првом веку. Ни служба социјалног старања и бриге о деци не би требало мирно да гледа како један дечак пати. Није у питању проблем васпитања, он је већ постао добар човек.

Насупрот њему, млади Нишлија, који је захваљујући мајци угледној професорки универзитета живео у изобиљу, подигао је на њу не само руку већ и оружје. Уместо да више учи, време је траћио уз бучне видео игрице. Када се мати пожалила, догодила се ужасна трагедија која је крајем година погодила нашу јавност. Они који све добију на готово а не заслуже ништа, не поштују ни себе ни онога ко му је то пружио. Обоје су у великом проблему од почетка примене неконтролисане бољећности која често буде сурово кажњена. ■

Јевгениј Родионов, млади руски граничар убијен у Чеченији

Симбол светог

ВОИН-МУЧЕНИК
ЕВГЕНИЙ

Заједно са друговима, био је већ стотинак дана у заточеништву. У мрачном и влажном подруму, чеченски терористи су га изгладњивали и свакодневно мучили. Посебно им је запао за око мали сребрни крст, који је око врата младић носио од свог једанаестог рођендана и од њега се никада није раздвајао. Вођа Чечена, Руслан Хајхаров, понудио му је живот, под условом да се одрекне православља, пређе у ислам и придружи се терористима у борби против руских снага. Одбио је.

На његов деветнаести рођендан, маја 1996. године, на прилазима селу Бамут, Чечени су му одсекли главу.

Први чеченски рат је Русији, али и светској јавности, открио истину о стању у руским оружаним снагама. Корумпирана војна бирократија, лоша логистика и планирање, неспособност високих официра и неодговорна сарадња министарстава одбране и унутрашњих послова допринели су понижавајућем поразу. У том рату је, пре свега, најлошији био морал војника, који за разлику од своје очеве и дедове нису знали за кога треба да се боре и дају живот.

Распад Совјетског Савеза је, према суду већине аналитичара, један од основних разлога који су довели до пада борбеног морала. Васпитавани у духу совјетског патриотизма, многи војници су такву државу доживљавали као своју једину и истинску домовину. Себе су сматрали Совјетима, што је био квазитетнички идентитет, којим је остваривано културно и политичко јединство.

Званично образложење за интервенцију у Чеченији, како је саопштено припадницима руске армије, било је да је отцепљена Република саставни део Русије, а да су државне границе светиња. Питање које се тада наметнуло било је – ако су границе Русије светиња, зашто то нису биле и границе СССР-а? Војници су прихватили став да треба заштитити Русе који живе у Чеченији, али им нико није објаснио зашто је држава игнорисала интересе Руса у прибалтичким земљама.

Због политичке недоследности тадашњег режима и општег стање у Русији, многи припадници армије закључили су да су патриотски слогани Јељцинове Владе празне речи, а да је дезинтеграција била потребна како би он и регионални лидери запосели власт.

■ Застрашујућа мучења

Чеченска криза била је директна претња режиму Бориса Јељцина, а рат повод и прилика за ратне профитере. То су били само неки разлози за војну интервенцију.

Према писању „Комсомолске правде“, ниједан од војника у првој бици за Грозни није узвикнуо традиционални ратни поклич руских и совјетских војника **ЗА РОДИНУ!**

Генерације младих Руса нису имале јасну представу о томе шта је њихова домовина, нити за које идеале треба да положи своје животе.

И СВЕТОВНОГ ПРКОСА

Многи су били пуни цинизма, па чак и духовне апатије, која је у то доба прожимала руско друштво. Већина се одлучила да ступи у војну службу због незапослености.

Депутат руске Думе, генерал у пензији Јевгениј Воробијев, отворено је говорио да су, због недовољног прилива регрута, будући да је избегавање служења војног рока постала масовна појава, у војску примани регрути са психичким проблемима, криминалне прошлости, чак и наркомани.

Представнице Одбора војничких мајки наводе чињеницу да нико од званичника није имао податак о броју погинулих војника или војника који су извршили самоубиство. Стицао се утисак, како тврде, да регрути нису потребни војсци.

Насупрот њима, чеченски устаници били су одлучни, вешти и способни, али и уверени да се боре за своју земљу и народ. Имали су врло снажан и изражен етнички и културни идентитет. Били су познати као изузетно сурови, и у међусобним односима и према непријатељу. Заробљени руски војници нису могли очекивати милост.

Методама суптилне тортуре често је придодавана и верска димензија – наге и рањене руске војнике разапињали су на крст, тело им мазали медом, како би се на њих прикупљале муве. На главе су им стављали венац од бодљикаве жице, уз циничне коментаре – „Твој Исус је ускрснуо после три дана. Да видимо да ли ћеш и ти то урадити“.

Заробљеницима су Чечени одсецали главе и набијали их на коље поред пута или на улазу у села. Уз њих су, по правилу, постављали мине изненађења. Једном приликом су руског

војника, одсечених ногу, али још у живог, оставили на ледници, изложеног мецима снајпериста, који су пуцали на сваког ко је покушао да му се приближи.

После завршетка великих војних операција, чеченски борци су киднаповали војнике и официре, а потом, помоћу посредника у Москви, за њих тражили откупнину. За тело убијеног Руса откупнина је најчешће износила око 100.000 рубаља, што је било близу 4.000 америчких долара, за живог војника десет милиона рубаља, док је за официра откупнина достигла и две стотине педесет милиона.

Отете војнике снимали су, најпре, видео-камером, потом им одсецали један прст на руци или пуцали у шаку, како би њиховим породицама потврдили озбиљност захтева за откуп. Ако родбина није имала довољно новца да исплати терористе, камером су снимали кастрацију војника или им ломили све веће кости, а потом снимак поново слали породици.

Једној мајци, која није имала новац за откупнину, послали су видео-снимак, на коме чеченски терориста стаје њеном сину чизмом на главу, а други му пререзује врат. У фебруару 2000. године убили су и руског фотографа Владимира Јацину, који је 1999. године отет у Ингушетији.

У таквим околностима, узвишени чин младог, осамнаестогодишњег граничара, кога су верска чистота и морална чврстина уздигли до небеских висина, одјекнуо је читавом Русијом, да би, потом, за њега сазнао и свет.

■ Млади граничар

Јевгениј Александрович Родионов рођен је 23. маја 1977. у селу Сатино-Рускоје, у близини

Подолска, у Московској области. Иако је желео да постане кувар, одазвао се позиву за одслужење војног рока 1995. године. После обуке за граничара прекомандован је у Чеченију, на границу са Ингушетијом.

У ноћи између 13. и 14. фебруара 1996, Јевгениј је са тројицом војника био на контролном пункту у близини села Галашки, у усамљеној колиби, без струје и средстава везе, на уском планинском путу. Неколико стотина метара од колибе налазила се главнина јединице. Граничари су зауставили амбулантно возило. Из њега је искочило десетак Чечена наоружаних до зуба, који су младе и неискусне војнике лако разоружали, а потом их одвели у своју базу.

Јевгенијеву мајку, Љубов Василјевну Родионову, најпре су обавестили да јој је син дезертирао, а затим пребегао Чеченима, у што она није поверовала. Ставила је свој стан у

Љубов Родионова,
мајка мученика
Јевгенија

Шамил Басајев

Шамил Басајев, злогласни чеченски војсковођа, који је 2003. године узео име Абдалах Шамил Абу-Идрис, описан је у једном интервјуу, у јануару 2006. године, врх Руске православне цркве на Кавказу као „сатанисте“, а свештенство оптужио да су „орно оруђе руских обавештајних служби“, као и да „узимају активно учешће у геноциду над чеченским народом“.

Уз то је најавио да ће до краја рата „елиминисати екстремистичке активности цркве“. Басајев је убијен 10. јула 2006. у експлозији, за коју Руси тврде да је дело ФСБ – Федералне службе безбедности, наследнице КГБ, док Чечени сматрају да је у питању задес, мада постоје извори који верују да је експлозив подметнула ривалска терористичка група.

Москви под хипотеку, прикупила новац и упутила се сама у Чеченију, у потрагу за њим. Није имала успеха.

Јевгениј је, заједно са друговима, био већ стотинак дана у заточеништву. У мрачном и влажном подруму, чеченски терористи су га изгладњивали и свакодневно мучили.

Терористима је посебно, запао за око мали сребрни крст, који је око врата младић носио од свог једнаестог рођендана, а од њега се никада није раздвајао. Вођа Чечена, Руслан Хајхаров, понудио је Родионову живот под условом да се одрекне православља, пређе у ислам и придружи се терористима у борби против руских снага. Млади граничар је то одбио.

На његов деветнаести рођендан, маја 1996. године, на прилизи селу Бамут, Чечени су му одсекли главу. Јевгенијево тело је, са још тројицом погубљених руских војника, затрпано ван села у кратеру насталом од експлозије бомбе. Његову главу, терористи су покушали да здробе и закопају су је на другом месту, како их не би у стрању прогањала.

Љубов Васиљевна је за синовљеву смрт сазнала од самог убице, Руслана Хајхарова, који јој је описао и околности које су претходиле његовом погубљењу. До истине о судбини свог детета дошла је после вишемесечне потраге. И њу су Чечени физички злостављали – брат најтраженијег чеченског терористе Шамила Басајева најпре ју је испљубао, потом зверски претукао и поломио јој све зубе. Једва је преживела. Коса јој је поседела преко ноћи. Платила је 4.000 долара једном Чечену који јој је показао место где је Жења покопан, да би потом, под окриљем ноћи, сама ископала остатке и пренела их у Курилово.

„Свака мајка зна оне ситне ствари по којима увек препознаје своје дете – како везује ципеле, шта облачи...

Саман Радујев

Један од најсуровијих чеченских вођа свакако је био Салман Радујев, за ког је и сам Басајев у више наврата изјавио да је „луд“. Аслан Масхадов је описао Радујева као „психички оболелог“ и деградирало га са чина бригадног генерала у војника. Лидер напада на Кизљар, када је 2.000 цивила узето за таоце, погођен је у марту 1996. године метком у главу, али је преживео. Поново је рањен 1997. године у експлозији камиона бомбе, да би потом био подвргнут опсежним пластично-реконструктивним хируршким захватима у Немачкој.

Због уграђених имплантата, који су наводно били од титанијума, у Русији је назван *Титаник*, а у Чеченији *Мајкл Џексон*. У марту 2000. године су га заробили руски специјалци из јединице *Вимпел*. Осуђен је 2001. године на доживотну робију, али је после две године умро у кажњеничкој колонији од „унутрашњег крварења“. Његово тело није предато породици, јер је, према скорашњем закону, забрањена предаја тела особа које су оптужене или осуђене за тероризам.

Његов „колега“ Салаутдин Темирбулатов такође је осуђен на доживотну робију због убиства четворице заробљених руских војника, чије је погубљење 1996. снимљено видео-камером.

А он је носио баш оне тамнобраон чарапе које сам му ја исплела“, каже Љубов Васиљевна, и додаје „... али када сам видела сребрни крст, nestало је сваке сумње да је то мој син“.

Да би пронашла главу, морала је поново да отпутује у Чеченију. Пет дана после сахране посмртних остатака Жење Родионова, његов отац Александар умро је од туге.

Настанак легенде

Вероватно би млади граничар остао заборављен да, игром случаја, екипа централне руске телевизије није, неколико година после поменутих догађаја, дошла у село, како би снимила прилог о обновљеној цркви. Ту су од мештана сазнали за херојство Жење и неустрашивост његове мајке, па су о томе направили репортажу.

Не зна се ко је и како насликао прве иконе Јевгенија Родионова, али су се оне 2003. године појавиле широм Русије. На основу фотографије у униформи, приказан је са ореолом, у ставу мирно, са *калашњиковом* о рамену. На појединим иконама је без оружја и држи крст у рукама, док је на неким приказан у оклопу средњовековних руских витезова, па чак и у друштву цара Николаја Другог Романова, кога је црква канонизовала 2000. године.

Песмом, памфлетима, на Интернету и током богослужења, прича о Жењи Родионову проширила се Русијом. Александар Макејев, падобрански официр који је руководио фондације за помоћ војницима, 2003. године је у изјави за „Московски Комсомолец“ рекао да је лично видео војнике који, молећи се, клече пред иконом Јевгенија Родионова.

„Момци у Чеченији, који сматрају да су их напустили и држава и њихови команданти, не знају коме да се обрате за помоћ, али схватају да је Жења био један од њих. Може се рећи да је он први војник светац“. Поема названа „Крст“, спевана њему у част, приказује невернике који уз смех одсецају главу пркосном младом војнику. Отац Александар Шаргунов је живот Жење Родионова описао у књизи „Нови мученик за Христа, ратник Јевгениј“.

У село где је сахрањен Јевгениј, с временом је, из дана у дан, почео да пристиже све већи број људи из свих крајева Русије. Они му обилазе гроб и одају почаст по врелом сунцу и цичи зими. На цедуљицама остављају молбе за помоћ у решавању својих проблема.

Памти се и долазак једног ветерана Великог отаџбинског рата, који је на Жењин надгробни споменик положио своју медаљу за храброст. Кодети Војне академије долазе носећи иконе и кажу да је за све њих Жења пример храбрости и вере. Поштују га јер се борио за домовину и одбио да изда своју земљу.

Љубов Васиљевна посетиоцима кува чај, а за себе каже да је личност без прошлости, садашњости и будућности.

„Више ме и не зову по имену, за све сам само *Јевгенијева* мама. Постојим само због тога, јер је то велика част“. Она тврди да је једна икона Јевгенија, у црквици у Алтајским планинама, капањем мира упозорила вернике на снажан земљотрес, пре него што се он и догодио.

Млади граничар је одликован медаљом за храброст. Добровољним прилозима верника откупљена је хипотека са стана његове мајке. На гробу му је подигнут крст

висок два метра, на коме стоји натпис – „Овде почива руски солдат Јевгениј Родионов. Бранио је своју домовину и није се одрекао Христа. Погубљен је 23. маја 1996, на прилазима Бамуту“.

■ Захтев за канонизацију

Било је само питање времена када ће се догодити оно што су у свом захтеву објединили Александар Проханов, вођа модерних славофила и главни уредник патриотског листа „Завтра“, са црквеном организацијом радикалне Хришћанске уније православних стегоноша. Они су званично затражили од Алексеја Другог, патријарха московског и целе Русије, да се Јевгениј Родионов прогласи за свеца. После разматрања захтева, што је потрајало осамнаест месеци, Комисије Синода за канонизацију није позитивно одговорила.

То је изазвало бурне реакције хришћана у Русији и поделило свештенство у два тора – присталице одлуке и њихове противнике. Максим Максимов, секретар Комисије, обра-

зложио је став Синода у званичном гласилу Руске православне цркве „Церковни вестник“. Прво, једини доказ да је војник погубљен због својих верских убеђења је исказ његове мајке. Друго, Руска црква никад није прогласила за свеца неког ко је убијен у рату и, треће, време нових мученика окончано је с падом болшевиизма. Наиме, током последње деценије двадесетог века, Руска православна црква прогласила је за нове мученике око 1.500 свештеника и монаха који су били жртве болшевичког терора.

Противници одлуке Комисије Синода, међутим, тврде да Јевгениј није погинуо у рату већ у заточеништву. Став да је време мученика завршено представља јерес. Они наводе да је за канонизацију довољна љубав и поштовање коју Јевгенију исказује народ. А на његовом гробу догађају се чуда – болесни оздраве, непријатељи се измире.

Љубов Васиљевна каже да јој је свеједно хоће ли црква формално прогласити Јевгенија за свеца. „Поносна сам на свог сина јер је храбро погледао смрти у очи, а своју веру задржао до краја живота. Да ли је он светац или не – на Богу је да одлучи. Бог сваком нађе место. Жењино место се неће променити ако га прогласе за свеца. Он је већ у рају! Можда Бог даје Јевгенија људима као симбол чистоте“.

После трагедије која ју је задесила, Васиљевна је постала чврст верник. „Мислим да ме је Бог чувао. Ходала сам по минираним путевима, али нисам стала на мину. Бог није дозволио да умрем, јер је моја дужност била да нађем сина и сахраним га у рођеној земљи, по хришћанском обичају. Док сам ходала тим путевима, ћутала сам и у свом срцу се молила Богу. Рат брзо одреди људе. Ако сте измеђар, згази вас, али ако сте поштени, избруси вас као дијамант“, каже Жењина мајка.

Јевгенијев убица, Руслан Хаихорјев, убијен је заједно са својим телохранитељима 23. августа 1999. у обрачуну са ривалском групом терориста.

Пуковник Јури Буданов

Пуковник Јури Буданов је први руски официр кога је суд прогласио кривим и осудио за ратни злочин у Чеченији. Крајем марта 2000. године, он је отео и на бруталан начин убио осамнаестогодишњу Елзу Кунгајеву. Уапшен је 29. марта, а током истраге изјавио је да је девојка била снајпериста, те ју је убио у нападу беса за време испитивања.

Генерал-пуковник Анатолиј Квашњин, тадашњи начелник Генералштаба Руске армије, понашање пуковника Буданова окарактерисао је као „варварско и срамно“. Међутим, генерал Владимир Шаманов, директни надређени Буданову, описао је оптуженог као једног од својих најбољих официра и поручио његовим непријатељима „да не прљају својим шапама лик руског војника и официра“.

Истрага није утврдила да је било који члан породице Кунгајев осумњичен за учествовање у делатностима усмереним против руске војске. Осим оптужбе за убиство, Буданов је оптужен за премлађивање подређеног официра, те претњу оружјем надређеним старешинама. Чеченски терористи су понудили размену девет заробљених припадника ОМОН – посебне јединице руске полиције – за пуковника Буданова, али је такав предлог одбијен.

Шамил Басајев лично је устрелио полицијске специјалце у зору 4. априла 2000. године. Прва пресуда Буданову изречена је 31. децембра 2002, када је ослобођен кривице због привремене неурачунљивости и одређено му је лечење у психијатријској установи. Почетком 2003. године, Врховни суд је поништио пресуду и наложио ново суђење.

У јулу 2003. Јури Буданов осуђен је на затворску казну од десет година. Фебруара 2006. саопштено је да би осуђеник могао бити пуштен на привремену слободу због доброг владања, што је изазвало бурну реакцију у Чеченији, као и званични протест чеченског органа партије Уједињена Русија, који је изнет у руској Думи. Истог месеца усвојена је молба његовог адвоката и пуковник је премештен у затворску установу блажег режима, али је његов захтев за помиловање, који је поднео августа 2007, одбијен.

Отац Александар Шаргунов, Жењин биограф, рекао је на помену: „Знамо да је морао да прође кроз дуге и страшне муке, по чему се може упоредити са мученицима из древних времена, а који су такође, после свега, остали верни Исусу Христу“.

На једном патриотском сајту о младом војнику пише: „Он је доказао да и данас, после толико деценија разјареног атеизма и много година необузданог нихилизма, Русија може, као и пре, да роди мученика у име Христа, што значи да је непобедива“.

Др Александар МУТАВЦИЋ

Више од 900 милијарди за војне операције САД

Америчке војне операције од 2001. године коштале су САД 904 милијарди долара, а до 2018. трошкови би могли да порасту на 1,7 билиона долара. Рат у Ираку је Америку до сада коштао 687 милијарди долара, што превазилази трошкове сваког од ратова које су САД до сада водиле, изузев Другог светског рата, наводи се у студији америчког независног Центра за стратегијске и буџетске процене (CSBA). У операцијама у Авганистану до сада је потрошено 184 милијарде долара. Трошкови за ратове у Ираку и Авганистану премашују за 50 одсто оно што је потрошено за рат у Вијетнаму. Сума од 904 милијарде долара обухвата и буџет за војне операције за 2009. годину.

Центар за стратегијске и буџетске процене сматра да би порески обвезници у наредних десет година могли да издвоје за америчке војне операције између 416 и 817 милијарди долара, чак и ако би број америчких војника у Ираку и Авганистану био смањен.

САД тренутно у Ираку имају 143.000 војника, а у Авганистану 31.000. Повлачење америчких јединица из Ирака је договорено за 2011. годину, док би неамеричке снаге требало да напусте ту земљу до краја јула 2009. године, како је најавио председник комисије са спољне послове ирачког парламента Хаман Хамуди. ■

Медицински тим одлази у Авганистан 2009.

Први тим лекара и другог медицинског особља из Црне Горе биће упућен у мировну мисију у Авганистану, августа 2009. године, најавио је црногорски министар одбране Боро Вучинић, на конференцији за новинаре. Одлуку о упућивању медицинског тима у војну болницу у Кабулу донела је Скупштина Црне Горе.

Вучинић је навео да Војска Црне Горе (ВЦГ), после утврђивања њене формацијске структуре, треба да има 2.356 припадника. Тренутно је попуњена 90 одсто, а ове године је примљено 198 нових припадника, од којих највише војника по уговору. Министар је казао да је у овој години ВЦГ знатно технички модернизована. Навео је да је купљено 600 јуришних пушката, а набављена је ронилачка и друга опрема. Више војних објеката је рекон-

Нови руски ракетни системи

До 2015–2020. године руске Ракетне снаге стратешке намене (РШН) биће наоружане ракетним системима са новим тактичко-техничким карактеристикама, који ће бити у стању да избегну било које системе противракетне одбране, изјавио је командант тих снага Николај Соловцов. Руски генерал је изразио очекивање да се светска финансијска криза неће одразити на реализацију програма развоја тих снага.

Генерал Соловцов је на брифингу, поводом 49. годишњице од дана формирања РШН, рекао да ће нови системи имати нове тактичко-техничке карактеристике и најавио да се од 2009.

године очекује наоружавање тих снага новом интерконтиненталном балистичком ракетом РС-24.

Према речима Соловцова, спроведено је треће тестирање те ракете, када је потврђена исправност научно-техничких и технолошких решења при разради тог комплекса пете генерације.

Говорећи о томе како ће РШН изгледати после реформе Оружаних снага, руски генерал је истакао да се очекује да до 1. јануара 2016. у борбеном саставу буду две ракетне армије и девет ракетних дивизија, од којих ће четири бити наоружане стационарним, а пет мобилним ракетним системима. Према његовим речима, улога Ракетних снага стратешке намене као гаранта мира и стабилности остаје и даље главна и одлучујућа. ■

струисано, а за припаднике ВЦГ граде се станови.

Говорећи о вишковима наоружања и муниције у Црној Гори, Вучинић је оценио да је то велика опасност по безбедност грађана, јер је муниција застарела, а није најбоље збринута у постојећим складиштима.

Министар одбране је, такође, рекао да је „веома пријатно изненађен“ тиме што се на конкурс за војне академије у САД пријавио велики број младих људи, средњошколаца и студената. На америчке војне академије треба да буде примљено једанаест младића и девојака из Црне Горе.

Начелник Генералштаба ВЦГ Драган Самарлић је, на конференцији за новинаре, рекао да Војсци Црне Горе највише недостају подофицири са нижим чиновима, а постоји вишак официра са вишим чиновима. ■

Продужен рок за уклањање мина

Босна и Херцеговина је по броју неуклоњених мина прва земља у Европи, а скривене експлозивне напаве угрожавају и односе бројне животе. Од краја рата, 1995. године, у БиХ је у минским експлозијама погинуло 487 људи, док је 1.665 повређено, а само ове године живот је изгубило 19 људи.

Рок за уклањање мина у БиХ продужен је за 10 година, пошто та земља нема довољно новца за још 220.000 мина, које је, према међународном споразуму, требало да уклони до марта 2009. године. Према документима и изјавама званичника који се баве тим проблемом, главну препреку представља то што БиХ успева да прикупи тек трећину од око 50 милиона долара годишње, колико је потребно да би све мине биле уклоњене до новог рока – 2019. године. Други велики проблем представљају подручја где су мине постављане без јасних записа о њиховој тачној локацији, што додатно отежава ионако тежак рад деминера. ■

Пише
Александар РАДИЋ

Израел против Хамаса

Хамас мора да поклекне у „разумном“ року да би се са каквим-таквим примирјем дочекала смена председника у Вашингтону. Израелски лоби у Америци побринуће се да амортизује притисак оних политичара који цене да се у Гази сила прекомерно користи.

Да би се то остварило, израелске јединице мораће брзо да затворе Газу и подземне тунеле за до-тур ракета. Хамас, затворен на малом простору, са изузетно великом густином цивила, представља високоризичну мешавину која може да уруши углед Израела у свету ако покуша да тенковима продре унутар Газе. Масовне цивилне жртве биле би неизбежне, а Хамас би имао прилику да ублажи разлику асиметричног конфликта, односно да дође у прилику да несофицираним средствима наноси губитке високотехнолошкој израелској армији.

Зато ће борбена техника остати ван градова, али на положајима са којих може да обезбеди блокаду кретања, одвраћа евентуалне покушаје продора из града и уништи рентабилне мете када се укаже прилика за то, те да процени да се то може урадити без цивилних жртава. Колатерална штета представља у овом тренутку главну тешкоћу за Израелце, јер нема начина да се уништи стан који користе хамасовци ако се он налази у средини вишеспратнице, а да се заштите цивили. Школска дворишта и међупростори између зграда такође су и ватрени положаји хамасовских ракеташа и минобацачлија.

При том треба имати у виду да радикалан израелски приступ сврстава већину Палестинаца уз Хамас. У процени атмосфере треба поћи и од тога да просечан Израелац у униформи сматра да Хамас треба потпуно уништити и да нема простора за преговоре. На то утиче и чињеница да Израел нема већих проблема са Палестинцима из Фатаха и да се они држе у оквиру постигнутог примирја.

Лако се може доћи до закључка да ако нема Хамаса онда нема ни несавладивих проблема. Вероватно би Израел и предузео кораке у том смеру и искористио технолошку премоћ, али нико не може да постане победник у рату против фанатичних герилаца склоних примени тероризма као средства за привлачење пажње света.

Зато се у Гази и околини сада води ограничена интервенција која, вероватно, за остваривање циља има прекид ракетних терористичких напада. Када се Хамасу одузме прилика да диктира динамику притиска на Израел и да се тиме дичи пред екстремним делом Палестинаца, вероватно ће бити лакше понудити пример Фатаха као узор за све Палестинце.

Мотиви за офанзиву чини се да су и блиско повезани са предстојећим изборима у Израелу. Десничари ће ударцем шаком од сто у сред Газе показати да ће заштитити Израелце по сваку цену, чак и ако светска јавност оштро узврати критикама.

Израелска оружана сила такође има мотива за рат, јер се још увек налази под сенком лоших профе-

сионалних одлука донесених у време продора у Либан 2006. године. Тада су Израелци учинили грешку и покушали да воде блицкриг на урбанизованом простору. То су платили губицима у људству и техници и тиме што су дозволили да главнина противника измакне ударцу. Традиционално, врло ефикасна израелска сила доведена је до професионалног понижења. Још озбиљније последице има то што је доведено у питање да ли оружане снаге могу да буду, као до сада, једини гарант да ће Израел моћи да преживи будуће безбедносне изазове.

Израелски официри су проучили грешке и сада у операцији названој „Каст лид“ (Cast Lead) полажу правни. Тактика и техника које се користе не представљају изненађење. Израелци су пословично солидно извели обавештајну припрему и у првој фази, од 27. децембра у 11.30 часова, вођеним ракетама и бомбама из ваздуха разорили су неколико командних места, складишта наоружања, центара за обуку и ватрених положаја Хамаса. Ваздушна подршка настављена је свих дана операције „Каст лид“, уз присуство елитних јединица, пре свега извиђача који су добили задатак да траже хамасовце и наводе летилице.

Унаредном кораку у област Газе ушле су оклопно-механизоване јединице са задатком да, пре свега, окруже Газу и раздвоје главно популацијско средиште од Рафе на граници са Египтом. Хамас је узвратио јединим средствима већег домета које има у свом инвентару: ракетама 122 мм, са појединачних лансера и минобацачима 120 мм. Израелци су тада почели интензивну потрагу за сваким Хамасовим оруђем, јер ефикасност читаве офанзиве зависи од тога да ли ће елиминисати та средства из наоружања противника.

Ватрени положаји унутар града довели су Израелце до избора да ли да униште лансер или минобацач по цену ризика да погоде цивиле или да се суздрже од дејства када нису потпуно сигурни у то да ће избећи жртве. Покушали су чак да превентивним обавештавањем цивила из околине објеката дејства сниже ризике, али жртве су пале и подстакле су у свету осуде офанзиве.

Поново се показало, као и у другим оружаним интервенцијама предузетим у ери информацијског рата, да се жртве не могу избећи. Нема бескрвног рата, и ту не може помоћи ни најбоља обука посада ни електронски новитети. Израелцима је остало само то да укажу на процену да су губици Хамаса у односу на цивилне жртве у размери 3:1, те да то представља изузетан резултат када се има у виду да се борбе воде у пренатрпаном граду.

Рок за завршетак „Каст лид“ брзо ће да протекне и већ се назире тренутак када ће Израел обуставити офанзиву. То неће значити мир, јер ће израелска војска морати да одржи блокаду Газе, иначе би сви ефекти офанзиве за свега неколико седмица постали неважни. Хамас би попунио резерве ракета и минобацачких мина и наставили би са гађањем израелских насеља. ■

Амерички однос према државама које се одлуче за примену силе до сада се сводио на то да се пружи одређена временска толеранција, унутар које се мора прећи са силе на речи, односно потражити политички модел за завршетак конфликта. Сада се такав сценарио може очекивати у израелској интервенцији у области Газе.

Рат после рата: Српска војска у Македонији и на Космету 1918. до 1920. (2)

Пише
мр Димитар ТАСИЋ

После доласка српских трупа у крајеве Старе и јужне Србије, војска се све чешће суочавала са побуњеним арнаутским и бугарским бандама. Отпор новој власти пружали су и мештани села око Битоља и Брегалнице, а нису били ретки ни албански упади с подручја Црне Горе. Посебну невољу представљале су наоружане сеоске страже које су спречавале снабдевање војних трупа.

Гушење одметничких побуна

Удући да се Друга армија српске војске успешно пребацила на простор Косова и Метохије, Врховна команда је 21. октобра издала наређење да се Југословенска дивизија издваја из састава те армије са задатком да остане на Косову и Метохији. Југословенска дивизија је имала у свом саставу Прву југословенску и Другу вардарску бригаду. Свака је имала по два пешадијска пука. Одређен је и распоред њених јединица: по један пешадијски батаљон у Урошевцу, Ђаковици и Пећи, два батаљона у Приштини, а остатак пешадије и штаб дивизије у Митровици. Артиљерија је требало да се размести у Приштини и Митровици, изузев по два брдска топа код батаљона у Ђаковици и Пећи. Из састава дивизије привремено је издвојен Други југословенски пук и упућен у правцу Скадра.

■ Успеси Косте Пећанца

У том тренутку командант Другог југословенског пука пожалио се на тренутно стање, јер се у његовој зони одговорности налазила извесна количина државне имовине, чију ефикасну заштиту није могао да обезбеди због слабих посада тог пука. Апеловао је да се што хитније установе полицијске власти. За извршење предстојећег задатка – продора ка Скадру – затражио је да се организује редовно снабдевање муницијом из Пећи. Будући да је дошао у контакт са устаничким четатама Косте Пећан-

ца, осврнуо се и на импозантне резултате њиховог дејства, нарочито на велике количине заробљеног ратног материјала и ратних заробљеника.

Пећанац је донео гласове да су ослобођени Колашин, Андријевица, Беране и Подгорица и при том саопштио планове да своје активности намерава да усмери ка Црној Гори, Херцеговини и Босни, одакле су већ стизали изасланици који су тражили да српска војска што пре дође у њихове крајеве. Командант је посебно истакао чињеницу која је могла да буде узрок великих проблема – у поседу становништва у Пећи и околини налазила се велика количина оружја, коју би полицијске власти требало што пре да прикупе. За то време главнина Југословенске дивизије кретала се ка Приштини. Долазак штаба и дивизијских делова у Приштину очекивао се до 24. октобра.

Из Лесковца су 22. октобра стигле вести о нових пет убистава која су у околини Лебона починили албански одметници. За то време, у Приштини је почела да функционише привремена окружна власт. Организована је привремена полицијска власт и затражено је да се у Призрену обавезно формира војна посада, јачине пешадијског пука, „са потребном артиљеријом“. То је захтевао „услед немирног духа арнаутског живља у округу, а и у Љуми и Шаму“. Врховна команда реговала је тако што је 23. октобра команданту новоформираних Скадарских трупа, у саставу једног пука, вода коњице, брдског дивизиона и батаљона добровољаца – наредила да једну од три потчињене брдске батерије остави у Пећи, одакле би њени водови били прераспоређени у гарнизоне у Пећи и Ђаковици.

Југословенска дивизија је до 23. октобра извршила део својих задатака. Снагама из састава Југословенске бригаде – у ствари, само Првог југословенског пука – формиране су посаде у Пећи (батаљон), Призрену (две чете), Ђаковици (батаљон) и Урошевцу (две чете). Те снаге су добиле задатак да потпомогну формирање цивилних власти, организују поправку пута Призрен–Ђаковица–Пећ, установе телефонске везе између градова и организују снабдевање јединица откупом намирница.

Други део дивизије, то јест њена Вардарска бригада, добио је наређење да настави свој марш ка Приштини, и даље преко Вучитрна ка Митровици. После доласка у Приштину, из састава бригаде требало је да се издвоје један пешадијски пук и хаубички дивизион и остану у Приштини као гарнизон (без једног батаљона). Остатак бригаде са дивизијским штабом и позадинским јединицама требало је да настави марш ка Митровици. После доласка у места гарнизовања јединице су добиле задатак да организују исхрану, са ослонцем на др-

жавна слагалишта и месна средства, те да дезинфекцијом опреме и одела превентивно делују против заразних болести које су се појавиле – пре свега против легавог и трбушног тифуса и дизентерије, да организују лечење оболеле стоке и да на одсуство почну да упућују обвезнике из до тада ослобођених области.

■ Хаос у позадини фронта

Померање фронта на север условило је да територије Брегалничке и Битољске дивизијске области, почевши од 23. октобра, добију статус позадине. Међутим, у позадини фронта и даље је владало хаотично стање. Шаренило и преклапања надлежности, присуство савезничких снага и великог броја заробљеника, све то је додатно искомпликовало већ сложене прилике у којима су се налазиле цивилне и војне власти у повоју. На основу извештаја начелника скопског округа, Врховна команда, преко своје секције за везу са Командом савезничких војски, 24. октобра упутила је захтев да се под хитно престане са дотадашњом праксом слободног кретања бугарских ратних заробљеника. Поједини високи бугарски официри приватно су стављали и имали телефонску везу са неким надлештвима. Свој релативно слободан статус они су користили за различите политичке шпекулације и пропаганду, ко-

НЕ ДАЈУ ДРЖАВНУ ИМОВИНУ

Да су албански побуњеници на подручју Приштине користили сваку прилику за изражавање незадовољства новом управом, сведоче и захтеви помоћника начелника Приштинске војне станице, који је учестало тражио помоћ од команданта Југословенске дивизије. Под утицајем локалних првака албанско и турско становништво побунило се и одбило да изврши његово наређење о предаји све државне имовине заостале од Бугара. У неколико места они су разоружали и растерали представнике српске власти. Он је од команданта Југословенске дивизије тражио конкретно наређење и помоћ у разоружању бунтовника и успостављању општинских власти, као и претрес Приштине због сумњи да се у поседу грађанства налазила велика количина оружја. Заступник команданта пуковник Ђура Јосифовић истог дана наредио је команданту Двадесет другог пешадијског пука да предузме одмах најенергичније мере „да се ред уведе и одржи ауторитет наших власти.“

Вучитрн

ји су, према речима начелника штаба Врховне команде, нанесли „велику штету интересима савезничке војске, али и српској држави“.

За то време на Косову и Метохији, у Црној Гори и пограничним деловима према Албанији – са обе стране предратне границе – захуктавала се албанска оружана побуна – специфична мешавина немирања са новим властима, верског незадовољства и нетрпељивости, великоалбанског програма и пљачке као легитимног вида привређивања. На супротној страни налазила се слаба државна управа, без довољног броја жандарма, са војском која је првенствено мо-

рала да се бави ратним операцијама против снага Централних сила на балканском ратишту.

Због тога што су се у срезовима галичком, дебарском, тетовском и гостиварском појавили албански пљачкаши стоке, министар унутрашњих дела Љуба Јовановић затражио је од Врховне команде да се у поменутом срезове хитно упути „један одред војника, ма из трећег позива, да помогне полицијским властима завести ред.“

Наредних неколико дана на Косову и Метохији ситуација се није мењала. Јединице Југословенске дивизије биле су ангажоване на рашчишћавању важнијих путних праваца, нарочито пруге Скопље–Митровица. У томе су учествовали и ратни заробљеници. Начелник косовског округа затражио је да у недостатку жандарма војска асистира у акцији разоружања у Ђилану и Подујеву. За то време, са југа су све чешће долазили гласови о упадима албанских пљачкаша, који су, у групама од по 100 до 150 људи, нападали читава села у западној Македонији и том приликом отимали стоку, због чега је министар војни скренуо пажњу Врховној команди да из тих области још увек нису могли да се позивају обвезници, већ је постојала потреба за сталном посадом.

■ Спречавање упада

Начелник штаба Врховне команде војвода Живојин Мишић је 30. октобра обавестио ђенерала Рашића да је до тог тренутка са територије Моравске дивизијске области било прикупљено 15 чета обвезника који су остали у Србији. Они су били предвиђени за посаде у новој области, након што буду наоружани и униформисани. Од оперативне војске у новим областима налазила се само Југословенска дивизија. Из Врховне команде су 31. октобра министру војном упућени извештај и мишљење, према коме је постојала могућност да се за посаду у такозваним Новим областима искористи једна бригада Југословенске дивизије. Од те бригаде могли су да се издвоје по један батаљон и пољска батерија за посаде у Брегалничкој и Битољској дивизијској области.

Истовремено, док су делови Југословенске дивизије – једна чета из Пећи – били ангажовани у Црној Гори, тачније Беранам, из команде Битољске дивизијске области у Врховну команду су 31. октобра стигле нове вести о упаду албанских пљачкаша у кичевски срез, одакле су одвели више од 250 грла крупне и ситне стоке. Вероватно је зато већ 1. новем-

Српска војска у Метохији

Војвода Радомир Путник

бра Врховна команда издала наређење којим је било предвиђено да се са Косова, као посада у Новим областима, премести Прва вардарска бригада Југословенске дивизије. Њене снаге требало је да у западној Македонији смене снаге Охридског одреда, који је тим наређењем ушао у састав Југословенске дивизије. Поред Вардарске бригаде, из састава Југословенске дивизије изашли су један дивизион пољске артиљерије, једна пионирска чета, завојаште, по једно одељење муниционе и провијант колоне. Почевши од 5. новембра те снаге прешле су под директну команду министра војног. Иако је тежиште било на западној Македонији, један батаљон са пољском батеријом одређен је за посаду у Штипу.

Прилике у Македонији постепено су се стабилизовале, па је почетком новембра војвода Живојин Мишић наредио да се одред војводе Јована Бабунског расформира. Тиме је

његовим четницима, претежно житељима Македоније, било одобрено „неограничено одсуство“ и дозвољено да се врате својим домовима, који су за време бугарске окупације у већини случајева разорени и опљачкани, док су њихове породице доста пропатиле.

Међутим, међу албанским, турским и уопште мухамеданским становништво, Косова, Метохије, пограничних делова Македоније према Албанији и северне Црне Горе, осећало се јако врење. Команда места Пећ је 3. новембра јавила да је, упркос присуству и раду противника уједињења Србије и Црне Горе, већина становника Пећи била за уједињење, док су се Албанци држали резервисано. Ипак, из вучитрнског среза Звечанског округа стигла је вест да су Албанци напали општину у Прилужју. Општински пандури и сеска патрола успели су да одбију напад без губитака. Начелници среза и округа упутили су позиве за помоћ команданту Југословенске дивизије, првенствено захтевајући војну

помоћ ради разоружања становништва, како албанског тако и српског, јер „не слушају никог а то ће стајати све дотле док им се оружје не одузме“.

Војвода Степа Степановић је 5. новембра поновио захтев Врховној команди, која се већ налазила у Нишу, да се албанско становништво разоружа, јер су у дреничком срезу наоружани албански одметници збацили са власти председнике општина, при чему су понављали да српска војска у тим местима не може да поставља председнике „кад ће ово бити Албанија“. Наредних дана албански отпор еволуирао је у отворене нападе на српско становништво Косова и Метохије. Албански одметници су упадали у српска села, одузимали оружје и осталу имовину, напастовали жене и девојке. Непрекидно су понављали да је српска власт привремена и да ће те области припасти Албанији.

Врховна команда је одмах реаговала. Војвода Мишић је 7. новембра издао наређења команданту Југословенске дивизије да: може да употреби један пешадијски пук за разоружање Албанаца на левој обали реке Ситнице и да може, ако нађе за потребно, „узети и таоце од главара и виђенијих Арнаута и ове интернирати.“

■ Разоружање побуњеника

Командант Југословенске дивизије је већ сутрадан наредио команданту Двадесет првог пешадијског пука да мирним путем покуша разоружавање побуњених Албанаца на левој обали Ситнице, „а ако не пристану, онда употребити силу.“ Припреме и покрет је требало обавити у што већој тајности, сама акција требало је да буде муњевита и у садејству са полицијским властима, „Арнаутске коловође и озлоглашене прваке“ требало је похватати и предати „начелнику округа Звечанског на даљи законски поступак“, а заплењено оружје „средствима мештанске коморе пренети у Митровицу“.

Акција разоружавања започела је 9. новембра. У њој су учествовале јединице Првог југословенског пука и Двадесет првог пука, као и један пољски и један хаубички дивизион. Било је предвиђено да се разоружавање обави у Вучитрну и његовој околини, потом у околини Приштине, и за то су биле одвојене посебне снаге. Приликом разоружавања села Грима, 12. новембра, једна чета Првог југословенског пука ступила је у борбу са побуњеницима. Борба је трајала 10 до 12 часова, са губицима на обе стране. О томе је извештена Врховна команда, која се тада налазила у Београду. Истовремено су јединице Двадесет првог пука још увек разоружавале Рудник и околину. У селу Јабланици такође су вођене вишечасовне борбе са побуњеницима. Снаге Првог југословенског пука полако су успеле да продру у село, уз

ПРЕТЊЕ ОРУЖАНИМ ОТПОРОМ

Без разоружавања арнаутских побуњеника није било могуће да се изврши наређење Врховне команде за формирање интендантских возова, јер је од требованих 380 кола и 250 товарних коња, са постојећим бројем жандарма прикупљено само 30 кола. Тако председник општине Ракош, Али Ага Брајевић од житеља албанског села Сушица није успео да покупи товарне коње и раднике за оправку пута Пећ–Рожаје, јер су мештани запретили оружаним отпором. Он је затражио војну помоћ за разоружање око 600 локалних, добро наоружаних Албанаца јер је, по његовом мишљењу, то био предуслов за нормално функционисање локалне власти. Слични извештаји стигли су и из осталих општина тог среза.

Војвода Живојин Мишић

деничког краја, војвода Мишић је 17. новембра наредио команданту Ибарске дивизијске области да се од једног броја регута Југословенске бригаде формира посебно одељење са задатком да прокрстари територијом поменути дивизијске области и при том „поврати ред и доврши разоружање“.

Наредних дана догодио се још један инцидент. У селу Црвена Вода 18. новембра нападнута је општина. На захтев команданта Косовске дивизијске области, 19. новембра из Приштине је упућена једна чета пешадије са једном хаубицом калибра 105 мм. Након што је обавила задатак, 24. новембра командант Охридског одреда изнео је да су општинске и полицијске власти претерале са захтевом за војну помоћ, јер ситуација на терену није била толико драматична да би се захтевао ангажман војске. На основу тог, али и других извештаја, Команда Југословенске дивизије скренула је пажњу команди Косовске дивизијске области, али и својим потчињеним јединицама, да се убудуће локалним цивилним властима сугерише да правилно организују полицијску власт, јер је ангажман војске у одвојеним деловима увелико умањивао њену борбену вредност. ■

(Наставак у идућем броју)

подршку артиљерије. Из активности које су јединице ангажоване на разоружању обавиле до 14. новембра њихове претпостављене команде су закључиле да је време за разоружање било веома кратко, да се много времена губило за опкољавање села и претресе кућа, да су побуњеници имали довољно времена да оружје сакрију изван села, да је требало сменили општинске власти које су биле активне за време аустријске и бугарске окупације, а иначе је њихова спрема била веома ниска. Упркос томе, закључено је да је та акција подигла углед српских власти у народу и да је поново истакла потребу да

се формирају јаке локалне полицијске снаге. Као једна од мера предложено је видно наоружање свих носилаца власти и повереника. Такође је предложено да се касније разоружају Турци, Срби и Црногорци, да се уведу узимање талача, интернирање и расељавање албанских првака и њихових породица. Према наводима начелника косовског округа, од 16. новембра спремао се масован упад албанских одметника из племена Ђаковичке Малесије. Затражено је повећање броја жандарма, јер тренутни број од 59 није ни приближно био довољан, пошто је пре евакуације 1915. године он износио 250. У међувремену је Охридски одред стигао на Косово и распоредио се у гарнизонима у Приштини, Вучитрну, Митровици и Руднику.

Међутим, комешање се није осећало само међу Албанцима. Због честих вести да се спремају упади из Црне Горе, али и из сту-

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

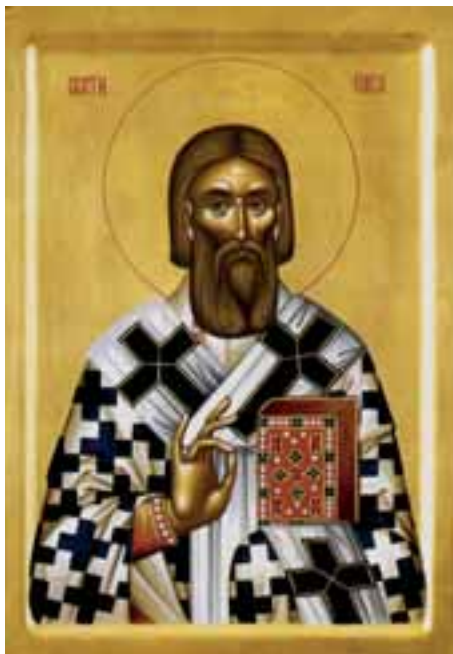
15–31. јануар

Православни

- 17. јануар – Свети Јевстатије Српски
- 18. јануар – Крстовдан
- 19. јануар – Богојављење
- 20. јануар – Сабор светог Јована Крститеља – Јованџан
- 21. јануар – Свети Григорије Охридски
- 25. јануар – Икона Млекопитатељица
- 27. јануар – Свети Сава, први архиепископ српски
- 29. јануар – Часне вериге светог апостола Петра; преподобни Ромило Раванички

Свети Сава

Рођен је 1169. године као син великог српског жупана Стефана Немање. Још док је био младић жудео је за духовним животом због чега се повукао у Свету Гору где се замонашио. Био је веома учен, марљив и ревностан. С временом је постао појам честитости, мудрости и добре воље. Изборио се за независност српске цркве и постао први архиепископ српски.

Заједно са својим оцем подигао је манастир Хиландар, а потом и многе друге манастире, цркве и школе. Два пута је путовао на поклоњење светињама у Свету земљу. Мирио је своју браћу завађену око власти, мирио Србе са суседима и дао огроман допринос утемељењу српске државе и њене културе.

Уносио је мир међу балканске народе, радио на њиховом зближавању и узајамном поштовању. Свој народу је дао хришћанску душу која је остала и после пропасти српске државе. Скончао је у Трнову 12. јануара 1236. године. Краљ Владислав је пренео његово тело у Милешево, одакле га је подигао Синан паша и спалио на Врачару, 27. априла 1595. године. ■

Размишљања о стварима одичним

Без љубави (Из Њисма синџ)

Акле, ти мислиш да је могуће проживети живот без љубави: јако вољом, уз благ циљ, праведношћу и гневном борбом против штећина? Пишеш ми:

„О љубави боље је не говорити; ње у људима нема. Љубав је боље не призивати; ко ће је пробудити у бездушним срцима?“...

Мили мој! У праву си, и ниси. Отклони, молим те, своје нестрпљење и проникни у моју мисао.

Човек не може живети без љубави зато што она њему просијава и читавао га прожима. Дата нам је и од Бога и од природе саме. Није нам дозвољено произвољно мешетарити својим унутрашњим светом, једне душевне силе потискивати и замењивати их другима, а поготову новима које нам нису својствене. Могуће је себе васпитавати, али је немогуће себе уништити и изградити поново, по сопственој вољи. Осмотри како протиче живот човеков. Дете се привија матери – захтевима, очекивањима, надом, насладом, утехом, смирењем и захвалношћу, и ако се све то сједини у прву и најнежнију љубав, самим тим се одређује и његова лична судбина. Дете иште свог оца, очекује од њега поздрав, помоћ, заштиту и путеводитељство, наслађује се његовом љубављу и одговорно га воли. Оно се поноси оцем, подражава му и осећа у себи његову крв. Тај глас у њему, потом, збори читавао живота, повезујући га са браћом и сестрама, и са читавим родом. А када се касније у њему разгори мушка љубав према „њој“ (или, насупрот, кћеркина љубав према „њему“) онда се задатак састоји у томе да се ово „буђење природе“ претвори у истинску „посету Божију“, и да се такво стање ствари прихвати као сопствена судбина. И није ли природно да и он воли своју децу оног љубављу којом је у својим дечијим чежњама очекивао од својих родитеља?... Како живети без љубави? Шта може да је замени? Чиме испунити ону страшну пуштош која се буди од њенога одсуства?

Немогуће је човеку живети без љубави и зато што је она најмоћнија одабирна сила у животу. Живот је сличан огромној, али на све стране проточној бујици која се обрушава на нас и односи нас са собом; не ваља живети у свему што она носи, немогуће је дати се том ковитлавом хаосу догађаја. Ко покуша тако учинити, проћердаће и изгубити себе: из тога ништа неће проizaћи, јер ће пропасти у лудилу. Треба изабрати: одбијати искушење ради релативно неког, и управо то, неког, треба привлачити, чувати, ценити, гајити, збирати и усавршавати. И на томе градити сопствену личност. Изабирна сила је управо љубав: то она „више воли“, „прихвата“, „привија се“, цени, чува, узима и узвраћа верношћу. А воља је само оруђе љубави у том животном чину. Воља без љубави је празна, увела, сурова, насилничка и, што је основно, равнодушна према добру и злу. Она убрзо живот претвара у робијашку дисциплину под командом порочних људи. На свету постоји већ читав низ организација изграђених на таквим начелима. Нека нас Господ сачува од њих и њиховог утицаја...

Не, немогуће нам је живети без љубави: она је велики дар – да сагледамо боље, да га изаберемо, и да њиме живимо. То је неопходна и драгоценост способност рећи „да“, прихватити и почети пожртвовано служење. Како је страхан живот човека лишенога тог дара! У какву празнину, у какву гадост се претвара његов живот!

Немогуће је човеку проживети без љубави и зато што је она основна стваралачка сила човекова. Па човеково стваралаштво јавља се не у пуштоши и протиче не у произвољном комбиновању елемената, како данас мисле многи површници! Не, стварати је могуће само прихватавши богосаздани свет, ушавши у њега, уроставши у његов чудесни склад и сливши се са његовим тајанственим путевима и закономствима. А за то је потребна сва снага љубави, читав дар уметничког првооваплоћења, препуштен човеку. Човек не ствара из пуштоши: он ствара из већ створенога, из суштинскога, саздавајући ново границама њему својствене и дате природе – спољно-материјалне и унутрашње-душевне.

ДОГОДИЛО СЕ...

Човек који ствара мора да ослушне светску дубину и сам из ње да запева. Он мора научити да свесгледа срце, да сазрцава љубављу; да изађе из своје мале, личне кошуљице у светла просторства Божија, да у њима нађе Велико – сродно – саприпадајуће, да осети у њему и да сазда ново из древног и недешено из предвечнога. Тако стоји ствар у свим основним сферама човековог стваралаштва: у свим уметностима и науци, у молитви и у правном животу, у општењу људи и у читавој култури. Култура без љубави је мртва, осуђена и безнадежна ствар. И све велико и генијално – саздано је из свесгледавајућег и појућег срца.

Немогуће је човеку без љубави, зато што се оно основно и најдрагоценије у његовом животу открива управо срцу. Само свепрожимајућа љубав открива нам туђу душу ради тачног, проничућег општења, ради узајамног разумевања, ради пријатељства, ради брака, ради васпитања деце. Све је то недоступно људима без срца. Само свезрачећа љубав открива човеку његову Отаџбину, то јест његову духовну везу са родним народом, његову националну припадност, његово душевно и духовно окриље на земљи. Имати Отаџбину је срећа, а имати је – може се само љубављу. Није случајно да су људи мржње, савремени револуционари, одреда интернационалисти. Мртви у љубави, они су и Отаџбине лишени. Само сазрцавајућа љубав открива човеку приступ побожности и Богу. Не чуди се, мили мој, безверју и малOVERERју западних народа: они су од Римске цркве прихватили издајни религиозни акт, који почиње од воље и завршава се разумном мишљу и, прихватавши је, клопули су срцем и изгубили његово сазрцање. Тиме је било предодређена религијска криза коју они сада преживљавају.

Ти сањаш о јакој вољи. То је добро и неопходно. Али она је страшна и рушитељска, ако не израста из продубљеног срца. Ти желиш да служиш добром циљу. То је добро и важно. Али, како ћеш схватити свој циљ, ако не преко сверазумног срца? Како ћеш га сазнати, ако не савешћу свога срца? Како ћеш испратити њену верност, ако не љубављу? Ти желиш праведност, и ми је сви морамо искати. Али она од нас захтева уметнички лични однос у прихватању људи; а за то је способна само љубав. Гневна борба против штеточина је неопходна и неспремност за то може од човека учинити сентименталним издајником. Али тај гнев се мора радати из љубави, он мора да буде њено овалпоћење да би у њој нашао оправдање и меру...

Ево зашто сам рекао да „јеси и ниси у праву“.

И још: разумем твој предлог „да је боље о љубави не говорити“. То је тачно, треба живети њоме, а не говорити о њој. Али, размисли. У свету се ори отворена и безумна пропагандна мржња, у свету се подигла упорна и сурова хајка на љубав – напад на породицу, одрицање од Отаџбине, гушење вере и религије. Практична равнодушност једних овенчана је директном проповећу мржње код других. Бездушност је нашла своје апологете. Злоба је постала доктрином. А то значи да је дошао час да се, ипак, проговори о љубави и устане се у њену одбрану.

Да, у људима је љубави мало. Они су је искључили из свог културног чина: из науке, из вере, из уметности, из етике, из политике и васпитања. Следствено томе, савремено човечанство је ушло у духовну кризу, невиђену по својој дубини и размаху. Увидевши то, схвативши то, природно је да се запитамо ко ће пробудити љубав у бездушним срцима, ако се већ сама није пробудила из живота и речи Христа, Сина Божијега? Како да се тога латимо ми, са нашим малим људским силама?

Али та сумња убрзо отпада ако послушамо глас нашег срца и његове мудрости, који нас уверавају да је Христос у нама и са нама...

Не, мили мој! Немогуће нам је без љубави. Без ње смо осуђени, с читаво нашом културом. У њој је сва наша нада и наше спасење. И не сањаш са каквим нестрпљењем чекам твоје писмо саглашења. ■

Иван А. ИЉИН

Из књиге „Појуће срце“, издавач Светигора, 1998.

18. јануар 1880.

Народна скупштина Кнежевине Србије усвојила је *Пројекат Закона за устројство Војне академије*. Истог дана *Пројекат* је одобрио и кнез Милан Обреновић. *Закон о устројству Војне академије* ступио је на снагу почетком школске 1880/1881. године.

20. јануар 1945.

У Београду умро војвода Петар Бојовић. У балканским ратовима био је начелник штаба Прве армије, а у Првом светском рату командовао је Првом армијом у биткама на Церу и Дрини. За време повлачења преко Албаније био је на дужности начелника штаба Врховне команде. Успешно је руководио Првом армијом у току и након пробоја Солунског фронта. Уочи немачког напада априла 1941. симболично је именован за помоћника врховног команданта.

20. јануар 1921.

У Београду је умро војвода Живојин Мишић. Био је помоћник начелника Главног генералштаба, предавао стратегију на Вишој школи Војне академије. Најзначајније победе остварио је у Кумановској и Колубарској бици. Учествовао је у припремама и реализацији пробоја Солунског фронта септембра 1918. године. Носилац је великог броја домаћих и страних одликовања од којих се истичу *Карађорђева звезда са мачевима* и *орден легије*.

22. јануар

Дан Војне болнице Ниш. Обележава се као успомена на дан када је 1878. године министар војни, на предлог начелника санитета, ради збрињавања 1.000 болесника и рањеника, донео указ о почетку рада Војне болнице у Нишу

23. јануар 1916.

Почело је сахрањивање српских војника у „Плаву гробницу“. Превоз српских војника из албанске луке Валона на грчко острво Крф обављен је у периоду од 14. јануара до 21. фебруара

1916. године. За ту прилику било је ангажовано 80 транспортних бродова Француске, Италије и Велике Британије. Транспорт је обезбеђивало 1.159 ратних бродова, од којих је 471 подморница. Укупно је превезено 158.564 војника и око 15.000 цивила избеглица. До 23. марта 1916. у Крфском каналу сахрањено је 4.847 српских војника и официра.

24. јануар 1879.

Наредбом министра војног Кнежевине Србије генералштабног потпуковника Јована Мишковића покренут је „лист за војне науке, новости и књижевност“ „Ратник“. Овај датум се обележава као Дан Новинског центра „Одбрана“.

29. јануар 1969.

Скупштина СР Србије усвојила више амандмана на републички Устав. Њима су прецизније дефинисана права и дужности републике у пословима спољне политике, одбране земље, заштите уставног поретка и државне безбедности. Ради се о читавом комплексу питања која су до тада била искључиво право Федерације. Поред тога, регулисани су и послови који, по својој природи, припадају Републици као држави, док су нека питања препуштена органима аутономних покрајина да их одређују аутономно.

31. јануар

Дан Четврте бригаде Копнене војске. Обележава се као Дан ослобођења Врања од Турака 1878. године. Дан ослобођења Врања и Свети Атанасије Велики, који се слави тога дана (18. јануар по старом календару), био је и слава Првог пешадијског активног пука „Књаза Милоша“. Припадници бивше 78. моторизоване бригаде, која је ушла у састав Четврте бригаде Копнене војске, обележавали су 31. јануар као Дан јединице.

31. јануар

Свети Атанасије Велики, патрон пекарских удружења. У војсци Краљевине Југославије слава пекарских чета.

Припремио Миљан МИЛКИЋ

Генерал Јован Мишковић

*Јован Мишковић
генерал-мајор артиљерије. Франко*

Најсве- странија личност генералског кора

Генерал, министар војни, начелник Главног генералштаба, председник Српске академије наука, члан Српског ученог друштва, публициста и покретач војног часописа „Ратник“, био је вероватно једна од најсвестранијих личности свога времена

ођен 18. јула 1844. у трговачкој породици у Неготину, који се, уз Крагујевац и Шабац, сматра колевком српског генералског кора, Јован је основну школу и четири разреда гимназије учио у свом родном месту, а пети и шести разред гимназије завршио је у Београду. Артиљеријску школу (основана 1850) завршио је у Београду 1865, као четврти у рангу, и произведен је у чин артиљеријског потпоручника.

Као млад официр примио је дужност руковоаца чувених Страргарских барутана (1865), а две године касније постављен је за управника. У години атентата на кнеза Михаила Обреновића (1868) постављен је за генералштабног официра при Рудничкој окружној војсци, где је остао пет година (до 1873). Време до српско-турских ратова провео је као вршилац дужности команданта Јагодинске бригаде 1. класе Народне војске.

Током Првог српско-турског рата (1876–1877), као мајор, постављен је за шефа Штаба Ибарске војске и команданта Чачанске бригаде 1. и 2. класе Народне војске. Истакао се у тешким и крвавим борбама на Галипољу, Јавору, Погледу и Засоку, због чега је унапређен у чин потпуковника и постављен за начелника Штаба Тимочког кора (1877). На тој дужности налазио се у Другом српско-турском рату (1877–1878), након чега је постављен за начелника Оперативног одељења Штаба Врховне команде.

У години Берлинског конгреса (1878), када је требало „уновчити“ резултате српско-турских ратова, Мишковић је са само 34 године постављен за министра војног у кабинету Јована Ристића, једног од највећих дипломата које је Србија икад имала. Његов први министарски мандат обележен је, сем осталог, покретањем војног листа „Ратник“, чији је први број изашао 24. јануара 1879. године. Тада је, као ђенералштабни потпуковник, изрекао мисао која

је ушла у анале војне штампе: „Војска је без свога листа, као човек без говора“.

Од јануара 1881. до априла 1888, пуковник Мишковић је обављао дужности начелника Генералштабног одсека Главног генералштаба, начелника Штаба команде Активне војске, команданта Дринске, а потом и Шумадијске дивизијске области и почасног ађутанта краља Милана Обреновића. У току српско-бугарског рата (1885) био је командант Дринске оперативне дивизије. За начелника Главног генералштаба постављен је 1888. године, где је остао око две године. Са те дужности померен је на место гувернера (шефа администрације) краља Александра Обреновића до проглашавања његовог привременог пунолетства (1893). Након тога, поново се вратио на дужност начелника Главног генералштаба до 1896, када је други пут постао министар војни у кабинету Ђорђа Симића. У чин генерала унапређен је 1894. године.

Када је Симићева влада пала (1897), генерал Мишковић је пензионисан. Као разлог за пензионисање веома познатог, признатог и свестраног генерала у његовој 54. години, наводи се одбијање понуде краља Александра Обреновића да по трећи пут заузме положај начелника Главног генералштаба.

У другој половини 19. и почетком 20. века створена је у Краљевини Србији њена научна, културна и војна елита. Тој елити може се слободно рећи, припадали су и српски генерали. Они су имали изузетно образовање стечено у земљи и иностранству. По степену просвећености били су, како то неки савременици оцењују, „елита елите српске државе и друштва“. Непрестана присутност у политичком и културном животу Србије донела је неким генералима значајне научне почасте и звања. Дабоме, међу њима је и генерал Јован Мишковић.

Уз поменуте веома високе и одговорне дужности у Војсци, генерал Мишковић је био веома активан и у грађанству. Био је редован члан Српског ученог друштва, члан и председник Српске академије наука (1900–1903), председник друштва Црвеног крста (1896) и Савеза стрелачких дружина. Био је и почасни члан Српског лекарског друштва. Априла 1901. изабран је за доживотног члана Сената.

Српски генерали су се истицали и у списатељству. Дела која су стварали најчешће су била у вези са војном тематиком, али није занемарљив ни број дела из области природних наука, физике и хемије. Јован Мишковић је оставио 19 библиографских јединица из тактике, историје ратова, етнографије, путописа и војне географије.

Историчари и савременици су често истицали моћ и углед српских генерала. Стицали су ордење и разне друге почасте, али у том „корачању кроз светло“ било је и „тамне“. Иако су досегли највише војне врхове, нису се могли сматрати имућним људима. У својим списима, слично записима неких својих савременика, генерал Мишковић сликовито истиче да су „генерали били људи са сјајном униформом, великим делима и често празном кесом“.

И заиста, основна плата од 10.104 динара годишње, предвиђена Законом из 1883, није промењена ни Законом из 1901. године. У ратну кампању за Први балкански рат (1912) генерали су ушли са платама од пре три деценије. Истина, имали су додаток на коња и момка у укупном износу од 495 динара, а генерали на дужности команданта дивизије додаток од 3.600 динара. Када су уведени чинови армијског генерала и војводе, плата је повећана на 12.000, односно 15.000 динара. Ту прву кратко је примао само краљ Милан, а другу је, са чином војводе, Радомиру Путнику донео Први балкански рат.

У породичном животу генерал Мишковић није био миљеник среће. Оженио се Круном, кћерком Милоја П. Блазнавца, трговца из Блазнаве. Имао је два сина, Богдана и Војна, који су преминули као младићи. Војин је био официр.

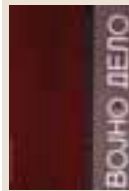
Генерал Јован Мишковић је одликован са десет домаћих и седам страних одликовања. Касарна у којој је сада смештена Војна академија носи његово име.

Умро је у Београду 2. новембра 1908. године. ■

Крсман МИЛОШЕВИЋ

Часописи

Војно дело

У новом броју општевојног научно-теоријског часописа *Војно дело* можете прочитати о феноменологији савременог тероризма и о правним основама учешћа ЈНА у ратовима 1990–1991. на простору СФРЈ. У рубрици *Међународни односи* налази се текст о европској компоненти геополитичког положаја Србије. Међу темама су и *Образовни профил официрског кадра као детерминанта морала Војске* и *Савремене психолошке операције оружаних снага*. Можете читати о моделу учешћа снага Војске Србије у мировним операцијама Уједињених нација.

Војнотехнички гласник

Стручни и научни часопис Министарства одбране Републике Србије из прошлогодишњег броја октобар–децембар презентује Војнотехнички институт, који је прославио шест деценија рада, али и Техничку службу Војске Србије која је 15. септембра обележила свој дан. У *Гласнику* се анализира ефикасност функционалних радио-комуникационих центара, али и могућности примене полиамид-полиетиленске фолије за конзервацију техничких средстава. Ту су и теме о жирокопу, као основном мерном елементу система управљања, и о патентној заштити поверљивих података. Приказани су извештаји са научно-стручног скупа *YU INFO 2008*, Међународног саветовања „Енергетика 2008“, Петог међународног симпозијума из конструисања, обликовања и дизајна „Код 2008“ и са 11. међународне конференције *ICDQM 2008*. Из рубрике *Савремено наоружање и војна опрема* издвајамо текстове о беспилотној летелици *Sotogant*, противтенковској вођеној ракети за турски хеликоптер *T-129* и систем за заштиту великих авиона *MANTA DIRCM*.

Ревизија за безбедност

Децембарски број стручног часописа о корупцији и организованом криминалу *Ревизија за безбедност* доноси стручне текстове о организованом криминалу као најопаснијем облику угрожавања безбедности државе, о политичкој корупцији и о проблемима дефинисања организованог криминала у законодавству Републике Србије. У часопису је анализирана и дихотомија тероризма и организованог криминала из угла националне безбедности.

Нови гласник

Војнотручни интервидовски часопис *Нови гласник* у новом броју разматра питања приговора савети у корист јачања система одбране, процене ефикасности оклопних јединица у нападу, планирање операција снага ВиПВО, али и планирање одбране у НАТОу и ЕУ. Можете прочитати и текст о улози лидера у војним саставима, а у рубрици *Стране армије* о немачким војним јединицама за психолошке операције. Рубрика *Традиције* доноси запис о оклопним јединицама у Краљевини Југославији.

Информативни билтен превода

Нови број *Информативног билтена превода* доноси прилоге – *Стратегија националне одбране Сједињених Америчких Држава* и *Прва стратегија одбране Канаде*. Међу преводима су и избори из фонда часописа и новина Центра за војнонаучну документацију и информације, али и пример разврставања појмова према универзалној децималној класификацији.

М. И.

СТРЕЛАЦ И ПАДОБРАНЦИ

Петнаести пут узастопце биће проглашени спортиста и спортска екипа године међу припадницима Војске. Запажени резултати кандидата на домаћој и међународној сцени учинили су своје, конкуренција је била жестока, а пресудиле су нијансе. Стручни жири, којим је председавао наш познати ватерполиста и савезни капитен Ненад Манојловић, за најуспешнијег такмичара у прошлој сезони одабрао је поручника Сашу Петровића, државног првака и рекордера у гађању из војничког пиштоља, док је назив најбоље екипе доделио „Небеским видрама“. Специјална признања припала су начелнику Војне академије генерал-мајору мр Видосаву Ковачевићу, за изузетни допринос развоју и међународној афирмацији нашег војног спорта, и заставнику Горану Тодоровићу који је освојио рекорд за Гинисову књигу.

Ове године у акцији магазина „Одбрана“ изабрани су најуспешнији спортисти Војске Србије. Имајући у виду успехе на домаћој и међународној сцени, жири се нашао на „слатким мукама“ да по важећим критеријумима одвага њихов учинак.

Имали смо, као и претходних сезона, мноштво такмичења, срчаних бораца, вештих такмаца, рекорда и рекордера који се распознају по томе што носе војничку униформу или су професионално везани за Министарство одбране, Генералштаб, јединице и установе, свеједно.

Дизани су пехари, славиле се медаље, чуле су се похвале чак и на највишем нивоу, међу званичницима CISM (Међународни савет за војне спортове). Војска Србије је члан те угледне организације. Наша делегација боравила је и у пекиншком Олимпијском селу током највеће светковине спорта.

Успеси су тим значајнији што наши спортисти тренирају поред својих редовних обавеза и задатака. На међународним такмичењима често се суочавају са чињеницом да морају надмашити себе, јер су им ривали људи чији је једини задатак да тренирају и побеђују. Тако је у готово свим дисциплинама. Нама није циљ успех по сваку цену, већ јачање базе из које ће нићи квалитет.

■ Шампион и рекордер

У том сазнању и охрабрујућим победама протекло је и овогодишњи избор најбољих. Стручни жири се определио да назив спорти-

сте године Војске Србије понесе поручник Саша Петровић, припадник Специјалне бригаде, сјајан старешина и такмичар. Резултати који су га препоручили стручном жирију садржани су, пре свега, у чињеници да је Саша државни првак у гађању из војничког пиштоља (20+20 метака), са новим рекордом Србије у тој дисциплини који сада износи 358 кругова.

Са својим клубом „Панчевац 1813“ освојио је и титулу екипног првака Србије. Да је реч о изузетно даровитом стрелцу доказао је и на Спортском првенству Војске Србије, где је у великом финалу освојио још једну шампионску титулу. Низу златних одличја, прошле године је додао и најсјајнију медаљу са првенства Војводине.

Поручник Саша Петровић је припадник Специјалне бригаде Војске Србије, а његове искусне колеге из елитног састава кажу да је старешина савременог кова, стручан, марљив, поуздан и до максимума посвећен позиву. Кресе га племените људске особине које се описују суперлативима. Стрељаштво је његов спорт, а војнички пиштољ посебна страст. Упорно тренира и с правом се нада да ће ове године остварити запажене резултате и на међународном плану.

У најужем кругу кандидата за звање спортисте године Војске Србије нашли су се такође сјајни такмичари: старији водник Игор Вуковић, припадник Гарде, репрезентативац у оријентирингу, победник на државном првенству и Купу Србије. Поручник Драган Мичић, припадник Специјалне бригаде је остварио одличне резултате у кик-бок-су. Освојио је бронзану медаљу у дисциплини лоу-кик на Европском

шампионату одржаном у Португалији, Међународном турниру у Земуну и Првенству Србије. Члан је екипе Копањене војске која је бриљирала у Нишу. Старији водник Горан Чегар је познато атлетско име. Прошле године остварио је победе на Међународном маратону у Охриду, односно трци у Сарајеву. Сениорски је првак Војводине у кросу на 6.000 метара.

■ Шампиони на небу

Међу екипама једна је подигла победничку заставу. Реч је о „Небеским видрама“, које не треба посебно представљати. На њиховој страни је све – традиција, искуство, дух заједништва, ентузијазам, победнички менталитет... Никада се нису предавали, никада напуштали поприште спортске борбе. Врхунски домети обуке 63. падобранског батаљона Специјалне бригаде Војске Србије видљиви су и на такмичарском плану. Посебно плени чињеница да огромно и свеколико искуство преносе на млађе тако да се већ уиграном тиму стално прикључују нови чланови. За њихову будућност заиста не треба брини. Они су праве видре, брзи, темпераментни, сналажливи, радни... У свом саставу имају и једну шармантну даму, врсног падобранца заставника Радмилу Ђурић.

Током прошле године надмоћно су освојили Меморијални куп „Потпуковник Горан Остојић и сви пали борци“. На великом Међународном такмичењу Националне гарде САД – Род ајленд освојили су друго место. Још један назив вицепрвака и једно треће место налазе су у њиховом збиру успеха. Реч је о међународном такмичењу Куп Бора и државном првенству одржаном у Кикинди, дисциплина групни ликови.

Вођа екипе је потпуковник Слободан Јовановић, а технички руководиоца мајор Владица Крстић. Такмичарски део „Небеских видри“ чине капетан Горан Стојановић, заставници Радмила Ђурић, Мирослав Јанићијевић и Сениша Мићић, старији водник прве класе Раде Рађеновић и старији водници Небојша Јандрић и Дарко Качавенда.

■ Специјална признања

Опет у духу традиције, жири овогодишње акције за избор спортисте године је доделио специјална признања. Реч је о дометима које завређују свако поштовање, а не налазе се у предвиђеној конкуренцији.

Специјално признање припало је генерал-мајору мр Видосаву Ковачевићу, начелнику Војне академије, за изузетан допринос развоју и међународној афирмацији нашег војног спорта. Генерал Ковачевић је много учинио да се спортистима Војске Србије омогући учешће на великим европским и светским смотрима, а немерљив је његов допринос организацији изузетно успешне конференције Међународног савета за војне спортова (CISM), одржане у Београду. Генерал Ковачевић је вишегодишњи шеф наше делегације у CISM, где ужива висок углед, а захваљујући његовом раду одата су многа признања спорту и спортистима Војске Србије.

Заставнику Горану Тодоровићу, припаднику 63. падобранског батаљона, такође је додељено специјално признање. Позната је његова тешка повреда задобијена на обуци, а још познатија срчана борба свестраног спортисте и човека пуног духа да устане из инвалидских колиџа. Доказујући да нада никада не умире, а предаја не постоји у свести правог војника, Горан је прошле године на небу изнад Словеније извео падобрански скок у тандему, са висине од 8.350 метара

Стручни жири

Овогодишњи жири за избор спортисте и спортске екипе године имао је пет чланова. Била је заступљена реч струке, науке, јавности... Жирију је председавао наш познати ватерполо репрезентативац и прослављени селектор Ненад Манојловић, садашњи спортски директор „Партизана“. Тешко је побројати све пехаре и медаље које је освојио током играчке каријере са „црно-белима“, али радије се сећа онога што је освојио на челу државне репрезентације. Остао је упамћен као савезни капитен у периоду од 2000. до 2004. године, када је „освојио све што се освојити може“: две златне медаље са европских првенстава, сребрну и бронзану медаљу са олимпијских игара, сребрну и бронзану медаљу на светским првенствима... Од 2005. године је био директор Ватерполо савеза Србије.

Пуковник мр Бранко Бошковић је начелник центара Војне академије и Министарства одбране, незаборавни маратонац, рекордер, носилац првог звања војног спортисте године.

Велики допринос раду жирија дао је и пуковник Зоран Шћекић, осведочени стручњак, начелник реферата за физичку обуку у Управи за обуку и доктрину Генералштаба ВС.

Раденко Мутавић, заменик главног и одговорног уредника магазина „Одбрана“, и Бранко Копуновић, уредник у нашем магазину, употпунили су састав жирија.

што је нови светски рекорд међу паралеџичарима и податак за Гинисову књигу која је забележила његов резултат. Сутрадан се већ нашао пред новим изазовом, под водом са ронилачком опремом...

Дакле, имамо се чиме поносити и коме честитати.

Магазин „Одбрана“ одаће им признање за њихов учинак, јавно и свечано уручити признања, опет по традицији, 23. јануара у сали Дома Гарде на Топчидеру са почетком у 14 часова. ■

Бранко КОПУНОВИЋ

СПЕЦИЈАЛНА БРИГАДА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

расписује

КОНКУРС

за пријем кандидата на селективну обуку

I УСЛОВИ КОНКУРСА:

За пријем кандидата на селективну обуку у Специјалну бригаду могу конкурисати **професионални официри и подофицири** из јединица Војске Србије који испуњавају следеће опште и посебне услове:

а) Општи услови:

- да су здравствено способни за војну службу без ограничења;
- да нису осуђивани;
- да се против њих не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности;
- да су најмање 2 (две) године у професионалној војној служби.

б) Посебни услови:

- да нису старији од 28 година;
- да имају „повољне“ службене оцене током службе;
- да су на задњој провери физичких способности имали најмање врло добру оцену (просек бодова 70 и више);

- да су психо-физички способни за обављање падобранске службе (по налазу надлежне војно-лекарске комисије);
- да су пливачи.

II НАЧИН КОНКУРСИВАЊА :

кандидати подносе молбе за пријем на селективну обуку у Специјалну бригаду (ВП 8486 Панчево) преко својих матичних команди бригада, њима равним или вишим;

уз молбу, кандидати обавезно прилажу: кратку биографију; изјаву да жели да обавља падобранску службу; извод из матичне књиге рођених; оверени препис задње службене оцене; уверење о извршеној провери физичких способности са натуралним показатељима; уверење од надлежног суда да није осуђиван и да се против њега не води кривични поступак и мишљење команданта ранга бригаде или вишег;

по пристизању молби и анализе истих кандидати који задовоље опште услове конкурса ће добити позив преко претпостављене команде, са тачним датумом и временом ради упућивања на лекарски преглед за падобранца (преглед се реализује на ИВМ – ВМА Београд, а позив представља уједно и упутницу за преглед). Преглед траје 2 (два) дана.

кандидати који буду здравствено способни за падобранца и који испуњавају све услове конкурса, долазе на селективну обуку (привремени рад) у Специјалну бригаду (ВП 8486 Панчево).

Селективна обука је планирана у периоду од **16. марта до 12. јуна 2009.** године.

Конкурс је отворен до **15. фебруара 2009.** године.

Они се буде са Србијом

Срђан и Јована

ЈУТАРЊИ ПРОГРАМ

ПРВИ ПРОГРАМ РТС-а
СВАКОГ ДАНА У 6.05

www.rts.co.yu

**УПРАВА ВОЈНЕ ПОЛИЦИЈЕ
ГЕНЕРАЛШТАБА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ**

р а с п и с у ј е
КОНКУРС

за пријем подофицира у војну полицију Војске Србије ради попуне тимова за противдиверзиону заштиту

Ради попуне противдиверзионих тимова у јединицама војне полиције, Управа војне полиције ГШ ВС расписује конкурс за пријем подофицира на рад у тимовима за противдиверзиону заштиту у следећим Војним поштатама:

ВП 3162, Ниш
ВП 2834, Београд
ВП 2282, Београд
ВП 6007, Панчево

УСЛОВИ КОНКУРСА:

Конкурсати могу подофицири из Министарства одбране РС и јединица Војске Србије који испуњавају следеће опште и посебне услове:

а) Општи услови

- да је кандидат држављанин Републике Србије;
- да није осуђиван и да се против њега не води кривични поступак;
- да је психофизички здрав и способан за рад у тимовима за противдиверзиону заштиту без ограничења.

б) Посебни услови

- да кандидат има радно искуство у Војсци од најмање три године;
- да нема негативних службених оцена и да су му последње две службене оцена најмање „врло добар“;
- да кандидат има положен возачки испит најмање Б категорије;

– да кандидат добровољно пристаје да ради у тимовима за противдиверзиону заштиту;

– кандидат који конкурише за рад у ВП 2282, Београд, треба успешно да заврши селективну обуку (осим за кандидате из специјалне бригаде).

Начин конкурисања:

Кандидати који испуњавају услове Конкурса молбе подносе Војној пошти 1120, Београд, редовним путем преко команде своје јединице. Уз молбу се прилажу следећи документи:

- кратка биографија у којој обавезно навести контакт телефон,
- изјава, коју је оверио надлежни старешина, да добровољно жели да ради у тимовима за противдиверзиону заштиту и да прихвата распоред по потреби службе,
- потврда од надлежног суда да није осуђиван и да се против њега не води кривични поступак,
- потврда да се против кандидата не води поступак пред ВДС,
- попуњен Упитник за вршење безбедносне провере,
- мишљење командира чете,
- мишљење органа војне полиције из јединице,
- оверена фотокопија две последње службене оцене,
- картон основних и личних података КОЛП-1 (добива се од персоналног органа из јединице),
- фотокопија уверења о завршеним курсевима у Војсци Србије,
- фотокопија војне легитимације.

На конкурс могу конкурсати и подофицири женског пола.

После пријема молбе за пријем на рад у противдиверзионе тимове кандидат се упућује надлежној војнолекарској комисији.

Непотпуни и некомплетни документи кандидата неће бити разматрани, неће се враћати документи кандидатима који не буду избрани.

Додатне информације о раду у тимовима за противдиверзиону заштиту и потребном профилу подофицира могу се добити на телефон 23-957.

Конкурс је отворен до попуне упражњених формацијских места.

ВП 6234, ПАНЧЕВО

р а с п и с у ј е
**ПИСМЕНО
НАДМЕТАЊЕ**

За обављање фотографских и сниматељских услуга за потребе ВП 6234, Панчево, у 2009. години.

УСЛОВИ

1. Право учешћа имају сва домаћа лица и предузетници који су за обављање фотографских делатности уписани у судски регистар, а који нису судски кажњавани и који прихватају обавезу да: без надокнаде фотографишу и сниме активности ВП 6234 у зони одговорности, и то 40 ангажовања у току 2009. године и израде до 2.000 фотографија у боји, стандардног формата 13 x 18 cm, са тих активности и изврше до десет снимања наведених активности.

2. Изради по две фотографије у боји, формата 3,5 x 4,5 cm, за сваког војника за војничке документе. Цена појединачне фотографије не може бити већа од 10 динара.

3. Израдити фотографије у боји стандардног формата 13 x 18 cm у току фотографисања војника по њиховој сопственој жељи и захтеву. Појединачна цена наведених фотографија не може бити већа од 80 динара.

4. Сва наведена фотографисања обавиће се искључиво на основу позива који је упутио представник Команде ВП 6234, Панчево.

5. Сви наведени услови у целини представе саставни део уговора.

6. Пре достављања понуде учесници надметања дужни су да се обавесте о условима надметања и да понуде усагласе према тим условима. О условима надметања понуђачи се могу обавестити у просторијама Дома Војске Србије у Панчеву од 12 до 13 часова сваког радног дана или позивом на телефон 013/326-166, 013/326-492.

САДРЖАЈ ПОНУДЕ И ПОСТУПКА НАДМЕТАЊА

1. Понуда треба да садржи назив и тачну адресу понуђача, доказ о упису у судски регистар, доказ да понуђач није судски кажњаван и да се против њега не води кривични поступак (наведени докази могу се доставити у оригиналу или овереној фотокопији).

2. Понуђачи су дужни да у понуди наведу цену у динарима, са зарачунатим ПДВ-ом од 18 %.

3. Некомплетне и понуде пристигле после рока, те понуде које нису усаглашене према условима за надметање неће бити разматране.

4. Крајњи рок за достављање понуда је 2. фебруар 2009. год.

5. Писмене понуде слати на адресу ВП 6234, Панчево, Баваништански пут бб, у запечаћеном омоту са назнаком „ПОНУДА ЗА ФОТОГРАФИСАЊЕ – НЕ ОТВАРАТИ“.

6. Јавно отварање понуда реализоваће се у просторијама Команде ВП 6234, Панчево, дана 4. фебруара 2009. године у девет часова, уз присуство понуђача.

7. Најповољнији понуђач биће обавештен о избору у року од 7 (седам) дана од дана надметања.

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА

ПРИЧА
О ПОШТЕЊУПланинц – Најдорф
Вајк ан Зе, 1973.

1.е4 ц5 2.Сф3 д6 3.д4 цд4 4.Сд4
Сф6 5. Сц3 а6 6.Лг5 Сбд7 7.ф4 е6
– Албине, нудим ти реми, упао си
у анализу!

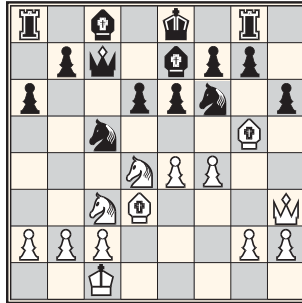
То су биле речи које је могао да
изговори само рођак владике Нико-
лаја, српски велемајстор Драшко Ве-
лимировић, а беше то 1975. године
на шампионату Југе у Новом Саду –
дакле не ради се о овој партији. Али,
уследио је одговор – „словенске
душе” – достојан правог центлмена:

– Не могу да прихватим, Драшко,
јер сам изгубљен!

Тај протагониста витешког схвата-
ња шаховске борбе и беспрекорног
карактера, напустио је овој свет 16.
децембра 2008. године, како је обја-
вљено на једном словеначком интер-
нет-сајту, у својој 64. години, у једном
старачком дому. Заслужио је да буде
представљен у овој рубрици, тим пре
што је за противника имао великог
играча. Свим мало боље обавеште-
ним шахистима знана је Најдорфова
варијанта Сицилијанке, којом се у овој

партији славни Аргентинац лично бр-
ни против словеначког, бескомпро-
мисног нападача.

8.Дф3 Ле7 9. 0-0-0 Дц7 10.Лд3 х6
Уместо овога што је „Ел гранде
Мигуел” вукао, Планинц би одмах
10...с6
11.Дх3 Сц5 12.Тхе1 Тг8

Бели: Кц1, Дх3, Тд1, Те1, Лд3, Лг5,
Сц3, Сд4, а2, б2, ц2, е4, ф4, г2, х2
Црни: Ке8, Дц7, Та8, Тг8, Лц8,
Ле7, Сц5, Сф6, а6, б7, д6, е6, ф7,
г7, х6

13.е5! дe5 14.фe5 хг5 15.еф6 Лф6
16. Сд5 Дд8 17.Лх7 Тх8 18.Сф5! г4
19.Дг3 Кф8 20.Сф6

1:0
На 20...Дф6 21.Дд6 Ке8 22.Сг7
Дг7 23.Дд8 мат.

ЗАНИМЉИВОСТИ

ЖРТВА
БОМБАРДОВАЊА

Руски мајстор Осип Вајнштајн
био је и уредник совјетског ша-
ховског часописа Шахматни ли-
сток пре Другог светског рата.
Погинуо је у Другом светском ра-
ту за време немачког бомбар-
довања Лењинграда.

ТЕМА:
ЉУБОЈЕВИЋ

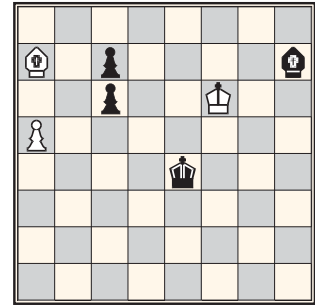
Као међународни мајстор,
Михајло Стојановић је 2004. го-
дине дипломирао на Спортској
академији у Београду са радом
„Стваралаштво Љубомира Љу-
бојевића”.

РЕКЛИ СУ

Сваки Фишеров потез је за
нијансу јачи него што изгле-
да.

Тајманов

СТУДИЈА
А. Тројицки, 1932.

Бели: Кф6, Ла7, а5

Црни: Ке4, Лх7, ц6, ц7

Бели на потезу.

Разнобојни су ловци и завршила ја-
ко „мирише на реми”.

1.Лц5 Лф5 2. а6 Лц8 3. а7 Л67 4. Ке6
То је изнудило, јер ако краљ одступи
4...Кд3 неће имати времена да спречи
маневар Кд7-ц7-68.

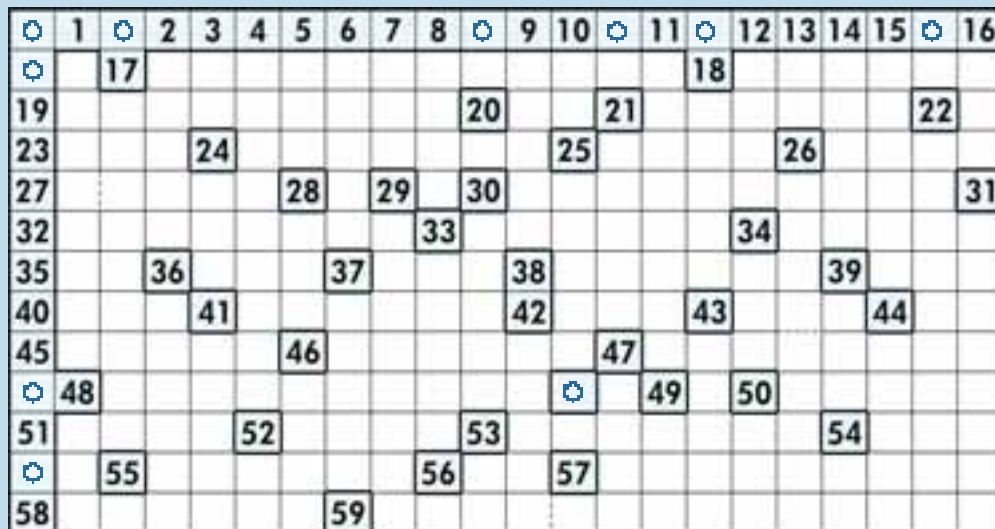
4...Ла8 5. Кд7 Кд5 6. Кц8! Кц5 7.
Кб8 Кб6 8. Ка8

Било је важно да црни пешак остане
на ц6!

1:0

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: Љиљана Дра-
гулиновић, Иф, утерати, Рома, опис, Ота, тањигати, Радиој Ко-
раб, укоса, ОЗНА, ЕЗ, р, анали, на, ТНГ, Ге, в, ГС, Изудин, АО,
валоризовати, Еко, мол, Козе де ла вито, ИА, аватар, др, а, ОР,
Лив, рк, Федерер, У, Ам, брско, мотор, кристијанја, антенати, оон,
етар, капа, доносца, вл, Владимир, Мајраковски.

ВОДОРАВНО:

17. Капетанова жена, капетаница, 18. Мукао, пригушен, 19. Хришћани некато-
личке вере, посебно протестанти, 20. Морски гребен, 21. Католички калуђери,
редовници, 23. Музички звук, 24. Учитељ гладијатора у Старом Риму, 25. Насеље
на јужним обронцима Фрушке Горе, 26. Мушко име, Арсеније одмила, 27. То-
ком, у доба тројања, 30. Заступник, заговарач, 32. Сићушни биљни или живи-
отињски организми који лебде у води ношени воденом струјом, 33. Говоранија,
празно говорене, 34. Град у Енглеској, 35. Аутономна област (скр.), 36. Аорист
(скр.), 37. Јесте! да, 38. Америчка глумица, Мак, 39. Река у Русији, 40. Студент-
ски културни центар (скр.), 41. Насеље у општини Алексинац, у Нишавском окру-
гу, 42. Улог у покеру, 43. Крив (заст.), 44. Упишите: љл, 45. Река у Италији,
46. Стари новац у Европи, 47. Место у Банату, 48. Покривати потпуно површину
нечега, 50. Трговачки биначиј, узанса, 51. Врста вина, пенушавац, 52. Мушко
име, 53. Смеса за прављење свећа, 54. Латиница (скр.), 55. Млађе камено до-
ба, неолитик, 56. Лична заменица, 57. Ниска зрна која се премећу рукама или
броје при молитви или ради забаве, 58. Противна ставка у књиговодству, 59.
Српски глумац.

УСПРАВНО:

1. Затупљен, 2. Један од назива за кану, 3. Коњ (у народној песми), 4. Половина
обичног корака, 5. Женско име, Елизабета, 6. Мушко име, Тине одмила, 7. Име
словеначког пијанисте Бертонцела, 8. Европска река, 9. Ђаволи, 10. Информа-
циона технологија (скр.), 11. Старогрчка богиња љубави и лепоте (мит.), 12. Име
писца Анегрета, 13. Основна тарифа (скр.), 14. Занос, екстаза, 15. Измиривати,
16. Лична заменица, 17. Људи који крпе котлове и друге металне судове, 18.
Шпански фудбалер, Давид, 21. Место на Црногорском приморју, 22. Становник
Скопља, 24. Боја за косу, кана, 25. Арабљани, 26. Врста бунара за питку воду,
28. Чокот винове лозе, 29. Напасти, похрлити, 30. Староримски писац и истори-
чар, Корнелије, 31. Кројачки заштитник за прст, 33. Муслиманско мушко име, 34.
Показна заменица, 36. Место у Словенији, 37. Напустити какав простор, 39.
Део сложеница са значењем чега споредног или другог, 41. Раса паса, 42. Место
у Боки Которској, 43. Име славног атлетичара Барела, 44. Прелив за колаче
и сл, 46. Дрвени плуг, 47. Врста покривача, дека, 48. Умак, ајмокоц, 49. Ознака
Арканзаса (САД), 50. Име бивше совјетске глумице Арепине, 52. Лична замени-
ца, 53. Ауто-ознака Јагодине, 54. Одречна речца.

ОДБРАНА

ЦЕНОВНИК ОГЛАСНОГ ПРОСТОРА

Магазин „ОДБРАНА“
11000 Београд, Браће Југовића 19
Тел: 3241-026; 3241-009
Телефакс: 3241-363
Жиро-рачун: 840-49849-58

ОГЛАСНИ ПРОСТОР	ФОРМАТ	ЦЕНА
1/1 четврта корична страна	22 x 30 цм	45.000,00
1/1 друга и трећа корична страна	22 x 30 цм	42.000,00
1/1 трећа страна (унутрашња)	19,8 x 26 цм	39.000,00
1/1 остале унутрашње стране	19,8 x 26 цм	31.000,00
1/2 унутрашње стране	19,8 x 13 цм или 9,5 x 26 цм	18.000,00
1/4 унутрашње стране	9,5 x 13 цм	10.000,00
1 цм/ стубац унутрашње стране	1 x 6,3 цм	450,00
1 цм/ 2 ступца унутрашње стране	1 x 13 цм	900,00
1 цм/ 3 ступца унутрашње стране	1 x 19,8 цм	1300,00
Мали оглас за замену стана (до двадесет речи)		250,00
Уступање простора за убацивање прилога		60.000,00

На сваки оглас плаћа се порез на додату вредност (ПДВ) 18 %.
Оглашавање се плаћа унапред, најкасније 5 дана пре изласка броја.

■ За више објављених огласа одобравамо попуст 5–15 %, што се регулише закључницом или уговором, и то:

- за 3–5 огласа – 5 %
- за 6–8 огласа – 10 %
- за 9 и више огласа – 15 %

– цене огласа репортажног типа увећавају се за 50 %

■ Оглаци који нису у складу са уређивачком политиком магазина неће бити објављени. Објављивање огласа одобрава директор установе – главни и одговорни уредник магазина „ОДБРАНА“.

■ Материјал за објављивање мора бити достављен најмање седам дана пре изласка броја. Уколико наручилац сам припрема решење рекламне поруке, она мора бити у формату JPEG или TIF. Решење се доставља на дискети или CD-у, а може се послати и на e-mail адресу odbrana@beotel.yu

■ На захтев корисника, у магазин се могу убацили прилози (искључиво штамапани), које је дужан да обезбеди и достави наручилац.

Магазин „ОДБРАНА“ излази
1. и 15. у месецу

Ценовник огласног простора
важи од 1. септемба 2007. године

Официрска сабља и парадни бодежи кроз време и свечаности

Status Stil

ОБЕЗБЕДИТЕ ЗА СЕБЕ И ПОТОМКЕ ОФИЦЕРСКУ САБЉУ!

Сабља је документ ваше часне професије и подсећа потомке да сте постојали у једној епохи и бавили професијом коју је требало заслужити, одслужити и необичношћу.

Кажу, живећи производимо успомене, а колико брзо живимо толико брзо их и бришемо ...

ОФИЦЕРСКОМ САБЉОМ
и **ПАРАДНИМ БОДЕЖИМА**
уједините себе са својом професијом у породично наслеђе.

Парадни бодежи

- коинени
- ваздухојловни
- морнарички

НАРУЉЕНИЦА

Овим неопозиво наручујем – ● стандардну ● посребрену ● позлаћену сабљу
– ● парадни бодаж (заокружити)

Име и презиме: _____

Адреса наручиоца: _____

ЈМБГ _____ Телефон: _____

Попуните наруџеницу и пошаљите на адресу:
„Статус Stil“, 11080 Земун, Ул. Градски парк 2

Тел: +381(0)11 377-15-22, факс: +381(0)11 377-15-13, моб: 063/876-88-01
Web: www.statusstil.com E-mail: office@statusstil.com

- 15 месечних рајаа** цене сабљи
- стандардна ... 36.000,00 + ПДВ
 - посребрена ... 39.000,00 + ПДВ
 - позлаћена 42.000,00 + ПДВ
 - парадних бодажа
 - позлаћен 28.000,00 + ПДВ
 - посребрен 25.000,00 + ПДВ

Специјални прилог

АРСЕНАЛ 25

ОКЛОПНО ВОЗИЛО (8X8) - ЛАЗАР

**Нови
српски
бренд**

НЕКИ НОВИ РОБОТИ

**Механичка
мула**

ХАУБИЦЕ 105 МИЛИМЕТАРА

**Времеплов
„стопетице“**

Нови српски бренд

САДРЖАЈ

Оклопно возило (8x8) – лазар
Нови српски бренд 2

Хеклерови нови модели пушака
По мери специјалаца 90 10

Неки нови работи
Механичка мула 13

Израелски антибалистички систем
Ероу-2
Одбрамбене ватрене стреле 21

Противбродске ракете
Летећа торпеда 23

Хаубице 105 милиметара
Времеплов „стопетице“ 28

припремили
Мира Шведић
Владимир Почуч

По концепцији и техничким решењима, возило лазар прилагођено је за борбену употребу у јединицама пешадије и специјалним јединицама, које се могу ангажовати на задацима у противтерористичким операцијама и мировним мисијама Уједињених нација. Нарочито успешно може се користити у урбаним срединама, насељеним местима, испресецаном земљишту са слабијим путним комуникацијама, где се очекују заседна и препадна дејства терористичких и побуњеничких оружаних група, наоружаних лаким пешадијским наоружањем, аутоматским бацачима граната, ручним бацачима типа РПГ-7 или вођеним преносним противтенковским ракетама.

Недавно је на састанку поводом организације Четвртог међународног сајма наоружања и војне опреме у Београду – *Партнер 2009* најављена промоција новог домаћег вишенаменског оклопног точкашког возила BVT 8808-SR MRAP (8x8) – *лазар*, које је пројектовало предузеће *Југоимпорт – СДПР*. Више од три деценије од појаве борбеног возила пешадије – БВП М-80, а две и по деценије од настанка БОВ-а (4x4), на страницама које следе представљамо тај домаћи сложени борбени систем, први у класи точкашких наоружаних возила у Србији.

Употреба Лазара

Да би се избегле могуће недоумице о врсти и типу возила *лазар*, сходно усвојеним решењима, најпре треба нагласити да је оно првенствено намењено за употребу у пешадијским јединицама (батаљони, бригаде Копнене војске) за брзо превозење војника до места борбених дејстава. Посебно је значајно што се са возила може дејствовати формацијским наоружањем, у куполи или оружној станици, али и личним наоружањем посаде, коју чини десет војника. Војничком терминологијом речено, *лазар* јесте „вишенаменски наоружани оклопни транспортер, точкаш, високог нивоа балистичке и противминске заштите, али и велике прегледности“.

Због конструкцијских решења ходног дела и базне варијанте *лазара* (очекује се да ће производна цена серијског возила бити конкурентна за страна тржишта), оклопно тело возила могло би да се користи и за пројектовање наменских возила за извршавање посебних борбених задатака. Оно припада класи возила отпорних на дејство

мина, uz istovremenu zashitu posade od zasедних дејстава, што је у стручној литератури познато као MRAP (*Mine Resistant Ambush Protected Vehicle*), а према појединим својствима и врсти возила MRAP (*Multi Role Armored vehicle*).

Возило *лазар* није БВП намењен механизованим јединицама (механизовани батаљони у бригадама Копнене војске), у којима ће, и у наредном периоду значајно место имати БВП због респектабилног наоружања, на гусеничним или точкашким ходним уређајима. Зато се возила типа *лазар* и возила типа AFV комплементарно допуњавају у програмима модернизације многих страних армија. Сходно томе, БВП *лазар* може бити и кандидат за опремање Војске Србије.

Према речима главног пројектанта др Ненада Милорадовића и главног конструктора Петр Маринковића, возило је добило име по кнезу Лазару, који је, на челу оклопљених коњаника, водио Српску војску у Косовској бици, на Видовдан 1389. године. На тај начин, симболично су наглашени основна намена и филозофија концепције

возила – борба наоружане посаде и укрцног одељења из оклопљеног возила. Скраћеница BVT 8808-SR MRAP означава формулу његовог погона – (8x8), време када је завршен функционални модел – (08, односно 2008. годину), порекло возила – (СР – Србија) и да је *лазар* отпоран на заседна дејства и мине – (MRAP).

Потребе Војске Србије

На основу Тактичке студије *Опремање Војске Србије оклопним возилима точкашима*, коју је у октобру 2007. године израдила Управа за планирање и развој Генералштаба Војске – *J-5*, анализирани су сви релевантни фактори који утичу на одлуку о набавци борбеног оклопног точкашког возила – из увоза или развојем на основу сопственог пројекта. Испитивана су инострана решења у тој области, ратоводство, могућности српске привреде, затим, карактеристике војно-политичке и безбедносне ситуације у окружењу Србије, могући модели дејстава и улога наших оклопних јединица и пешадије

у супротстављању безбедносним изазовима и претњама, укључујући и спремност за борбу против тероризма, али и учешће у мировним операцијама Уједињених нација. Посебна пажња посвећена је и студији о цени нових возила БВТ (или скраћеница ОВТ) у односу на његову ефикасност, нарочито приликом опредељивања за куповину у иностранству или за развој домаћег борбеног производа.

Надлежни су закључили да је потребно усвојити базно возило, на чијој основи би се дограђивали елементи наоружања и опреме, за четири основна модела – борбено возило пешадије, извиђачко, командно и санитетско возило. Њима би се опремали механизовани батаљони, који за сада у наоружању имају БВП М-80/М-80А, а такође им следи модернизација. О плановима Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије, нарочито када је реч о опремању и модернизацији састава у 2009. години, али и увођењу у оперативну употребу одговарајућег борбеног возила, јавност је више пута обавештавана.

„Лазар“ лако пролази Честар

Комплет наоружања

Формацијско наоружање БВТ *лазар* смештено је у простор између управног одељења (кабине) и борбеног одељења (укрца посада). Корпа лаке куполе ЛК-08 оставља довољно простора за пролазак чланова посаде дужином возила, али и за смештај додатних борбених потреба, аутоматског бацача граната, РБР, преносних ПОВР *маљутка-М*, резерве муниције и ракета. Конструкција омогућава инсталације више модела наоружања и избора турела, оружних станица купола, у зависности од основне намене. На *лазару* су предвиђене следеће варијанте оружних станица и наоружања:

- модуларна деолинично оклопљена турела *М-06* са монтажном-демонтажним постољима на које се, у зависности од намене возила и оперативних потреба, могу уградити митраљез 7,62 милиметара *М-86А* са електричним окидањем, митраљез – пушкомитраљез 7,62 милиметара *М-84*, митраљез 12,7 милиметара *М-87*, аутоматски бацач граната АБГ 30 милиметара *М-93* и аутоматски топ 20 милиметара *М-55*

- даљински управљана оружна станица или лака купола са интегрисаним системом наоружања, који обухвата комбинацију наведених оружја за модуларну турелу

- лака купола ЛК-08 са аутоматским топом 20 милиметара *М55* (алтернативно аутоматски топ 30 милиметара *М-86*) и спрегнутим митраљезом 7,62 милиметара *М-86А*

- ракетни систем ПОВР *маљутка-2* са ПАС (полуаутоматски систем навођења), постављених у двоструким лансерима. Помоћно наоружање у тој варијанти су митраљез 7,62 милиметара *М-86* или 12,7 милиметара *М-87*, или АБГ 30 милиметара *М-93*.

У свим варијантама оружних станица (платформе, туреле или куполе) предвиђена је уградња четири БДК (бацача димних кутија, десно и лево (2x2 БДК). Укупна борбена маса куполе не би прелазила 2 тоне, а пречник котрљаче 1.600 милиметара, што обезбеђује уградњу и тежих оруђа (једноцевни или двоцевни минобацач 120 милиметара, попут финско-шведског *АМОС*, руских *НОНА* и *ВЕНА*, хаубица 122 милиметара, односно топ-хаубица 152/155 милиметара).

Независно од поменутих активности Министарства и Генералштаба, у Јавном предузећу *Југоимпорт – СДПР*, на основу истраживања светског тржишта, анализе потенцијалних купаца, а у складу са правцима развоја оклопних возила точкаша намењених за извршавање бројних тактичких задатака у различитим оружаним сукобима, начињена је *Студија изводљивости за развој вишенаменског оклопног борбеног возила точкаша*, радне ознаке *ВВТ 8808-SR MRAP 8x8*. Од фебруара 2008, када је на бази *Студије* усвојена концепција возила *лазар*, креативни тим инжењера *Југоимпорта* припремао је потребну документацију. Изведене су и одговарајуће материјалне припреме како би се до Видовдана 2008. године саставио функционални модел возила. Крајем августа *функционални модел ла-*

зара преведен је у прототип, а током септембра и октобра прошле године извршена су основна верификациона испитивања главних пројектованих карактеристика тог система возила.

На бројним приказима *лазара* потенцијалним иностраним купцима у новембру 2008. потврђене су пројектоване карактеристике возила, а многе су и додатно унапређене. Приказ је организован и за припаднике Министарства одбране и Војске Србије 22. децембра, на промотивном састанку за организацију сајма *Партнер 2009*, чији је суорганизатор *Југоимпорт – СДПР*. На тој манифестацији први пут ће бити изложен *лазар*.

Тренутно надлежни за опремање Војске анализирају возило како би дефинисали његову могућу улогу у систему одбране Ре-

Дејство кроз пушкарницу

Пушкарнице за десет чланова посаде. Запажа се и модуларни оклоп

Туреле за АВГ 30 мм и митраљез 12,7 мм публике Србије, а резултати ће бити познати током 2009. године.

Конструкцијска решења

По концепцији и техничким решењима, возило *лазар* прилагођено је за борбену употребу у јединицама пешадије и специјалним јединицама, које се могу ангажовати на задацима у противтерористичким операцијама и мировним мисијама Уједињених нација. Нарочито успешно може се користити у урбаним срединама, насељеним местима, испресецаном земљишту са слабијим путним комуникацијама, где се очекују заседна

и препадна дејства терористичких и побуњеничких оружаних група, наоружаних лаким пешадијским наоружањем, аутоматским бацачима граната, ручним бацачима типа РПГ-7 или вођеним преносним противтенковским (ПТ) ракетама, такође и на деоницама пута на правцу кретања и патролирања, често минираних противтенковским минама, и импровизованим експлозивним направама, које се активирају са дистанце.

Лазар припада класи возила MRAP, али према појединим својствима, попут покретљивости, ватрене моћи, транспорту људства у заштићеном простору, близак је и класи возила MRAV. Према наводима часописа *Military Technology*, европске земље планирају да до 2012. године издвоје 21,5 милијарди евра за опремање копнених снага, од чега ће 55,3 одсто средстава бити намењено за лака, средња и тешка борбена оклопна возила пешадије.

Приликом пројектовања *лазара* посебно се водило рачуна о његовој покретљивости, систему оклопне заштите и заштите од ПТ мина, поливалентности и ефективности ватрене моћи. Предвиђено је и да возило, поред три стална члана посаде (возач, нишанија оператер и командир), превози још десет бораца, који могу једноставно и брзо да изађу из возила (у року од 10 секунди) кроз задња двокрилна врата и да буду за најкраће време спремни за дејство. По потреби возило се може напустити и кроз два кровна отвора или кроз двоја боч-

Кретање на бочном нагибу до 30 одсто

на врата, јер нема сметњи у виду преграда између простора за посаду и искрцног одељења, због њихове функционалне везе.

Основни делови БВТ *лазар* јесу – оклопно тело које почива на крутој шасији, купола, наоружање, мотор са уређајима, трансмисија, ходни део са осам точкова на четири крута погонска моста, средства везе и средства за осматрање, те уређај за гашење пожара. Предња страна возила изразито је закошена уназад, бочне стране нагнуте су према средини по уздужној осиг возила, од појаса горње плоче ка средини крова, а нижи ред плоча ка средини пода. Патос има облик слова V због ефикасније заштите од детонација мина. Унутрашњи

„Лазар“ савлађује успоне до 60 одсто

Искрцно одељење спремно за борбу

простор организован је тако да су напред у управном одељењу (кабини) смештени командир и возач, испод лаке куполе нишанција оператер, а иза њих, на два реда индивидуалних преклопних седишта, у борбеном одељењу искрцно одељење посаде. Мотор је смештен испод кабине и делом у кабинџ. Посада је изолована од његове буке и температуре.

Посебност *лазара* представљају ергономски профилисана преклопна седишта, окачена о кровну плочу, што је значајно приликом кретања возила по неравнинама и у случају јачих динамичких удара или детонације мине испод возила. Војници у *лазару* могу удобно да седе, опремљени панцирним балистичким и тактичким прслуцима и личним наоружањем. Седе лицем окренути ка бочним прозорима, који су од балистичког стакла великих површина, а испод њих се налазе пушкарнице. На оба бока возила има по пет прозора и пушкарница, а на задњим вратима још два. Такав распоред обезбеђује добру прегледност терена око возила, лако уочавање опасности, али и брзо отварање ватре из личног наоружања (аутоматска пушка, ручни бацач ракета, снајперска пушка, снајперска пушка 12,7 милиметара – *црна стрела*, ВГА 30 милиметара, пушкомитраљез) у зависности од јединице у коју је возило распоређено.

Конструкција возила и маса оклопног тела (16,3 тоне износи сопствена маса *лазара*) представља погодну платформу за развој вишенаменских возила – командног, санитетског, логистичког (за дотур борбених потреба), инжењеријског, за разминирање, тегљача. Погодан је и за инсталирање артиљеријских оруђа средњег или већег калибра за ватрену подршку – минобацача 120 милиметара, хаубице 122 милиметара или топ-хаубице 152/155 милиметара – уз одговарајуће модификације и прилагођавање конструкције тој намени, уз могућност да укупна борбена маса возила достигне 25 до 28 тона, што обезбеђују чврста конструкција рама шасије и оклопно тело.

Покретљивост возила

Изучавањем иностраних модела и искустава у моделовању техничких решења погона и ослањања возила, за *лазара* је одабрана формула погона 8x8, са крутим мостовима заштићених полуосовина точкова и лиснатим гибњевима, чиме се обезбеђује чврстоћа конструкције шасије, висока проходност ван путева и доприноси заштити од мина и IED. Систем за централну регулацију притиска у пнеуматичима точкова (рукује возач са свога места) додатно олакшава при-

лагођавање гума точково саставу подлоге, тврдоћи и структури тла, а умањује вибрације и динамичке ударе приликом преласка преко неравних деоница, те смањује непожељно проклизавање точкова у појединим ситуацијама.

У возило је уграђен дизел-мотор од 400 (разматра се и опција од 440) коњских снага, механичка трансмисија (6 + 1 степен преноса, опционо може да буде хидромеханичка). *Лазаром* се управља помоћу хидропојачивача на два предња пара точкова. Кочнице су хидропнеуматске са двокружним системом и ABS уређајем. Ослањање је изведено по моделу склопова точкова у тандем (2x2), с централном регулацијом притиска (од 0,19 до 4,8 бара). Смањивањем притиска у пнеуматичима пре наилаaska на меку подлогу, песак или снежни покривач побољшава се приањање за земљиште и снижава притисак на тло.

Лазар може да користи пнеуматике *run flat*, са целуларним или улошцима другачијег профила за повећање отпорности на пенетрацију од малокалибарских пројектила, што обезбеђује наставак вожње и приликом оштећених гума. Значајна карактеристика током савлађивања препрека, канала подводног расквашеног земљишта, дубљег блата, јесте да возило има чекрк са витлом за

самоизвлачење, без помоћи других возила. Са вучном силом од 10 кр *лазар* може да помогне другим возилима у сличној ситуацији.

Возило постиже максималну брзину на путевима до 90 километара на час и остварује аутономију кретања до 600 километара. Има високу проходност преко различитих препрека – може да савлада уздужне нагибе до 60, а бочне до 30 одсто, вертикалне препреке од 0,63 метра, ров ширине до два и газ воде дубине до 1,3 метра. Приликом испитивања динамичких карактеристика, *лазар* је после савладавања задатог уздужног нагиба од 60 одсто, савладао исти нагиб крећући се бочно у односу на нагиб, што је потврдило његову високу стабилност и баланс масе возила, иако је релативно високог профила од 2,4 метра.

Једини недостатак *лазара* јесте изостанак амфибијности возила. Пловност представља значајну особину борбених возила на нашем геостратегијском простору, јер се Србија налази на европском хидрочвору (има дуже од 1.000 километара пловних река и канала, око 3.500 километара осталих река, бројне рибњаке, језера и хидроакумулације). Уколико би се у каснијој фази израде прототипске партије возила превазишао поменути проблем, значајно би се повећале његова тактичка и оперативна покретљивост. У том случају, за очекивати је да се повећа и његова цена за око 25 одсто.

Балистичка и противминска заштита

Висок ниво оклопне заштите *лазара* остварен је применом оклопног тела од лимова панцирног челика, али и заштитних стакала на прозорима возила. На тај начин, обезбеђена је балистичка заштита IV нивоа према стандарду STANAG 4569 – са предње стране возила, а са бочних и осталих страна II нивоа. Применом додатног комбинованог оклопа сложене композитне структуре, који се монтира преко основног оклопа, постиже се балистичка заштита V нивоа са предње и IV нивоа са осталих страна возила.

Уколико се наручиоци возила одлуче за виши степен заштите и за заштиту од HEAT пројектила, посебно савремених РБР типа РПГ-7, који у данашње време представљају најозбиљнију претњу оклопним возилима, на *лазара* ће бити потребно уградити и систем експлозивног реактивног оклопа у виду кутија ЕРО, које би се монтирале преко додатног оклопа основне структуре. Маса ЕРО могла би бити око 1,5 до 2 тоне, али би у том случају ефикасност дејства кумулативних пројектила РБР била знатно смањена.

Алтернатива томе могу бити и додатне решеткасте, мрежне или шипкасте ограде, нека врста *кавеза* око возила, којима се ума-

Укрцавање одељења кроз задња врата

њује ефикасност кумулативног млаза РБР са фактором 0,6 и умањују губици возила за око 3,5 пута стране процене). Таква конструкција, међутим, смањује маневарске могућности возила, употребу личног и основног наоружања, те његову укупну функционалност. Подна плоча оклопног тела је V профила, ради повећања заштите од ПТ мина и других експлозивних направа испод патоса или точкова возила.

Поједине анализе говоре да се данас, у кризним регионима оружаних сукоба, бесконтактне ПТ мине користе око 80 одсто у односу

на укупан број употребљених мина. Технологија активирања са дистанце је узнапредовала – може бити електронска, помоћу мобилних телефона, оптичка, вибрациона. Иако је заштитно својство пода од експлозије шест килограма TNT, што према стандарду STANAG представља пристојан III ниво заштите, постоје могућности да се отпорност возила додатно појача (двослојни, размакнути, оклоп различите тврдоће, кевлар, полиестер).

Подизање нивоа ефикасности заштите *лазара* биће условљена додатним захтевима, сходно намени возила и његовом опера-

Специјална опрема

Према захтеву наручилаца може да се примени пакет специјалне опреме:

- уређај за климатизацију са компресором, split system
- радио уређај ВВФ опсерга, снаге 15 W и УМР (уређај за међусобни разговор посаде)
- филтровентилациони уређај (ФВУ) за стварање надпритиска у возилу (за спречавање продора РХ контаминаната) са филтром за пречишћавање ваздуха
- командно-информациони систем (КИС) са системом за навигацију (на бази GPS)
- панорамска оптоелектронска извиђачко-осматрачка мерна справа (ТОМС), стабилована у две равни, са уграђеном CCD ТВ камером, термоизијском камером и ласерским даљиномером.

У стандардни пакет опреме уведени су и приручни алат за текуће одржавање подсистема возила (мотора, наоружања, ходног дела), шанчани алат за израду закљона и рад око возила, маскарна мобилна мрежа, церада, санитарски комплет за прву помоћ, комплет за детекцију присутности РХ контаминаната и прибор за деконтаминацију.

Место командира (испред је КИС)

тивном ангажовању. И америчка војска транспортује лака оклопна возила са основним оклопима до очекујућих рејона и тамо их накнадно оклапа додатним пакетом оклопа пре почетка операција.

Уместо закључка

Уколико надлежни у Министарству одбране и Војсци Србије усвоје вишенаменско оклопно возило BVT 8808-SR MRAP 8x8 – *лазар* као прототип за развој и модернизацију јединица, потом прихвате његову серијску производњу, уз одређене модификације којима би се побољшао укупни борбени квалитет возила, ефекти по српску војску били би значајни.

На тај начин, најпре би се опремиле и модернизовале пешадијске јединице у бригадама Копнене војске, специјалне јединице, извиђачки састави и јединице војне полиције, а евентуално и жандармерије (МУП). Уз таква возила наша пешадија би била мобилнија и брже би стигала до места извршавања борбених задатака. При томе би имала знатно мање губитке у односу на досадашњи превоз камионима. Представљала би и респектабилнијег противника снагама које би евентуално угрожавале безбедност и одбрану Србије.

Два специјалца штите „Лазара“

Тактичко-техничке карактеристике

Сопствена маса возила	16,3 тоне
Борбена маса са додатном оклопном заштитом	25 до 28 тона
Посада	3 + 10 чланова
Мотор дизел, снаге	400 до 440 коњских снага
Мењач је механички (6 + 1 степен) са редуктором и блокадом точкова (опција хидромеханичка трансмисија)	
Управљање је механичко са хидропојачивачем преко прва два пара точкова	
Ослањање возила чини тандем распоред 2x2 точка са лиснатим гибњевима и хидрауличним амортизерима	
Гуме су 15.00 - 21 PR 12 (са централном регулацијом притиска 0,19 дп 4,8 бара)	
Кочнице су хидропнеуматске са двокружним системом кочења, ABS уређај	
Максимална брзина	90 километара на час
Аутономија кретања:	600 километара
Електрични извори	два акумулатора од 143 Ah, напон мреже 24 В
Димензије возила	дужина 7.250 милиметара
	висина до крова 2.350 милиметара
	ширина 2.400 милиметара
Међуосовински размак	1.500 + 2.000 + 1.400 милиметара
Трага точкова	2.030 милиметара
Клиренс најмањи од тла	430 милиметара
Наоружање	аутоматски топ 20 милиметара М-55
	спрегнути митраљез 7,62 милиметар М86А 2x2 БДК
Савлађује препреке	успон 60 одсто
	бочни нагиб 30 одсто
	прилазни угао – предњи 60 степени
	прилазни угао – задњи 75 степени
	вертикална препрека 0,63 метра
	газ воде 1,3 метра дубине
	ров од 2 метра ширине

Лазар би био и солидно решење савременог борбеног возила точкаша у нашим јединицама, поливалентних могућности, подесан за учешће у различитим мировним мисијама и одбрану земље.

Возило би могло да послужи и као подесна платформа за уградњу тежих оруђа за ватрену подршку у четам за подршку пешадијских и механизованих батаљона (минобацача 120 милиметара са куполском уградњом и пуњење преко затварача, слично финско-шведском систему AMOS, руском NONA и VENA, хаубица 122 милиметара, топ-хаубица 152/155 милиметара или ракетних и комбинованих топовско-ракетних система ПВО) у јединицама Ков-а.

Производња новог возила допринела би и развоју одбрамбене индустрије Србије, њених института и предузећа, али и подстакла кооперацију са иностраним партнерима и произвођачима наоружања и војне опреме.

И психолошки ефекат на припаднике Војске Србије, али и грађане Србије, у смислу јачања поверења у државне институције и Војску, не би био занемарљив.

Ваља подсетити да се улагања у набавку БВП точкошке верзије попут *лазара* вишеструко исплате (цена сличних возила на светском тржишту је у просеку од 2,5 до пет милиона долара, мада има и јефтинијих понуда), посебно због чињенице да ново домаће возило пружа могућност да искрцни део посаде води борбу личним наоружањем из возила у заштићеном положају. ■

Милосав Ц. ЂОРЂЕВИЋ
Александар ЛИЈАКОВИЋ
Милољуб ТРИФУНОВИЋ

Русија извози борбене хеликоптере Венецуели

Русија је вољна да изведе борбене хеликоптере Ми-28Х (ноћни ловац) Венецуели и другим земљама, изјавио је генерални директор произвођача тих хеликоптера компаније „Вертољотиј Росиј“ Андреј Шибитов. У изјави за новинаре он је навео да до сада компанија има 12 наруџбина за те хеликоптере из разних земаља, међу којима и Венецуеле.

И неке азијске државе су изразиле намеру да купе те хеликоптере.

Шибитов је посебно издвојио Турску као могућег купца, јер Италија касни у испоруци борбених хеликоптера тој земљи, због чега би могла да се обрати Русији. Он је додао је да је производни потенцијал компаније довољан да подмири те наруџбине.

Директор „Росвертол компаније“ Борис Сљусар изјавио је да је договор о продаји Венецуели „ноћних ловаца“ постигнут током прошлогодишње посете венецуеланског председника Уга Чавеза њиховој компанији. Он није, међутим, ништа рекао о броју наручених хеликоптера, нити о роковима њихове испоруке, изражавајући, ипак, наду да ће први руски хеликоптери бити испоручени Венецуели следеће године. ■

Кина размишља о изградњи носача авиона

Кина, која ускоро шаље ратне бродове у воде Сомалије како би помогла у одбрани бродова од напада пирата, саопштила је да разматра могућност изградње носача авиона како би заштитила своје интересе и територију.

„Носачи авиона су симбол свеукупне националне снаге једне земље, уз способности коју има ратна морнарица“, рекао је новинарима у Пекингу портпарол кинеског министарства одбране Хуанг Суелинг. „Кина има велику територију на мору. Неприкосновена је одговорност наших оружаних снага да заштите нашу територију на мору и бране наш суверенитет, права и интересе“, додао је кинески званичник. Хуанг је указао да, узимајући у обзир све релевантне факторе, Кина озбиљно истражује и разматра могућност изградње носача авиона.

Директор одсека за ратну морнарицу у кинеском Генералштабу Ма Лупинг умањило је, пак, значај мисије у Сомалији, тврдећи да је њен преваходни циљ да заштити бродове који плове под заставом Кине, као и оне који превозе хуманитарну помоћ.

„Кинески бродови ће бити у пратњи бродова који плове Аденским заливом и мисија не наговештава промене у стратегији кинеске војске“, навео је кинески војни званичник. ■

Антиракетни штит претња за Белорусију

Инсталирање америчког система противракетне одбране у Чешкој и Пољској представља претњу безбедности Белорусији, изјавио је белоруски председник Александар Лукашенко.

Лукашенко је рекао да „антиракетни штит“, који САД намеравају да разместе у те две земље представља претњу Белорусији, јер би био код белоруских граница и зато што је против белоруског савезника – Русије.

„Те ракете могу да буду не само за уништавање ракета других држава, него и да наносе ударе по објектима, између осталог, нуклеарним оружјем“, рекао је председник Белорусије.

Лукашенко је додао да за сада нема разговора о контрапозитивима са белоруске стране, јер земља још нема противракетну одбрану и неизвесно је да ли ће је бити, а друго, за то је потребан велики новац, који Белорусија „на жалост, данас још нема“.

Међутим, истакао је он, у случају да се појави реална опасност за Белорусију „средства могу бити пронађена“. „Ми ћемо учинити све да осигурамо нашу безбедност, али за сада такве опасности нема“, рекао је белоруски председник. ■

Одговор Русије на повлачење штита

Русија је спремна да делимично престане да развија стратешко наоружање уколико САД одустану од постављања ракетног штита у Европи, изјавио је командант руских стратешких снага генерал Николај Соловцов.

„Уколико Американци одустану од планова о размештању штита у источној Европи и других елемената противракетне стратешке одбране, ми ћемо одговорити адекватно“, рекао је Соловцов.

Према његовим речима, Русији једноставно више неће бити потребан низ скуких програма.

Америчким планом за размештање противракетног штита обухваћено је постављање пресретача ракета у Пољској и радара у Чешкој. Вашингтон тврди да му је штит потребан како би се заштитио од евентуалних напада Ирана или Северне Кореје, али Москва постављање штита види као претњу Русији. ■

Бразил и Француска потписале војни споразум

Бразил и Француска потписале су споразум вредан 8,6 милијарди евра, који ће Бразилу обезбедити технологију за развој индустрије наоружања и прву латиноамеричку нуклеарну подморницу. Извор из делегације француског председника Николе Саркозија рекао је да споразум, који укључује и 50 хеликоптера и четири конвенционалне подморнице, вреди око 8,6 милијарди евра, али бразилски званичници нису потврдили ту цифру.

Бразилски председник Луиш Ињацио Лула да Силва поздравља споразум, који је потврдио значај Бразила и додао да ће војни транспортни хеликоптери и подморнице омогућити Бразилу бољу заштиту својих извора и територије.

Лула је прошле недеље представио нови стратешки одбрамбени план, чији приоритети су заштита Амазона и новонађених, огромних резерви нафте дуж његове обале. „Не ради се о наоружању за напад на било кога, већ о војној одбрамбеној моћи“, рекао је Лула на заједничкој конференцији за новинаре са Саркозијем у Рио де Жанеиру. ■

По мери специјалаца

Да је Н&К реномирана фирма која се цени и поштује широм света сведочи и чињеница да су приликом конверзије понудили и ново решење у калибру 7,62 x 51 милиметара – НК417. Тај модел директан је одговор и конкуренција SCAR, јер су специјалне јединице захтевале оружје и у том калибру.

Америка, једина велесила, и данас муку мучи са стрељачким оружјем, иако су познати и признати произвођачи ватреног оружја. После Другог светског рата у пешадијским јединицама имала је највише врста калибара. Још тада су њене позадинске јединице имале проблема око снабдевања.

Да би се створио јединствени калибар за Алијансу, расписан је међународни конкурс за стрељачко оружје америчке војске. Пријавило се неколико модела, домаћих и страних, а на тестирању најбоље резултате показао је белгијски FN FAL. Такво стање Американци нису били спремни да признају. Зато су

узели најбоље од свих пријављених модела и склопили чувену америчку пушку М16.

Непосредно пред банкрот, фирма која је конструисала М16 успела је да прода прототип тада надалеко знаном Colt-у, а они су преузели и комплетан пројектантски тим. Уложили су свеж капитал и отклонили недостатке па је производња започела. Међутим, и та пушка је одбијена на конкурс. Чак је тадашњи председник Џими Картер био ангажован као мировни судија између фирме Colt и Генералштаба.

Неуспеле модификације

Colt је тражио да се понове тестирања оружје и одмах је почела агресивна медијска кампања. Био је сумњив и сам мото кампање. Тврдили су да су произвели оружје које не треба уопште да се чисти. Медијска кампања искоришћена је за пролаз ка самом врху Генералштаба. На крају су добили дозволу и започели производњу.

HK416

У то време започео је и рат у Вијетнаму. Американци су скупо платили медијску кампању коју је покренуо Colt. Увидевши грешку, у тој фирми почели су да усавршавају пушку М16 и убрзо се, као новина, уз њу појавио и прибор за чишћење. Пушку, међутим, нису прихватили амерички војници. Специјалци су имали веома лоше мишљење о М16 све док се није појавио много бољи модел под ознаком М4. Ни то није допринело да се промени мишљење о америчкој М16.

Највећи ударац пушка је доживела у Ираку, када су америчке зелене беретке користиле ППС 41 (чувени *шлагин* из Другог светског рата) током претреса Фалуџе. Уобичајена слика са ратишта била је тада – амерички војник на леђима носи карабин М4, а у руци држи неки од модела АК.

Принцип рада М16 био је одувек проблематичан – барутни гасови одводили су се директно на главу затварача и ту се таложили, па ако се пушка није редовно чистила долазило је до застоја. Ако се и чисто затварач, није се могао очистити узани канал, смештен у унутрашњости сандука, кроз који се одводе барутни гасови на само чело затварача.

Касније модификације донеле су мања побољшања пушке, али нису превазиђени основни проблеми. Зато се код свих модела аутоматских јуришних пушката после М16 није примењивао њен принцип рада – одвођења барутних гасова директно на чело затварача. Поред проблема са одвођењем барутних гасова тешкоће је стварао и оквир пушке. Американци су поједина решења успешно наметнули у НАТОу, па се са сличним проблемом суочавају многе земље које су у наоружање усвојиле ту пушку.

Да би ипак заштитили М16, Американци су на јединој успешној варијанти понудили вансеријску прецизност те пушке. Реч је о ка-

рабину М4. Али, ни он није успео да промени уверење да се М16 мора заменити. Према званичној верзији, Копнене снаге Америке требало би да се у најближој будућности опреме новим ММ8 пушкама, иако се чак и оне доводе у питање. Поред тога, прве замене које су понуђене за М16 и М4 – а то су А3 и А4 (SOPMOD и SOCOM) – нису уживале поверење специјалца.

Немци против Белгијанаца

На светском тржишту појавила се нова пушка, која је на конкурс у Америци победила чак и G36. Реч је о белгијском FN FNC, названом SCAR. Иако су G36 и SCAR две веома квалитетне пушке, нијансе су одлучиле да победи белгијски кандидат.

Heckler & Koch предузео је тада нову стратегију па је понудио повољну цену (захваљујући принципу конверзије постојећег

Рефлексни нишан

оружја), али и промовисао амерички понос. Такав начин поправке већ постојећег оружја стручњацима у Н&К уопште није био новост јер су притекли у помоћ Енглезима када су пре извесног времена „дотерали“ енглески понос L85.

Прво је понуђено решење за мало више фаворизован карабин М4. Проблема тични принцип рада, који је био примењен на М4 (директно дејство гасова на чело затварача), замењен је позајмицом барутних гасова са клипом кратког хода (а то је слично и код G36 пушке). Тај систем обезбеђује да се доњи део сандука са рукохватом, селектором паљбе и телескопским кундаком (који је веома омиљен код Американаца, а код осталих изазива одређене сумње, као што су довољна чврстоћа ослонца, а затим и решавање проблематичне ситуације кундаком) задржи, јер нови систем рада тачно стоје у доњи део сандука.

Систем савршено функционише код свих дужина цеви које фирма Н&К нуди, у две карабинске и две пушчане верзије – 267 мм (10,5 инча – еквивалент кратког карабина CAR-15), 368 мм (13,5 инча – као дуги карабин М4), 419 мм (16,5 инча – средња варијанта) и 508 мм (20 инча – као М16).

Цев је израђена технологијом хладног ковања, карактеристичном за ту фирму, од најквалитетнијих челика, тако да се постиже веома дуг радни век. Помињу се и карактеристике да и после 20.000 испаљених метака не смањује прецизност и почетну брзину. У нови комплет увршен је и нови ротациони затварач са седам испуста, те повратна опруга, при чему је посебна пажња посвећена повећању поузданости извлакача и његове опруге.

Када је замењен горњи и предњи део оружја, конструктори су искористили да оружје опреме и са „Пицатинијевим“ шином – са доње и обе бочне стране постављена је шина средње дужине, а са горње стране целом дужином. На њих се могу поставити различити оптоелектронски уређаји за нишањење и осматрање, али и остала помагала попут предњег тактичког рукохвата, батеријске лампе и слично. Услов је да имају систем монтирања STANAG 1913.

Захваљујући „Пицатинијевим“ шином, са доње стране омогућено је постављање и потцевних бацача граната које користе снаге НАТОа. Тренутно је међу њима најзаступљенија амерички М203, док за њим не заостаје ни немачки AG 36/AG-C, односно најновији AG416, који има велику предност у односу на досадашње типове, јер се нови немачки бацач гранате отвара у страну и може да користи сву муницију истог калибра, без обзира на њихову дужину. На тај начин порастао је могући избор муниције.

Међу такву муницију спада и она коју користе унутрашње снаге безбедности (полиција и антитерористичке јединице), попут неубојних граната, сузавац или флрш, који се користе за разбијање демонстрација. Поред потцевних бацача успешно се може мон-

HK417

ОСНОВНИ ТТ ПОДАЦИ

Калибар	7,62 x 51
Дужина цеви	417
Маса	6,8
Капацитет магацина	20
Скорост пуцања	700
Допунско опремање	Оптички прицел, бачва, додатни магацини

HK417

тирати и сачмарица пумпарица Masterkey или полуаутоматска сачмара HM - 26.

Замена оквира

Фирма Н&К покушала је да превазиђе и проблем оквира пушке. После полимерних оквира користили су најпре легуру алуминијума, која је била 250 грама тежа од полимера, али су се, на крају, определили за челични оквир, који је од 30 до 50 одсто чвршћи и поузданији приликом употребе. Тај програм није новина, јер је реномирана фирма дуго присутна на америчком тржишту – челични закривљени „банана“ оквир који има капацитет од 30 метака и прилагођен је усаднику код М16 и М4 моделу оружја. За такве оквире стручњаци Н&К определили су се јер су показали добре резултате. И приликом „до-теривања“ енглеског М85 развили су такав оквир. Он се показао поузданим, јер после испалених пола милиона метака у свим климатским условима (континенталне, пустињске, арктичке климе) није се деформисао.

За потребе морнаричких јединица Н&К развио је нови оквир, капацитета 20 метака, који је на финишу пресвучен специјалном масом, отпорном на слану воду која спречава рђање.

Све преправке биле су исплативе, јер је набавна цена таквог оружја била нижа у односу на ХМ8 са одговарајућом цеви, а постигнута је већа је поузданост и једноставније одржавање него код М4. И обука на новим конверзираним моделима била је бржа, једноставнија и јефтинија, јер је доњи део оружја остао исти као код М4.

Одговор конкуренцији

Да је Н&К реномирана фирма која се цени и поштује широм света сведочи и чињеница да су приликом конверзије понудили и ново решење у калибру 7,62 x 51 милиметара – НК417. Тај модел директан је одговор и конкуренција SCAR, јер су специјалне јединице захтевале оружје и у том калибру.

Пушка НК417 користи класичан оквир од 20 метака за разлику од старијег НК G3 модела. Поред тога, модел 416 лако се може преправити у 417, где се мења калибар, али не и дужина цеви. Променом на кундаку добије се преклапајући кундак, нешто слично моделу G 36, а на тај начин веома мало и компактно оружје дуго свега 600 милиметара са отвореним и 450 са преклопљеним кундаком.

Када би се занемарио развој новог метка, који су осмислили Американци, проблем и изглед будуће пушке и карабина за потребе америчке војске био би већ решен. Тренутно се у америчким специјалним јединицама на

HK416

HK417

Тандем оквир

ратиштима у Ираку и Авганистану користи одређени број конверзираних НК416.

У случају да нови калибар 6,8 x 43 SPC (данас представља можда и најуспешнији компромис између постојећих 5,56 x 45 мм и 7,62 x 51 мм), који су донекле прихватили и сами амерички специјалци, задовољи све потребе и тестове, можда ће се у рукама америчких војника наћи опет нека нова пушка или конверзија старе или чак НМ8 или SCAR, у зависности од тога која ће брже успети да прилагоди нови калибар своје оружје. ■

Иштван ПОЉЊАНАЦ

Ново место роботизованих уређаја у војној вештини

- Трагање за универзалном борбеном платформом
- Творци нове теорије ратовања имају у виду интеграцију малих и већих

јуришних роботских возила на даљинско управљање и њихово коришћење као подршку борбеним оклопним возилима са посадом у тактичким дејствима • Амерички копнени нападни систем будућности објединиће податке из система за осматрање бојног поља на беспилотним летилицама, вишефункционалним роботима и са софистицираним уређајима за извиђање • Борбени систем будућности FCS је за америчку Копнену војску најважнији програм модернизације и опремања за наредне деценије

Механичка мула

Са развојем информатичких и осталих научних области унапредовала су истраживања у роботизици и за мирнодопске и за војне потребе. Многи мирнодопски пројекти могу се успешно преоријентисати за војну сврху. Све више је пројеката робота који немају директну борбену употребу, али истраживања у том правцу не престају. У области неборбених робота, после робота болничара, настављена су истраживања у области транспорта и логистике. Није само реч о возилима за транспорт на точковима или гусеницама већ и о роботима који ходају. Заједнички назив за ту област јесте *вишенаменска употребљива саобраћајна средства за логистику и опрему* (Multifunction Utility/Logistics and Equipment Vehicle – MULE). Реч је, пре свега, о роботским возилима (без возача) којима се управља са даљине.

Таква возила могу се употребљавати за превоз опреме, муниције, горива, резервних делова и за остале логистичке задатке. Другу врсту чине роботска возила за испитивање и чишћење минских поља. У њих спадају и транспортна средства за извлачење рањеника, гашење пожара и проналажење по-

вређених у рушевинама. Више тимова истражује и коришћење роботизованих уређаја за чишћење цевовода, канализационих и вентилационих система, те за противтерористичку заштиту.

Скраћеница MULE асоцира и на једну, већ дуже времена заборављену товарну животињу – мулу. У бројним ратовима – америчком грађанском, Првом и Другом светском рату, али и у савременим ратовима – користила се за транспорт хране, борбене опреме и наоружања, посебно у планинским пределима. Зато није ни чудно што један од пројеката подсећа на механичку мулу и креће се на четири ноге.

Борбени јуришни роботи

У пројекту вишенаменске платформе MULE реч је о возилима на даљинско управљање, која се користе у пешадији (Unmanned Ground Combat Vehicle – UGCV). Међу њима су борбени нападни роботи, возила на даљинско управљање за извиђање, аутоматски покретни системи за противвинску борбу и системи за сателитску комуникацију, нави-

гацију и управљање артиљеријском ватром. Поменути пројекти су у фази тестирања до 2010. године. Борбени роботи – самоходне платформе, на себи имају осматрачке направе (камере и сензоре), навигационе и друге подсистеме за оријентацију, уређаје за откривање мина, наоружање и осталу потребну опрему. Осмишљени су тако да се могу користити вишенаменски – и за борбене и за неборбене потребе. Процењује се да ће у наоружању и опреми савремених копнених војски бити у наредних 15 до 20 година. Амерички стручњаци, дакле, намеравају да направе универзалну роботизовану платформу, која је може да носи различите борбене и неборбене системе.

Једно такво возило, односно платформа MULE, тешка око 2,5 тона, тестира се на полигону Велика прерија (надамак Даласа у Тексасу, САД). Возило има шасију налик мањем оклопном возилу са шест точкова. Сваки точак има самосталан погон, што омогућава кретање по различитом земљишту. На шасији су сензорски уређаји, систем за глобално позиционирање (GPS) и остали експериментални уређаји. Возилом управља оператер, бежичном везом. Он носи шлем са визиром на коме се пројектује слика коју достављају сензори и камере на возилу. Уређаји за управљање, у облику конзоле за компјутерске игрице, смештени су у командно возило. Све се контролише преко Xbox 360 контролора, повезаних на компјутер са процесором Pentium III (Xbox је фирма која производи веома квалитетне бежичне контроло-

ре за компјутерске игрице). Програм је израђен на Linux платформи. У командном возилу налазе се уређаји којима се може зумирати слика са камера, одредити даљина до циља и наводити артиљеријска ватра на покретне циљеве, уколико постоји оптичка видљивост.

То је један од пројеката Одбрамбене агенције за напредне пројекте и истраживања (DARPA – Defense Advanced Research Projects Agency) америчког Министарства одбране. Агенција је смештена у Арлингтону, у држави Вирџинија. Код робота на даљинско управљање типа MULE најчешће се примењује технологија која је раније развијена на беспилотним летилицама.

Пројекат платформе MULE започео је 2001. године, а премијерно је употребљен 2008. године. Реализован је само 80 одсто. Не чекајући да се пројекат заврши, Копнена војска САД и Корпус морнаричке пешадије наручили су 6.000 таквих возила за дејства у Ираку и Авганистану. Борбени део пројекта за тај простор назван је *копнено возило без возача (Unmanned Ground Vehicles – UGVs)*. Три робота типа SWORDS (*Special Weapons Observation Remote Direct-Action System*) испоручена су у јуну 2008. године снагама у Ираку, а наоружани су митраљезом M249. Прво ватрено крштење доживео је робот који је додељен Трећем армијском пешадијском дивизиону за осматрање у мировним и заштитним операцијама. Сличан робот, назван *Гладијатор*, испоручен је Корпусу морнаричке пешадије у Ираку.

Приказ кретања MULE робота

Multifunction Utility-Logistics and Equipment Vehicle (MULE)

Сматра се да ће поменути роботи допринети развоју тактичких поступака приликом ратовања у урбаним срединама. Због тога је DARPA уврстила роботска возила MULE и у пројекат *Урбани изазов (DARPA Urban Challenge)*. Пројекат се наставља развојем сензора са софтвером за препознавање објеката на бојишту – возила, земљишта, дрвећа, људи, зграда и наоружања. У том правцу развија се и 3D LADAR (ласер радар) систем. Он треба да омогући тродимензионални приказ бојишта, а повезан је са уређајем за одређивање координата стајне тачке GPS. У тродимензионалном прегледу површине земљишта која се осматра, даје детаљне визуелне топографске податке и географску микропозицију објеката.

Варијанте

Поред борбене варијанте робота постоје још две – транспортно и MULE возило за противминску борбу. Противмински робот има радар који детектује мине у земљи (*ground-penetrating radar*) и може да неутралише минске електронске компоненте. У пројекту је и варијанта лаког јуришног робота (*Assault Light*) за противтенковску борбу. Он би био наоружан противтенковским ракетама, али и лаким митраљезом за дејство против пешадије која прати тенкове.

Погон MULE UGV (*Unmanned Ground Vehicle*) робота је хибридни електро-дизел мотор. Сваки точак посебно покреће електрични мотор, док дизел-мотор даје погон генератору који ствара струју. Како кажу конструктори, на роботу MULE биће уграђено још десетак различитих алата за одржавање инсталације и механичких делова.

Компјутер има три сета – за аутономни навигациони систем (ANS), управљање возилом (VMS) и за управљање ватром (*Battle Command System*).

Разрађена је борбена употреба робота MULE, а обезбеђивање покрета јединица. Они су током 2008. године постали основни чиниоци управљања покретима конвоја возила – свим возачима у колони доступни су подаци које робот добије сензорима. На тај начин, сваки возач има исти преглед стања на путу и у ширем окружењу, као и оператер на роботу MULE.

Предложено је да се такви роботи масовније користе наредних шест година – око 6.000 комада – посебно за дејства у урбаним срединама. Чете би имале по два борбена робота. То омогућава да се подаци добијени осматрањем помоћу сензора аутоматски прорачунавају и прецизно одреде координате дејства противничког оруђа или оружја.

Оперативци у копненим снагама америчке војске у Ираку сматрају да је робот MULE већ сада спреман за борбену употре-

Роботско одељење

У америчким копненим снагама постоји роботско одељење (*Robot Squads*). Јединица може самостално идентификовати противничке циљеве, проверавати где се налазе сопствени и противнички војници и комуницирати са свим деловима борбеног поретка у току дејства. Применом те врсте роботских система смањују се људски губици – извиђачи више нису у првим борбеним редовима. Ефикасније је и управљање ватром. Америчка војска почела је да користи прве копнене борбене роботе у историји ратовања 2007. године.

бу, јер је тест прошао без проблема. Он доноси значајне новине којима се борбена дејства копнених снага, посебно на нивоу основне борбене јединице, чине ефикаснијим. Због тога команданти снага у Ираку занемарују финесе којима инжењери, творци робота, желе да комплетирају пројекат. Инжењерима је важно и да финализују командно возило, али и остале аспекте управљања роботом радио-везом. Роботи су добро прихваћени међу америчким војницима и Ираку и Авганистану.

Четвороножни носач терета

Америчка компанија *Boston Dynamics* (Dynamics) недавно је приказала робота који би требало да замени товарну животињу, мулу или магарца, на кога подсећа робот типа MULE, а кога је компанија назвала *BigDog*. Робот изгледа као челична кутија дужине метар, висине 75 сантиметара, са два пара ногу сличних предњим ногама магарца. Ноге су окренуте једне према другима. *BigDog* хода, трчи, савлађује узбрдице и низбрдице и одржава равнотежу чак и по веома грубом терену. Ни снажан ударац ногом не може да га обори. Уграђени компјутер, уз помоћ различитих сензора, контролише покрете, док правац кретања може да се задаје даљинском командом. Креће се брзином од око пет километара на сат, савлађује успон од 35 степени и носи користан терет од 60 килограма. Компанија *Boston Dynamics* се нада да ће га усавршити толико да га амерички војници могу користити као товарну животињу.

Нову породицу вишенаменске роботске платформе чине роботи типа *BigDog*, чији се развој одвија под окриљем фирме *Boston Dynamics*, а финансира га Агенција DARPA. За разлику од гусеничара и точкаша, четвороножни робот наликује мули, мешанцу између коња и магарца. Може да хода или трчи, пење се и спушта по неприступачном терену. За погон се употребљава бензински мотор, који покреће хидраулички систем за кретање. Експериментише се и са мотором који покреће гас. Робот има три мотора, од чега су два електрична. Заиста личи на животињу и у ста-

ARV-A

ARV-A (Armed Robot Vehicle – Assault) јесте борбени модел робота заснован на платформи MULE, која се користи за пренос терета. Роботом војници могу управљати ручно, радио контролом, али постоји и аутономни рад у коме он сам прати војнике. ARV-A је борбена верзија теретног робота наоружана ракетама дугог домета, аутоматским топом и митраљезима. Попис наоружања на ARV-A чини га једном од најопаснијих роботских платформи.

Платформа MULE робота

Универзално постоље

За коришћење наоружања са роботских платформи направљено је универзално постоље, на које се могу поставити митраљеви, бацачи бибер-спреја, лансери граната и лансери противтенковских ракета *Hellfire*. На „Гладијатору“, тактичком земаљском возилу на даљинско управљање, које се користе у Корпусу морнаричке пешадије у Ираку, намештен је вишенаменски јуришни лансер (*Shoulder-launched, Multi-purpose Assault Weapons – SMAW*). SMAW је намењен за уништавање бункера, дејство по оклопним возилима или по фортификацијским утврђењима. На исто постоље могуће је поставити и митраљезе M240 и M249, лаки преносни систем за задимљавање, систем за разминирање и провљење пролаза у препрекама. Реч је о лакој систему у транспортној кутији, којег иначе носи један војник на леђима. Пре употребе кутија се постави на земљу, отвори и на њу се

утврди лансира цев у коју се постави ракета. На ракету се повеже трака са носачима експлозивних пуњења. Кад се ракета испали у правцу препреке она за собом вуче траку са експлозивом. Након што се пребаци преко препреке активира се пуњење чијом експлозијом се прави пролаз у препрекама. Експлозија у минском пољу активира и мине, правећи тако пролаз за кретање војника.

Поменуто наоружање, сензори и алати предвиђени су за лаке MULE платформе. За тешке платформе предвиђена су већа оруђа као што су минобацачи, лансери противтенковских ракета и остала оруђа већег калибра.

MULE платформа са даљинским управљањем треба да буде универзално постоље за вишенаменску примену различитих сензора, оруђа и оружја, средстава за комуникацију, чиме се обезбеђује координација или садејство борбених чинилаца у тактичкој ситуацији.

њу је да се понаша као животиња на различитим врстама терена. Хидрауличне ноге могу да апсорбују ударце и захваљујући добрим сензорима одржавају равнотежу променом корака.

Уграђен компјутер контролише кретање, серво-уређаје и бројне сензоре. Контролни систем управља покретима ногу, балансом тела, оријентацијом у простору и на земљишту и регулише рационалну потрошњу енергије. Сензори за кретање прате положај тела робота, силу која се користи за ходање, додир са тлом, распоред и покрете терета. Стерео-систем осматрања контролише конфигурацију земљишта, а ласерским жirosкопом се одржава равнотежа. Остали сензори проверавају положаје тела у односу на спољно окружење, управљају хидрауличним деловима, мере температуру, капацитет батерија и остале податке неопходне за функционисање.

Експериментални модел креће се брзином од четири до пет километра на сат, савлађује различите нагибе земљишта, шљунковито, каменито и пешчано тло, креће се и по леденој површини, а може понети терет

од око 145 килограма. Прототип је, најпре, тестиран у лабораторијским условима, на нормалној површини, каменим коцкама и залеђеном поду. Један од тестова састојао се у томе да оператер снажно шутне ногом робота док се креће по леду. Робот је издржао промену равнотеже изазвану ударцем и вратио се у нормалан положај.

Следеће тестирање изведено је у реалним теренским условима, на глаткој шумовитој заравни, по којој је опало лишће, дужине око десет километара, са теретом од 135 килограма. Тестирани су лак и убрзан ход, промена правца кретања, избацивање из равнотеже ударцем са стране и кретање по леду. Следећа провера обављена је усавршеним роботом, названим „ходајући систем за подршку јединице ранга вода“ (*Legged Squad Support System – L3*), који има погон на плински мотор. Робот је носио терет од 180 килограма, на релацији од 30 километара, различите конфигурације земљишта, у дневним условима. Проверавано је како сензори робота реагују на различиту подлогу, како носи и вуче терет и избегава дрвеће испред себе. На крају је тестиран робот на гасни погон,

оптерећен теретом од пола тоне. И тај тест показао је да таква врста робота може да се искористи у сложеним и у екстремним условима. Са теретом је машина трчала и ходала наизменично петнаестак километара, на температури од 48 степени Целзијуса, у води, блату, по кишном и снежном времену, у дневним и ноћним условима. Након свих тестова закључено је да робот може следити војника, обезбедити оријентацију и одређивање стајне тачке помоћу GPS-а. Такође разуме и гласовне или команде покретима руку. Војници који су тестирали робота говорили су у шали да разуме и пантомим.

Роботом се не мора управљати џојстиком или помоћу неке друге конзоле. Он се понаша аутономно и у духу заповести водича. Ласерски сензори обезбеђују оријентацију у односу на околне објекте. Следећи тестови биће још сложенији.

Сензорни којима је робот опремљен брзо детектују промене земљишта, што му обезбеђује активно балансирање, чак и кад је снажним ударцем избачен из равнотеже. Према речима директора пројекта Марка Рајберта, равнотежу обезбеђују четири ноге које су стално у погону. Контролише их специјално пројектован рачунар. Робот мула може совлађивати успоне и пад терена до 35 степени. Најбоље се понаша ако је оптерећен теретом који је једнак његовој маси. Највећи проблем представља кретање робота уз ступенице, посебно по страни и бочно.

Роботичар Дарвин Колдвелл са универзитета у Салфорду (Велика Британија) истиче да су предности роботизоване муле брзо и стабилно кретање и реаговање на промене

ну равнотеже, захваљујући интелигентном софтверу који покреће рачунар.

Трећа врста робота

Роботи који се крећу без тачкова или гусеница јесу типа RHex. Уместо стандардног покретног дела имају савијене опруге без зглобова. Такав погон обезбеђује стабилну покретљивост на разноликом терену – камењу, равном пољу, песку, вегетацији, али и на праговима железничких пруга и под водом. Такође се њиме даљински управља. Оператер је удаљен око 600 метара и користи конзолу са џојстиком и управљачке тастере. Податке добија помоћу линка са сензора на роботу, спољне камере и уређаја за оријентацију (или навигацију на води). За оријентацију се користи GPS уређај, а за навигацију одговарајући тродимензионални сензори који говоре о положају робота на води или у дубини.

За војне потребе развијају се и роботи који могу да се крећу по вертикалним површинама, попут зидова вишеспратница, или да се пењу по дрвећу. То су роботи типа RiSE. За пењање користе механичке микрокљанце или вакуумске сисалке. Тешки су око два килограма, а дужина им је око 25 сантиметара, док брзина кретања износи до три метра у секунди. Експериментални модели имају два електрична мотора. Кретање и оријентација се прате рачунаром, који обезбеђује и комуникацију између робота и оператера, односно пренос слике и података које примају роботски сензори. Сензори су повезани на једну мерну јединицу, где се подаци упоређују како би се обезбедили положај и кретање робота преко контаката које робот има на ногама. Разматра се и могућност да се следећа генерација робота RiSE креће по вертикалним површинама помоћу суве адхезије.

Робот Гвардијум

Израел такође има роботе у војним јединицама. Они виде и у мраку, никада не спавају на стражи, а могу да носе више од 300 килограма терета. „Гвардијум“ је робот на даљинску контролу, возило коме не треба возач. Развила га је фирма „G-Nius Unmanned Ground Systems“. Власништво је израелске војске и ускоро ће се наћи у првим борбеним редовима, заједно са беспилотним ле-

Climbing-robot-koji se пење уз зид

Hedge подводни робот

Hedge робот Caterpillar

телицама и осталим системима за чије управљање није потреба људска рука.

Реч је о четвороточкашу којим управља човек из посебне командне собе, која се налази далеко од бојног поља. Робот на себи може да има камере, опрему и сензоре за ноћно осматрање, али и тешко наоружање.

Роботу је смањена могућност самосталног управљања, а пратећи програмирање путање, „Гвардијум“ може сам да патролира дуж ограђеног простора или кроз град, јер има способност да се снађе на раскрсницама, у саобраћају и с ознакама на путу. Камера, на чији снимак се „ослања“, може да скенира околину у кругу од 360 степени. Сензори који су уграђени у возило шаљу упозорење оператеру чим наиђе на било шта сумњиво. На тај начин оператер може да преузме контролу над њим у било ком тренутку – испред себе има два видео-екрана и џојстик, али и волан и педале за гас и кочницу. „Гвардијум“ кошта око 600.000 долара, а с уграђеним системом за контролу цена му достиже и до неколико милиона долара, у зависности од тога која опрема ће бити инсталирана на возило.

DelFly Micro

RC DragonFly

Вероватно грађани у будућности неће страховати од великих робота, крцатих ракетама и митралезима, већ од минијатурних надзорних и шпијунских уређаја. Камери с микрофонима, уграђеној у минијатурни робот RC DragonFly, мало што ће промаћи, док ће присутност робота засигурно промаћи ономе ко га проматра. Намењен је за проналажење унесрећених у катастрофама.

Робот Mosquito-anti-militant bionic hornet – Израел

И британски произвођач оружја „BAE systems“ покренуо је конструкцију електронских робота за америчку војску и НАТО, који би служили као „извиђачи“. Војници ће их носити са собом до првих борбених линија, а затим ће их малим возилима транспортовати што ближе непријатељу. Роботи ће тада излазити и кретати се сами кроз зграде и рушевине како би открили потенцијалне мине, склоништа или заседе.

Пројекти првих робота-паука су у завршној фази. Научници се надају да ће се ускоро појавити и електронски лептири. Поједини ће бити опремљени малим камерама или сензорима за откривање хемијског, биолошког или радиоактивног оружја. Војници ће на својим мониторима моћи да прате њихово кретање.

Директор британског програма робота за војне потребе Стив Скалера најавио је да ће бити произведено више различитих робота који ће моћи да сарађују. Неки ће бити сићушни, дужине тридесетак центиметара. Сви ће заједно улазити у исту зграду како би обавили различите задатке. Сваки робот, када започне серијска производња коштаће, око 140 евра.

Америчке оружане снаге убрзано раде и на развоју робота који би могли да се употребе у сложеним борбеним ситуацијама за спасавање рањених и повређених. Експериментише се са прототипом хидрауличног робота који би могао да спасава рањене војнике у ситуацијама у којима је то превише опасно за људе. Компанија *Vekna robotics* развила је човеколиког робота, са снажним, хидрауличним „рукама“ и ногама са уграђеним гусеницама, које могу да савлађују различите терене, пењу се и спуштају степеницама – робот *Ver*. Подсећа на човека у клечећем ставу, с тим што уместо бутина и цеваница има гусенице. Специјални систем за одржавање равнотеже омогућава му да се креће и са склопљеним и са испруженим ногама. У усправном ставу висок је метар и 80 центиметара, али ако савије ноге у коленима,

SWORDS

SWORDS – систем за извиђање, осматрање и специјална оружја (Special Weapons Observation Reconnaissance Detection Systems) јесте борбени робот који представља пионира нове врсте ратовања – борба с противником води се уређајима за даљинско управљање. То није паметно оружје, већ сурогат за војника на бојном пољу. Робот поседује велику прецизност, што повећава његову борбену ефикасност. Може да погоди мету величине новчића, са 328 јарди. У једном тесту, SWORDS је остварио 70 од 70 погодака у центар.

SWORDS јесте најопаснији робот који је наручила америчка војска за борбене операције у Ираку. Опремљен је камерама и оружјем, а помаже војницима у урбаним борбама, где су људски губици највећи. Робот, међутим, није оправдао очекивања. Његов аутономни систем за управљање заказао је и робот је пуцао онда када није требало – у бази. Произведени роботи послани су на дораду, а постоји могућност и да SWORDS после преправки не носи оружје.

SWORDS робот којег је наручила америчка војска за борбене операције у Ираку

а у кукovima се нагне сасвим напред, *Ver* знатно смањује профил, што је значајно за борбене ситуације. Његове хидрауличне руке делују слично као виљушкар, али са нежнијим покретима, а могу да подигну и носе терет од 227 килограма, најдуже сат.

Оператер на безбедној удаљености контролише робота даљинском командом, а помоћу видео-камера и микрофона може да види и чује шта се догађа на лицу места. Компанија *Vekna robotics* очекује да би тестирање робота, у реалним условима, могло да почне за пет година.

Остали роботи

И у Јапану се развијају роботи различитих намена. Фирма *Хитачи* недавно је приказала усавршену верзију експерименталног робота *Imju* (EMIEW). Он има труп, главу и руке, али уместо ногу има два точка. Доњи систем за кретање преузет је са америчке платформе за индивидуални превоз „*Segveij*“, која има само два паралелна точка, а равнотежу одржава усавршеним сервомоторима и сензорима. *Imju* је показао изванредну покретљивост и приличну спретност руку. Уграђени сензори омогућавају му да види и правовремено избегне препреке.

Помоћу сензора робот може, међу различитим звуцима, одредити особу која му се обраћа, са раздаљине од око метра. Пошто

има и уређај за синтезу говора, *Imju* може да говори прилично природним гласом. Поседује фонд од око стотину речи. Његове руке имају шест степени слободе, што обезбеђује сасвим природне покрете, а шакама може да прихвати и држи објекте. За сада служи само за демонстрацију и експерименте. Фирма *Хитачи* ће га, највероватније, запослити као туристичког водича или рецепционара.

Недавно је и јапански Национални институт за савремену индустријску технологију приказао прототип робота *HRP-2*, који говори, чује и разуме вербалне команде. Иако су му покрети помало крути и спори, а глас монотон, робот може да, помоћу даљинца на грудима, укључи телевизор или донесе пиће. За неколико година човеколики робот могао би да добије посао помоћника у многим домаћинствима.

Јапански Национални институт развија и робота *Промет*, који обавља различите послове, реагује на команде, препознаје и хвата тродимензионалне предмете. Када му затражите конзерву хладног пића он одлази до фриџидера, отвара врата, узима пиће, затвара врата и доноси пиће до сточића у дневној соби. Покрети су му спори, али конструктори кажу да је то зато што је подешен на најспорију брзину.

Робот може и без микрофона да схвати када се њему обраћа, а функционише тако што очима посматра околину. На њему се види како узајамно делују регистрација покрета и визуелно препознавање. Предвиђено је да се користи за помоћ људима са тешкоћама у кретању. Конструктори кажу да робот може да опонаша већину људских покрета, осим трчања, али произведи буку због металне конструкције. *Промет* је спреман за употребу, па би већ 2010. могао да помаже у домовима и канцеларијама широм света.

LAND Robot BigDog and Controller

Роботика

Робот-риба, опремљена са неколико сензора, коју су недавно представили јапански научници, може се користити за посматрање риба у океану или за откривање оштећења нафтних платформи. Направљен по узору на „кои“, једну врсту јапанског украсног шарана, бело-црвено-златни робот на даљинску контролу плива и мрда репом као права риба. Вештачки шаран, дугачак 80 сантиметра, може да користи сензоре у устима како би мерио концентрацију кисеоника у води, што је значајан фактор за здравље риба, истакао је вођа пројекта Тецуо Иџикизаци из фирме „Rijomei Giken“ у Хирошими. Шаран-робот коштао је 30 милиона јена (250.000 долара). Већина робота ради на електрични погон, што значи да на себи носе батерије или је повезан кабловима.

Стручњаци са Универзитета у Тексасу експериментирају са две врсте вештачких мишића, који као извор енергије користе метанол. Прва врста заснива се на способности жице од никла и титанијума, пресвучене платином, да се савија и исправља када платински покривач дође у додир са метанолом, водоником и кисеоником. Платина реагује са поменутим гасовима стварајући топлоту која савија жицу. Када се гасови уклоне, жица се враћа у првобитни облик. Други експериментални вештачки мишић направљен је од наноцевчица пресвучених катализатором. Научници кажу да тај мишић није снажан попут претходног, али има потенцијал да га претекне. Етанол реагује са кисеоником и катализатором стварајући електрични набој који изазива експанзију плочице од наноцевчица. Велика предност тог мишића огледа се у томе што истовремено делује и као кондензатор који се напуни струјом за касније коришћење.

Стратегија развоја

Један од програма америчких роботских развојних лабораторија јесте и пројекат за амерички нападни систем копнене војске будућности – *U. S. Army's Future Combat Systems – FCS*, којим је дефинисана стратегија

за унапређивање борбених и командних система у целокупном одбрамбеном систему. Стратегијски план предвиђа интегрисани борбени систем, а до сада је остварено само 80 одсто пројекта. Војни стручњаци који прате развој система *FCS* сматрају да се постигнутим решењима још увек не обезбеђује покривеност бојног поља интелигентним осматрачким системима, али ни интеграција борбених система за дејство по противничким снагама.

При томе, има се у виду интеграција података из система за осматрање бојног поља са сателита, из беспилотних летилица, мултифункционалних *MULE* робота, оклопљених роботизованих возила (*Armed Robotic Vehicles – ARV*) масе од 9,3 тоне. У развојним плановима зацртано је обједињавање података са *MULE* и *ARV* робота, чиме би се обезбедила њихова ефикасност. Предвиђа се и развија још једна варијанта наоружаних лаких роботизованих јуришних возила *ARV-A-L (Armed Robotic Vehicle-Assault-Light)* са уређајима за извиђање, осматрање бојишта, утврђивање противничких циљева (*Reconnaissance, Surveillance and Target Acquisition – RSTA*), као и за дејство по њима ватреним оруђима. Зато је назив комплетног пројекта *Борбени систем будућности (Future Combat Systems – FCS)*, *бригадни борбени тим (Brigade Combat Team – BCT)*, *копнено возило са даљинским управљањем (Unmanned Ground Vehicle – UGV)*, *тим за интеграцију (Integrated Product Team – IPT)*, или скраћено *FCS (BCT) UGV IPT*.

Творци нове теорије ратовања, уз помоћ роботизованих возила, имају у виду интеграцију малих и већих јуришних роботских возила на даљинско управљање и њихово коришћење као подршку борбеним оклопним возилима са људском посадом. Преостаје још да се утврди сценарио употребе робота у борбеним условима – дејства тимова, чета и борбених група – у тактичким оквирима, ли и у операцијама.

Прототип
Gladiator робота

Борбени систем будућности

Развијање универзалне вишенаменске роботизоване платформе обухваћено је ширим пројектом – „Борбени систем будућности“. За пројекат је сваке године предвиђено издвајање најмање око 21 милијарде долара. Пројектом је предвиђена употреба софистицираног комуникационог система и возила са и без људске посаде. *FCS* подразумева да се до 2010. године одређен број војника замени роботима, како би се умањиле жртве у борбеним дејствима и смањили финансијски трошкови.

Генерал пуковник Ден Занини, замјеник директора пројекта *FCS* каже:

„Борбени систем будућности треба да унапреди ефикасност јединица у тактичкој борбеној ситуацији и војника учини ефикаснијим и безбеднијим него што је то случај данас. Овим се увећавају шансе да војник преживи борбу“.

Пројекат се усмерава и на трећу димензију – ваздушни простор. Предвиђа употребу 18 беспилотних летилица у копненим снагама. Данас се рат не може разумети без информатичке димензије која обухвата посебну компјутерску мрежу. Она обезбеђује управљање и коришћење роботизованих борбених система. Роботизоване летилице и роботска возила могу се користити за извиђачке делатности, осматрање бојишта, утврђивање и селекцију циљева, али и дејство по њима, под претпоставком да успешно функционише компјутерска информативна и комуникациона мрежа.

Вишенаменске платформе могу се користити и за логистичке послове – дотур муниције снагама у првој борбеној линији, снабдевање храном, лековима, превоз залиха и прва медицинска помоћ. Могу се употребити и за откривање минских поља, прављење пролаза за пешадију и тенкове или отварање пролаза у фортификацијским препрекама.

Dragon
Runner
робот

SUGV

Корпорација *iRobot* бави се израдом робота за индустријске, полицијске и војне сврхе. Најбољи клијент им је америчка војска, која све више робота шаље на фронт. *SUGV* јесте акроним за *Small Unmanned Ground Vehicle*, чиме се покушава нагласити свестраност тог малог робота. Он је, између осталог, предвиђен и за ношење оружја. Америчка војска га најчешће користи за испитивање предмета за које сумња да су импровизоване експлозивне направе. Довољно је мали да може стати у војнички ранац.

Роботи војници

Пентагон предвиђа да ће роботи за десетак година бити значајна борбена снага у будућим америчким оружаним снагама. Истраживања у тој области и развој робота кључни су део напора америчког војног руководства да и даље буде водећа светска војна сила и победник у ратовима 21. века. Пројекат вредан 127 милијарди долара – „Борбени систем будућности” – истовремено је највећи појединачни војни пројекат у историји САД. Пентагон планира да уложи десетине милијарди у аутоматизоване оружане снаге. Због трошкова преображаја војске до 2010. године буџет ће порасти за око 20 процената – са тражених 419,3 милијарди долара на 502,3 милијарде за 2010, не рачунајући трошкове ратовања. Укупни годишњи трошкови за ново оружје треба да порасту за 52 одсто – са 78 милијарди на 118 милијарди долара.

Војни планери кажу да ће војник робот у почетку бити даљински навођен, а како се технологија буде развијала тако ће расти и њихова аутономија.

Робот војник је сан Пентагона већ 30 година. Они који на тим пројектима раде кажу да ће требати најмање још 30 година да се планови у потпуности остваре. Процењује се да ће Пентагон до 2035. године да развије робота који ће изгледати, мислити и борити се као војник.

Роботи у борби могу да изгледају и да се крећу као људи, трактори или тенкови, бубашвабе, гусенице, скакавци или да лете као шишмиш, лептир, птица или се крећу попут змија. Са развојем нанотехнологије – науке о веома малим структурама – они могу постати ројевни ситних механичких створења. У Пентагону је зацртано да будући роботи могу да тегле муницију, а истовремено и скупљају обавештења, претражују зграде или уништавају бункере и праве пролазе у минским пољима. Данас већ неколико стотина робота ради на неутралисању минских поља у Ираку, претражују пећине у Авганистану, али су и наоружана стража у складиштима оружја.

У априлу 2008. у Багдад је стигла наоружана верзија робота бацача бомби, који је способен да испали 1.000 пројектила у минути. Контролише га војник са лаптоп рачунара. То је прва машина која је заузела положај на линији фронта.

Програми се остварују још од 2000. године када је Конгрес прихватио и одобрио средства за предлоге да трећина возила на копну и трећина авиона далеког домета мора да буде роботизована у року од десет година.

Пројекат FCS окупио је најмоћније компаније из сектора војне индустрије, попут *Boinga*, *D'eneral dajnamiksa* и *Nortrop Gramana*. *Nortrop Graman* је већ тестирао беспилотни, потпуно аутоматизован хеликоптер, који трупама на терену, у сваком тренутку, даје комплетан видео-снимак бојног поља. Мрежа управљања и командовања пружа и друге могућности. Помоћу биометријске технике могуће је пратити и здравствено и психичко стање војника на бојишту, али и исправност опреме. Систем омогућује

војницима да посматрају противника, а да су при том *невидљиви*. Сечена искуства показују да се применом поменутих технологије повећава ефикасност борбених дејстава, а људски губици смањују до 30 одсто.

„Борбени систем будућности” је за америчку копнену војску најважнији програм модернизације и опремања у наредним деценијама. Планирано је његово финансирање до 2030 године. Он укључује и обједињава 14+1+1 система, који се састоје од аутономних земаљских сензора – своју функцију обављају без људског надзора (*Unattended Ground Sensors – UGS*) – лансерских система за дејство на циљеве у непосредном окружењу (*Non-Line of Sight – Launch System - NLOS-LS*), две класичне беспилотне летилице у организацијском саставу вода, командни бригадни тим (*Brigade Combat Team – BCTechelons*), две класе копнених возила без људске посаде, мало возило на даљинско управљање (*Small Unmanned Ground Vehicle – SUGV*), вишенаменску платформу MULE (*Multifunctional Utility/Logistics and Equipment Vehicle – MULE Variants*), осам возила са људском посадом, дигитализована мрежа 14+1, укључујући и војничке посаде 14+1+1.

FCS обједињава све војне сервисе америчке војске у мрежни систем над системима, развијен као управљачки систем за Копнену војску САД. Планирано је да се развија и у потпуности заживи 2030. године. Тестирање техничких компоненти систе-

Робот Spinyball

RHex робот

Bat

Нови тип робота *DragonFly* јесте *Bat*. То је летећа справа, моделирана тако да личи на шишмиша. Универзитет у Мичигену добио је за његов развој од америчког Министарства одбране око десет милиона долара. У случају да почетни резултати развоја буду добри предвиђено је још 12,5 милиона долара. *Bat* је замишљен као минијатурна летећа справа (дуга 15 сантиметара), која би без потреба за човековом даљинском интервенцијом, могла летети изнад противничке територије и осматрати је сензорима.

Сензори укључују дневне и ноћне камере, минијатурни радар, детекторе радиоактивног зрачења и различитих гасовитих супстанци, а могу детектовати и биолошке отрове. Робот може да носи и осетљиве микрофоне за детекцију звукова. *Bat* би покретала батерија која се допуњује сунчевом енергијом. То би му обезбедило дугу аутономију рада.

Bat – летећа направа моделирана по узору на шишмиша

ма почело је 2008. године у Првој јуришној бригади и трајаће до 2015. године. До 2030. биће уграђен у 15 бригада америчке војске. До тада ће се расправљати о свим аспектима функционисања *Борбеног система будућности*, могућностима и начину примене у тактичким и другим условима. Посебна пажња усмериће се на коришћење више типова робота у сложеним мисијама (тактичким дејствима), на пример, беспилотних летилица за осматрање, преношење података самоходним возилима без људске посаде унутар зоне борбених дејстава и координација са осталим деловима система.

Ефикасност, економичност и етика

Када је реч о пројекту FCS, уз техничке карактеристике борбених система будућности, значајна је и његова ефикасност, економичност и етика употребе. Са становишта будуће употребе размишља се о пуној ефикасности, која се може постићи ако се роботи учине аутономни у односу на задатке који се пред њих постављају. Научници имају у виду значајан напредак науке, технологије и информатичких сазнања у будућности. На то рачуна и америчко Министарство одбране и Агенција DARPA, која је, на пример, још у 2004. години понудила милион долара техничарима и инжењерима САД да израде роботско возило које ће имати аутономан навигациони систем и самостално превалити путању од 241 километра по пустињи Мухава, од Калифорније до Неваде. За трку, у којој не сме бити интервенција до финиша, пријављено је 15 возила. Најбоље се показало возило које је сачинио тим инжењера са Универзитета *Станфорд*, у Калифорнији. Њихово возило аутономно је прешло стазу за шест сати и 53 минуте. Циљ трке био је да се испитају могућности робота на точковима за примену у војном транспорту.

Робот Gunbot 530

У 2007. години DARPA је поставила нов изазов пред америчке инжењере и техничаре – оријентација у урбаном окружењу. Прогодишња трка није била успешна – ниједан робот није успео да стигне до циља. Слично је било и прошле године.

Таквим тркама, Војска САД намерава да стимулише стручњаке за роботску како би убрзала развој борбених возила без људске посаде. План Пентагона јесте да до 2015. године трећина копнених војних возила буде роботизована.

У светској штампи развила се дискусија о етичким аспектима примене роботике. Заступници примене роботизованих уређаја у војне сврхе тврде да се на тај начин смањују људски губици у оружаним дејствима и да су побољшани аспекти противтерористичке борбе. Противници употребе робота кажу да је нехумано користити механичке војнике и полицијце у гушењу нерета и употребљавати их против људи, јер тада рат губи смисао. Научници и инжењери виде перспективу робота у будућности, посебно у освајању космоса.

Робоигре

Неколико хиљада људи окупило се пре две године у Сан Франциску како би проверили технолошке могућности више од 800 робота. Својеврсне робоигре постале су излог роботичке иновације – лимене играчке имале су три минута да елиминирају конкуренцију. Многи од борбених робота имали су облик тенка.

Утемељивач робоигара Дејвид Каликинс каже да роботи могу да играју и фудбал – камера прати кретање лопте и позицију робота супарничког тима. Стратегија је програмирана у рачунару. Сваки од робота кошта око 1.000 долара.

Робоигре у Сан Франциску окупиле су 250 тимова из 30 држава – углавном су учествовали студенти електронике, рачунарства или роботике. Они верују да су роботи који мисле и понашају се као људи назнака наше будућности.

Светски шампионат у роботичком фудбалу – *Робокуп 2007* – који је недавно одржан на америчком Институту за технологију у Џорџији, потврђује да су интелигентни роботи већ део наше стварности. У гимнастичкој сали Института, више од 1.700 средњошколаца и студената, али и њихових професора окупило се

Ellos-rescuebot

да припреми тимове робота за фудбалски турнир. Фудбалерима није сметало оштрије руковање. Роботи су се кретали и шутирали самостално. Није било жица и даљинских управљача. Роботи су изгледали као људи, али су им покрети били неспретни и груби. Такер Балч, један од организатора турнира, очекује да ће се на робокуповима створити тим робота који ће победити праве светске шампионе у фудбалу 2050. године.

Он такође верује да ће роботи ускоро моћи да помажу људима код куће, што већ чине не местима удеса. У симулацији спасилачке акције, роботи су стављени у неизглед срушену зграду. Они морају да заобиђу препреке, попуно се степеницама до лутки које представљају жртве.

„Посебно су занимљиве земље попут Ирана, које имају фантастичне инжењере, али немају савремену компјутерску технологију, камере и слично. Технологија која је употребљена за прављење њихових робота је стара пет година, али њихово инжењерско и пројектантско умеће у потпуности држи корак са развијеним земљама света и они постижу одличне резултате”, каже Балч.

Јуниорски тим из Ирана брани шампионску титулу. Њихови роботи су резултат ефикасног инжењерства и делују паметније од осталих на терену. Члан тима, Амир Херабади, каже да су претходно морали да поразе конкуренте код куће да би стигли на последњи Робокуп у фудбалу.

Ирански роботи имали су одличне резултате на *Робокупу 2007*. Поразили су тимове из Италије, Јапана, Пољске, Мађарске и САД. *Робокуп 2008* одржан је у Шангају, у Кини, непосредно пре почетка летњих олимпијских игара у Пекингу.

Знања о конструисању робота – механичког бића које има аутономију деловања, способност закључивања – обједињавају механику, информатичке науке, али и развој софтвера, који треба да омогући функционисање интелигентног борца сутрашњице. Домети употребе таквих роботизованих уређаја јесу далекосежни и већ превазилазе нашу машту. ■

Никола ОСТОЈИЋ

Одбрамбене ватрене стреле

Ероу-2 је веома савремен и, претпоставља се, ефикасан систем, али је, у сваком случају, једини оперативан антибалистички систем одбране у западној хемисфери. По својим одликама заостаје за системом пут С-400, посебно у сфери мобилности и разноврсности циљева, али је његова предност изузетно добар радар и специјализација за балистичке циљеве. Систем је успешно умрежен са америчким ракетама патриот.

За сада једини оперативни систем антибалистичке одбране на Западу јесте систем *ероу* (*Arrow – стрела*). Он је настао не толико због потребе за самодоказивањем државе Израел у области високе технологије колико због нужне и неопходне одбрана од великог броја система земља–земља које поседују околне непријатељске арапске државе. А можда је највећа претња Израелу земља која баш и није сусед, али која се деценијама доказала као прворазредни непријатељ у региону – Иран.

У праскосорје иранског ракетног, али и нуклеарног програма, Израел је морао да има савремене антибалистичке системе којима би бранио своје градове и војне инсталације. Израел је, додуше, наоружан америчким системима *патриот* још од времена Првог заливског рата, али је тај хваљени систем имао, према речима тадашњег команданта израелске војске, учинак 0 одсто. Такоређи промашио је све и није имао ниједан потврђен погодак, док су Садамови *скадови* или погађали задате циљеве или подали због техничких недостатака.

Суочен са таквом ситуацијом Израел је кренуо у развој свог система, али уз свесрдну подршку америчке индустрије.

Систем *ероу-2* јесте производ израелске аерокосмичке корпорације *IAI* и део националног система противракетне одбране „*Хома*“ (ограда на хебрејском). Оперативан је на две локације у Израелу – од 2000. на локацији код Тел Авива, а од 2002. јужно од Хаифе. Како се наводи, трају расправе о постављању и треће батерије до 2012. године.

Двостепена ракета

Систем *ероу-1* започет је 1988. у сарадњи са америчким министарством одбране и Сектором стратешке одбране и иницијативе – *DSDI*. Проглашен је за најбоље решење и кренуо је у претпродукцијску фазу.

Новом ракетом *ероу-2* постигнуте су знатно боље перформансе, а 14 тестова је потврдило њену могућност да заиста пресретне и обори циљ. Током шест тестова симулиран је ракетни напад, док је седми био први тест са правом балистичком ракетом. Током 2004. оборена је ракета *скад-Б*. Тест је обављен на америчком полигону Поинт Мугу, и ракета је оборена на виси-

Управљање ватром

Када се открије ракета, одмах се показују на мапи место лансирања, позиција ракете и њена трајекторија, закључно са предвиђеним местом удара. Место удара се приказује као елипса која се смањује како се ракета приближава, прецизирајући место удара. Центар управљања ватром истовремено прати до 14 циљева – непријатељевих ракета.

стоји се од бојне главе и упалача повезаног за термални трагач. Бојна глава је високоексплозивна, фрагментациона и са усмереним убојним дејством од 50 метара (дело корпорације „Рафаел“).

Поред термалног, ракета поседује и инфрацрвени трагач, као подршку, и радарски трагач за мале висине (производ „Рајтеона“).

Моћни радар

Радар за контролу ватре и осматрање „зелена јела“ (Green Pine – *грин пајн*) EL/M-2090, дело IAI електронске групе, јесте радар са електронским скенирањем у опсегу L, на фреквенцији 500 до 1.000 MHz. Налази се на приколици уз коју иде и командни центар са генератором и клима-уређајем. Радар осматра и води ракету до близине од четири метра од циља. Иначе, ти радари су испоручени и Индији у оквиру пројекта антибалистичке одбране те земље.

Центар управљања ватром – „лимуново дрво“ (Citron Tree – *ситрон три*), налази се на приколици и, посредством пријема података споља преко сателита и дата линкова, управља целокупним системом, али и борбом против ракете у смислу позиционирања, и наредби дејстава делова или целокупне батерије. Иако потпуно аутоматизован, систем има изузетно вредну могућност да оператер преузме контролу над дејством у сваком тренутку и фази рада.

Центар има компјутерске радне станице за координатора ситуације на небу, обавештајног официра, официра за постоперативну анализу, официра за ресурсе, старијег официра за дејство (заменик команданта) и команданта станице. Станица поседује велику електронску мапу са позиционираним претпостављеним и потврђеним лансирним зонама противничких ракета обележених по приоритету.

Систем је умрежен успешно са америчким ракетама *патриот*.

Ероу-2 је веома савремен и, претпоставља се, ефикасан систем. Али у сваком случају једини оперативни антибалистички системе одбране у западној хемисфери. Много хвалени будући амерички антибалистички системе још је на папиру, али су се Американци вероватно одлучили за умрежавање тог система са израелским *ероу-2*. ■

Александар КИШ

ни од 40 километара. Пропао је следећи тест на истом полигону са два симултана напада, августа 2004. године. Наиме, радар је открио и нацртао ракету, али систем није успео да је обори у завршној фази лета. То је био разлог да се обуставе даљи тестови.

Осавременена ракета „ероу-2 Блок 3“ је у наредном тесту, децембра 2005, успела да обори симулиране циљеве, али није открито на којој висини. Званично задовољни успехом, стручњаци САД и Израела започели су фазу „Блок 4“, која још траје.

Том ракетом су, изгледа, највише били одушевљени Американци, који су априла ове године одлучили да министарство одбране продужи финансирање развоја и производње система *ероу-2*, с тим да Израел започне развој система *ероу-3*, који ће моћи да обара балистичке ракете средњег домета при већим брзинама и висинама. Влада САД је продужила финансирање на пет година – до 2013. године. Ове године би требало да буде тестирана нова ракета *ероу-3*.

Систем *ероу* се производи делом у САД, где је компанија „Боинг“ добила уговор да производи 50 одсто делова у САД (електронику, бустер и резервоар за гориво). „Боинг“ ће бити и задужен за надзирање рада осталих 150 америчких компанија, а у Израелу се завршно склапа ракета. Прве компоненте су стигле 2005. и убрзо су ефикасно склопљене.

Батерија *стрела* се састоји од четири до осам лансера, сваки са шест лансирних цеви, радарским контролним центром, центром за комуникацију, центром за контролу ватре и радарским центром.

Помоћни вод система *ероу-2* састоји се од лансирног контролног центра „лешниково дрво“ (Hazelnut Tree – *хејзелнат три*), монтираног на платформу камиона, који контролише четири до осам лансирних приколница са ракетама. Лансирни систем је мобилан, а савремена комуникација омогућава да буде удаљен и до 300 километара од места на коме су радари и контролни центри. Време потребно за размештање је један сат.

Ракета је двостепена, са чврстим горивом. Први степен се користи за почетно

убрзање и лансирање ракете, а други за додатно убрзавање и подизање на висину. Максимална брзина ракете је 2,5 километра у секунди или 10.700 километра на час. Дуга је седам метара, тешка 1.300 кг, а има пречник 800 милиметара. Максималан домет је 70, а крајњи 90 километара. Ракета је толико прецизна да погађа четири метра од циља који лети брзином већом од 3 км/с, то јест до 10.800 км/ч.

Ероу-2 није предвиђена за борбу против крстарелих ракета и противничких авиона, јер је минимална оперативна висина лета ракете осам километара, а максимална 50.000 метара практично у подручју где лете искључиво балистичке ракете у завршној фази путање. Тада на сцену ступа бојна глава која поседује „возило – убицу ракете“. Са-

Покушаји продаје

Израел је покушао да прода систем *ероу* Индији, али су САД забраниле продају ракета које су у принципу дело врхунске америчке технологије, а која се, како се претпоставља, користи и у америчком антибалистичком програму. Зато су испоручени само радари „зелена јела“.

Турска је одлучила да купи систем за потребе своје одбране, а та продаја укључује и израелске сателите *офек*, међутим, све то чека одобрење САД. Јужна Кореја је, такође, објавила да има намеру да купи систем *ероу-2* и то 36 ракета и 6 радара.

Летећа торпеда

Од настанка током Другог светског рата противбродске ракете прешле су дуг развојни пут – најпре као модификоване немачке бомбе, па „приручна“ решења типа ракета брод-ваздух, до специјализованих противбродских ракета. Та врста оружја направила је праву револуцију у вођењу поморских операција.

Прве противбродске ракете направили су Немци током Другог светског рата. Била је то серија Henschel Hs-293, са бојном главом у виду бомбе SC250, масе 250 кг, опремљене ракетним мотором и крилима, чиме се остваривао домет од седам и по километара. Навођење је било командно, мада се експериментисало и са другим системима: са командно-жичним и ТВ навођењем. Ракета се користила са авиона Dornier Do-217, Heinkel He-177 и Focke Wulf Fw-200, а прва успешна акција била је потапање британског слупа Egret у Бискајском заливу 25. августа 1943. године.

Након завршетка Другог светског рата, анимозитет између великих сила прерастао је у *хладни рат* и отпочела је бесомучна трка у наоружању. У СССР-у је било сасвим јасно да ако желе постићи глобалну доминацију морају да сустигну западне савезнике, посебно САД у Ратној морнарици. Био је то изузетно тежак задатак, с обзиром на снагу којом је Ратна морнарица САД изашла из рата. Први корак који је предузет идентичан је оном који је предузела Немачка пре рата, а то је тежња да сагради што је могуће више подморница, док је други корак, такође инспиран немачким истраживањима – развој противбродских ракета. То је омогућило знатно побољшање наоружања мањих и

јефтинијих ратних бродова, иначе неспособних за опремање снажнијом артиљеријом. На тај начин они би могли, у одређеним условима, да постану опасни чак и по америчке носаче авиона, који су у међувремену добили летелице са млазним моторима, способне да изведу и нуклеарни удар у унутрашњост СССР.

Управо је борба против великих америчких ратних бродова, попут носача авиона, одредила образац по коме су пројектоване готово све совјетске и руске противбродске ракете, од педесетих година прошлог века до данас: са великим бојним главама, неретко и нуклеарним (способне за уништавање читаве борбене групе), великим дOMETИМА, најчешће надзвучне брзине, тако да је то све одређивало и њихове импресивне димензије. Слична ситуација била је и са противбродским ракетама које се лансирају са патролних морнаричких авиона.

Најпознатије совјетске противбродске ракете из периода *хладног рата* су П-5 П терка (SS-N-3 Shaddock на разарачима, крстарицама и лансерима на копну), П-15 термит (SS-N-2 Styx на разарачима, ракетним чамцима и лансерима на копну), П-120 малахит (SS-N-9 Siren на корветама) и П-500 базалт (SS-N-12 Sandbox на носачима авиона и крстарицама).

Запад је такође био свестан потенцијала који пружају противбродске ракете. Међутим, прве специјализоване ракете појавиле су се тек седамдесетих година прошлог века, дакле, двадесетак година након потенцијалних противника. Од почетка *хладног рата* па до тада, основно наоружање чинила је бродска артиљерија, а прелазним решењем сматране су ракете брод–ваздух средњег и великог домета (RIM-24 Tartar, RIM-2 Terrier и RIM-8 Talos), које су се могле користити и против бродова, али и ракете ваздух–земља, такође способне да се употребе и у противбродској борби (фамилија AGM-12 Bullpup). Оне нису биле толико тешке као неки типови совјетских. Америчке ракете брод–ваздух/брод лансиране су са једноструких или двоструких лансера, имале су велики борбени комплет – између 40 и чак 120 ракета, што је надомештавало слабију бојну главу у односу на совјетске (неке су могле носити нуклеарне бојне главе).

Треба рећи да су и друге ракете брод–ваздух сасвим способне да дејствују и по бродовима (садашње актуелне америчке Standard, а и друге ракете, укључујући и руске). Међутим, порастом броја совјетских подморница и ратних бродова депласмана до нивоа разарача, остварен је заокрет и тежња да се конструишу нешто мање и прецизније ракете. Као по правилу, западне противбродске ракете су подзвучне, али то у одређеној мери надокнађују мањим висинама на којима се крећу према циљу – чиме се тежи што већем смањењу времена реак-

ције противракетне одбране брода. Мање ракете представљају мањи терет за структуру брода и доприносе његовој стабилности, посебно у тешким условима немирног мора. Највећи број тих ракета или њихове унапређене варијанте још су у употреби.

Палета руских решења

Совјети, а касније Руси, поклањају изузетно велику пажњу том типу ракета. Данас највећа и најразорнија противбродска ракета на свету је П-700 *гранит* (SS-N-19 Shipwreck), присутна на крстарицама (класификоване и као бојни крсташи) *Адмирал Нахимов* и *Петар Велики* (20 ракета у борбеном комплету), носачу авиона *Кузњецов* (12 ракета) и подморницама класе *Гранит* и *Антеј* – по НАТОу Oscar I и II (имају 24 ракете, а у ту групу иде и потонули *Курск*). Представља наследника ракета П-5 и П-500.

Реч је о ракети масе чак седам тона, дужине 10 м и пречника 0,85 м. Домет им је такође импресиван – од 550 до 625 километара. Бојна глава има масу 750 кг, што уз мак-

сималну брзину од два и по маха ствара страховит учинак на циљу и директно је упућена против америчких носача авиона. Престанком *хладног рата* нуклеарна бојна глава повучена је из употребе. Систем навођења је врло занимљив. Лансира се у групама од четири до осам ракета, где једна лети на већој висини и својим радаром тражи и обележава циљ за остале ракете. Оне, пак, лете на малој висини (не екстремно малој као западне ракете), са повременим искацањем на нешто већу висину како би отежале противнику праћење и обарање. Све ракете повезане су у мрежу и аутоматски се одређују приоритети, а по уништењу једног циља, остале ракете преусмеравају се на секундарне (циљеве).

Иако упола мања, ракета П-270 *москит* (SS-N-22 Sunburn) представља такође врло опасну алтернативу П-700, уз то се и извози, а то нарочито задаје главобоље западним планерима (поред Русије, корисници су Кина и Вијетнам, а према неким спекулацијама и Иран).

Пројектил П-270 је замишљен као универзална ракета која се може лансирати са

Плодна сарадња

Осим Руса, у развоју ракете BrahMos учествовали су и Индијци. Та ракета представља даљу модификацију П-800 *оникс* (која би требало да замени ракете П-270), од које је задржан погон на бази рам-џет мотора, а уграђен је нови систем за навођење. Одликује се великом максималном брзином – од 2,5 до 2,8 маха, дометом од 120 до 300 км (у зависности од профила лета) и бојном главом од 200 килограма. Може да се лансира са копнених мобилних лансера, бродова, подморница и авиона.

Тренутно ракете BrahMos користи индијска морнарица на разарачима класе *Рајпут* (модификовани совјетски разарачи класе Кашин II) и тестира ракету за лансирање са подморнице класе *Кило*. Копнена војска је већ увела ракету у употребу, а РВ и ПВО је тестира за лансирање са авиона Су-30МКИ.

Руска РМ такође разматра набавку тих ракета за нове фрегате класе *Горшков*, за које се очекује да уђу у оперативну употребу 2009–2011. Индијци врше притисак јер би се на тај начин смањила цена појединачне ракете.

бродова, копнених лансера, авиона и подморница (мада ова последња варијанта никад није уведена у употребу). Иако је систем навођења класични активни – радарски, а домет од 90 до 120 км (побољшана варијанта 160 км), брзина јој је три пута већа (три маха на већој висини и 2,2 маха на висини од 20 м у терминалном стадијуму), захваљујући рам-цет мотору. То оставља одбрани нападнутог брода кратко време за реакцију, од 25 до 30 секунди, што је знатно краће у односу на западне ракете код којих тај параметар износи око два минута. Уз то, способна је да извршава и цик-цак маневре у рејону циља, иако су јој димензије веће, пре свега пречник који је двоструко већи од западних ракета (од 0,8 м).

И коначно, најмања руска противбродска ракета је X-35 уран (SS-N-25 Switchblade). Према могућности лансирања и домету једнака је ракети П-270, али је према брзини, висини лета и маси бојне главе у рангу са западним (брзина око 0,8 маха, висина 4-15 м и бојна глава 145 кг). Отуда и надимак Harpoonски – по америчкој противбродској ракети Harpoon. Погон се састоји од уобичајеног бустер ракетног и маршевог турбовентилаторског мотора, а систем навођења је активни – радарски. Постоје две варијанте које се нуде за извоз – универзална X-35E и X-35У, намењена само авионима МиГ-21 и 29СМТ, Су-30 и 35, те хеликоптерима Ка-27 и 28.

Ракета ЗМ-54Е1 је подзвучна противбродска са турбомлазним мотором, брзине 0,6-0,8 маха, са бојном главом 400 кг и дометом 300 километара. Модел ЗМ-54Е је такође противбродска ракета, али се код ње за разлику од ЗМ-54Е, на удаљености 20 км од циља одбацује задњи део ракете са турбомлазним мотором и активира други ракетни мотор који повећава брзину на 2,9 маха! Висина лета се при томе смањује на три-пет метара и ракета се у карактеристичној цик-цак путањи приближава циљу. Међутим, домет је смањен на још увек одличних 220 км, а маса бојне главе је 200 килограма.

Крстарећа ракета ЗМ-14Е намењена је за лансирање са подморница и дејства по

Хрватски лансер МОЛ – камион „Татра“ са четири ракете РБС-15

циљевима на копну. За разлику од других ракета, за одређивање висине не користи се радарски висиномер, већ онај који ради на принципу мерења притиска ваздуха. На тај начин ракета се теже открива, а терминални систем навођења заснива се на коришћењу пријемника сателитског система за одређивање положаја ГЛОНАСС – руској алтернативи америчком GPS систему. Домет и маса бојне главе су као код ЗМ-54Е1.

Модели 91PE1 и 91PE2 су подморничка и бродска варијанта противподморничких ракета. Трајекторија је балистичка, а постиже се највећа брзина од два и по односно два маха (домет је 50 и 40 км респективно). Уместо класичне бојне главе носи противподморнички торпедо са акустичним самонавођењем.

Западни модели

Због друге „циљне групе“, западне ракете знатно се разликују од већине совјетских, тј. руских. Међу првим западним противбродским ракетама је француска Ехосет. Она је прешле дуг развојни пут, почев од варијаната лансираних са брода ММ38, авиона АМ39, подморнице СМ39, до побољшаних из серије ММ40 и коначно ММ40 Block 3. Та последња ракета представља радикално побољшање у односу на претходне, у сваком погледу. Ракетни маршеви мотор замењен је турбомлазним, који обезбеђује повећање домета са 42 км

(верзија ММ38) или 70 км (ММ40) на чак 180 км, уз задржану могућност коришћења старијих лансера. Поред тога, ракета има побољшан систем активног радарског самонавођења, са додатном могућношћу лансирања на циљеве на земљи и са прецизним ГПС навођењем. И коначно, посебна пажња посвећена је преживљавању, што је омогућено употребом стелт технологије, у погледу смањења радарског и ИЦ одраза.

Ракета може да изводи радикалне маневре и да напада циљ са различитим, препрограмираним путањама, како би „заобила“ блиску противракетну одбрану брода. Поред тога, бојна глава опремљена је врло инертним типом експлозива, тако да је вероватноћа да ће је неко одбрамбено средство са брода детонирати, сведено на минимум. Ракете су већ наручили француска РМ и инострани клијенти.

Ако је Ехосет најпознатија, онда је америчка ракета Harpoon најраспрострањенија западна противбродска ракета на свету – не рачунајући совјетску П-15 и кинеске деривате. Произведено их је више од 6.000, а продате су у 24 земље (Ехосет „само“ 3.300 у 32 земље). Може се лансирати са брода (RGM-84), подморнице (UGM-84) из ваздуха (AGM-84).

Ракета је прошла дуг развојни пут и направљен је велик број варијанти.

Актуелна RGM/UGM-84D има домет 140 км, док варијанте за лансирање са авиона – AGM-84D и F имају домет од 220 и

Руски томаhawk

Данас можда најзанимљивија руска ракета тог типа је ЗМ-54 клуб (SS-N-27 Sizzler). Замисљена је као универзална ракета, која може да прихвати различите бојне главе, намењене не само за дејства против бродова, већ и против подморница (торпеда), али и против циљева на земљи, у функцији крстареће ракете попут америчког Tomahawk-а. Могуће је и лансирања са бродова и подморница.

Ракета РБС-15 у комплекту авиона ЈАС-39 „Грипен“

Са тестирања – норвешка ракета NSM

чак 315 км. За све је заједничка бојна глава масе 221 кг и брзине 0,8 маха. Специфичност Harpoon-а је могућност да се одабере профил напада, односно да ракета погоди циљ са мале висине, изнад водене линије или напад из понирања, тј. удар у палубу. Из те ракете развијена је и AGM-84H/K SLAM, домета 280 км намењена за дејство по циљевима на копну за које није „рентабилно потрошити“ скупље крстареће ракете BGM-109 Tomahawk или AGM-84 ALCM.

Тренутно највећа западна противбродска ракета је италијанска Otomat. Концепт је сличан као и код других западних ракета, осим чињенице да има два бустер-мотора и нешто веће димензије (пречник тела 400 мм и масу 770 кг, са бојном главом 210 мм, која је интересантна по томе што има усмерену експлозију према доле, чиме се тежи разарању трупа брода према дну). Домет актуелне варијанте Mk2

Block II од 180 км остварује се турбомлазним мотором који има готово двоструко већи потисак у односу на мотор ракете Harpoon (400 уместо 272 кг), чиме се такође остварује и већа брзина од готово један мах на екстремно малој висини.

Иако импресивних карактеристика, Otomat није остварила успех ракета Exocet и Harpoon, првенствено због престанка *хладног рата*. Био је предвиђен амбициозан програм даље развоја. Требало је да буде развијена и надзвучна варијанта брзине 1,8 маха, али се од ње одустало у корист верзије Block III са стелт особинама. Међутим, и од ње се одустало и прешло на варијанту Block IV са GPS навигационим системом, чиме је омогућено остваривање комплексних трајекторија лета ради „варања“ одбрамбених система брода и остваривања поновног напада уколико први из било ког разлога не успе. Та верзија је оперативна од 2008. године.

И коначно, верзија Milas, односно ракета Otomat опремљена противподморничким торпедом, захваљујући коме се остварује максимални домет од 55 километара. Она се налази само у борбеном комплекту италијанских разарача Durand de la Penne, јер је престанком *хладног рата*, по мишљењу многих корисника, у великој мери смањена потреба за њима.

Швеђани, као изненађујуће самостална нација по питању одбрамбених технологија, развили су фамилију противбродских ракета RBS-15, лансираних са бродова и авиона. Од 1985. до 2004. појавиле су се три варијанте те ракете, па и данас актуелна Mark. III, са бојном главом од 200 кг и дометом повећаним са ранијих 70 на 200 км (захваљујући побољшаном гориву за турбомлазни мотор и повећаном капацитету). Такође, додатно GPS навођење омогућава им дејство по циљевима на земљи.

Ратна примена

Најпознатија употреба совјетских ракета и прво потапање неког ратног брода ракетом лансираном са другог брода десило се у израелско-арапском рату 1967, када су два египатска ракетна чамца, совјетског порекла класе *Комар*, лансирала све своје ракете П-15 на израелски разарач Eilat (британска класа 3 из Другог светског рата). Циљ су погодиле три или чак све четири ракете и разарач је потопљен. Израелски разарач чак није ни приметио египатске ракетне чамце и изненађење је било потпуно.

Кинеске ракете HY-2, на западу познате као Silk Worm, деривати совјетске ракете П-15, одговорне су за дејство са променљивим успехом током тзв. Танкерског рата осамдесетих, односно поморских дејстава током ирачко-иранског рата, када су биле коришћене са обе стране против противничких танкера. Ирачани су 1991. лансирали две ракете против америчког бојног брода *Missouri*, али је једна оборена ракетом Sea Dart са британског разарача *Gloucester*, а друга је пала у море. Показало се да су те ракете прилично осетљиве на ометање и представљају лак циљ за обарање, али имају релативно велику бојну главу, ефикаснију против великих небранјених циљева, типа танкер, него против других ратних бродова.

Најпознатија и у локалним ратовима прослављена западна противбродска ракета је француска Exocet. Она је „одговорна“ за потапање

британског разарача *Sheffield* (ракета није ни експлодирала, већ изазвала пожар), транспортног брода *Atlantic Conveyor* од 15.000 т и оштећење разарача *Glamorgan* (такође није експлодирала, оштећења је изазвало запаљено ракетно гориво), током Фокландског рата са Аргентином. У прва два случаја коришћена је варијанта AM-39, лансирана са авиона *Super Etandard*, док је трећа варијанта MM38 лансирана са копненог лансера. Касније, користили су је ирачки авиона *Mirage F1* против иранских танкера и против америчких бродова. Са две ракете AM39 погођена је фрегата *Stark* (класе *Oliver Hazard Perry*), али је она захваљујући правовременој реакцији посаде и потпуно челичној конструкцији надграђа „преживела“ удар (разарач *Sheffield* је имао надграђе од легуре алуминијума).

Американи су употребили Harpoon за потапање бар две либијске корвете у рату 1986, а и иранске фрегате *Sahand*, која је погођена са две ракете. Такође, Иранци су лансирали Harpoon против америчке крстарице *Wainwright*, али је ракета „преварена“ системом мамаца SRBOC. И коначно, једна не баш срећна епизода десила се децембра 1988, када је један амерички F/A-18 лансирао Harpoon током маневара у близини Хаваја. Тада је ракета погодила индијски трговачки брод *Jagvivek* који се грешком нашао у забрањеној зони. Срећом, ракета је била са инертном бојном главом, али је услед удара погинуо један индијски морнар.

Ракета Harpoon погађа разарач

Ефекат Harпоона на разарачу

Највећи успех је продаја лиценце немачкој компанији Diehl, која ће произвести одређену количину за немачку РМ, првенствено за нове стелт корвете класе Braunschweig, фрегате Brandenburg и F125. Тренутно је у развоју верзија Mark. IV, још већег домета и са измењивим бојним главама.

Ракете старије варијанте налазе се и у непосредном окружењу, тачније у РМ Хрватске, која их је наследила од бивше СФРЈ. Наиме, СФРЈ је те ракете купила као замену за совјетске Р-15. Користе се са копнених лансера МОЛ, на корветама класе Краљ Петар Крешимир IV, а и на новим ракетним топовњачама класе Helsinki (Oulu и Kotka), које би требало да стигну у оквиру аранжмана о набавци оклопних возила патрија.

Поред Шведске, те ракете користе још Немачка, Финска и Пољска. Наручио их је и Тајланд (за употребу са авиона JAS-

39 Gripen), а набавку озбиљно разматра и Турска.

Њихови суседи, Норвежани, такође традиционално оријентисани ка мору, врло рано су започели развој противбродских ракета. Њихове ракете типа Penguin специјализоване су за борбу против малих и брзих циљева, типично ракетних чамаца. Ракете су прошле кроз више модификација, током којих је домет повећаван са 20, на 35 (МК2), све до 55 км (МК3). Прве две намењене су за лансирање са бродова, ракетних топовњача, док се трећа лансира са авиона. Намењена је за погађање циља тик изнад нивоа воде, чиме се постиже максималан ефекат дејства бојне главе масе 120 или 130 кг (МК3). Навођење је пасивно ИЦ, са извођењем радикалних маневара у рејону циља.

Данас се те ракете на површинским бродовима замењују најновијим NSM (Na-

val Strike Missile), опремљеним турбомлазним мотором за повећање домета на 185 км, са бојном главом од 125 кг, стелт особинама и масом од свега 410 килограма. Међутим, то није све. Перспектива NSM је осигурана у виду побољшане варијанте JSM (Joint Strike Missile), вишенаменске ракете која би могла да се смести унутар простора за наоружање на новим вишенаменским борбеним авионима F-35 (Joint Strike Fighter), а сасвим могуће и за Eurofighter и JAS-39 Gripen.

Кинески модели

У овој области опробали су се и Кинези. Треба рећи да су они годинама инсталирали на дериватима совјетских ракета П-15 термит, али су се осамдесетих година и касније, заједно са порастом економске моћи и научног потенцијала, све више „ослобађали“ и створили неколико занимљивих модела ракета које су концепцијски сличније западним решењима.

Најактуелнија кинеска противбродска ракета је YJ-62 (извозна ознака С-602), намењена за наоружавање најновијих разарача класе Туре-052С (два четворострука лансера, врло слична као на ракетама Harpoon и Exocet MM40). Ракета је савремена, погоњена ракетним бустером и турбомлазним маршевским мотором, што уз релативно велику резерву горива обезбеђује домет од 280 км, високом подзвучном брзином 0,9 маха. Има бојну главу од 300 кг, што је више него већина западних ракета, али појединости везаних за методе повећања ефикасности нису познате. Користи инерцијално и GPS навођење у рејон циља и активно радарско навођење у терминалној фази напада, на око 40 км од циља. Очекује се да ће ракета у каснијој фази бити искоришћена за развој варијанте за напад на копнене циљеве. ■

Себастиан БАЛОШ

Једна од најпознатијих совјетских противбродских ракета из периода хладног рата је П-15 термит

Времеплов „стопетице“

**Три хаубице калибра
105 милиметара
имале су изузетно
значајно место у
нашим артиљеријским
јединицама од 1945.
до 2006. године.
То су немачко оруђе
М-18, затим домаћи
производ М56
и америчка хаубица
М2.**

Сновно средство у инвентару немачке дивизијске артиљерије током Другог светског рата била су оруђа са службеним називом – лака пољска хаубица 10,5 сантиметара *le.F.H.18* (*Leichte Feldhaubitze 18*). Број у ознаци указује на годину настанка, али то није било тачно – *F.H.18* званично се налазила на листи средстава ратне технике Вермахта од 28. јула 1935, а веза са 1918. користила се само ради обмане страних посматрача у време када се прикривала обнова немачке ратне машинерије после доласка нациста на власт.

Оруђе немачке дивизијске артиљерије

После Првог светског рата Немци су били ограничени када је реч о количини ратне технике. Имали су право само на 84 хаубице 105 милиметара *F.H.16*. Одобрени су и производни лимити који за ту хаубицу износе 14 оруђа за годину, искључиво ради замене старих оруђа. Забрану развоја контролисале су међусавезничке комисије.

Контролори су пратили прилике у Немачким фабрикама до фебруара 1927. годи-

не. Већ 1. јула немачка копнена војска наручила је од фирме „Rajnmetall“ (*Rheinmetall*) развој усавршене хаубице *F.H.16*. Конструктори су до 1930. године створили потпуно ново оруђе са цеви дужине 28 калибара и максималним дометом од 10.675 метара. Сва пробна гађања била су строго поверљива. Да би се прикрио развој новог оруђа, користила се ознака *le.F.H.18*, те се оно представљало само као дорада старих средстава.

Када је 1935. године хаубица *le.F.H.18* дошла у фазу серијске производње, обнова немачке ратне машине већ се проводила без посебних безбедносних мера. Ознака хаубице, међутим, није промењена. Главни носилац производње била је фабрика „Rajnmetall-Borsing“ из Дизелдорфа, али због наруџбине од 4.000 оруђа у посао су ушле и фабрике из Борсигвалда, Дортмунда и Магдебурга.

Брз раст немачке силе нису пратиле балансиране набавке потребних средстава и зато се артиљерија пренаоружала пре почетка рата на нова оруђа, али нису постојала возила за вучу. Немачка артиљерија се током рата ослањала на традиционалну коњску вучу због недостатка моторних возила и горива. За транспорт хау-

бице *le.F.H.18* од 3,5 тоне било је потребно шест коња.

Поједине хаубичке батерије имале су полугусеничаре *Sd.Kfz 11* од три тоне и *Sd.Kfz.6* од пет тона. Оне су за један сат прелазиле 40 километара, а нормативима је било предвиђено да батерије са коњском вучом током дана превале 40 километара.

Немци су у рат ушли са широким избором муниције 105 милиметара, од стандардне тренутно-фугасне *FH Gr38* са масом 14,81 килограма и 1,38 TNT, до пробојне, кумулативне, те муниције за задимљавање. Основна тренутно-фугасна граната (ТФ) растурава је фрагменте на 10 до 15 метара од места поготка напред и бочно од 30 до 40 метара. Директним поготком пробијала је бетонску плочу од 30 сантиметара. Пробојни метак на 500 метара даљине, при удару у панцирну плочу противничког тенка под углом од 30° пробијао је челик дебљине до 50 милиметара. Током рата израђене су нове врсте ТФ муниције, поткалибарна и кумулативна.

Почетна борбена искуства показала су да је *le.F.H.18* било поуздано оруђе, али се за потребе подршке дивизије у маневарском рату тражио већи домет. Зато се од 1940. године производила хаубица *le.F.H.18M* са двокоморном гасном кочницом. На тај начин се, уз пораст масе оруђа за 55 килограма, обезбедило гађање са усавршеним ТФ пројектилом *FH Gr Fern*, масе 14,25 килограма, са 2,1 килограма TNT експлозива, домета 12.325 метара. Хаубица *le.F.H.18M* производила се до фебруара 1945. године. Произведене су укупно 6.933 хаубице *F.H.18*.

Хаубица M18 на међуармијском такмичењу артиљераца 1949. године

Примерци првог модела накнадно су добили дужу цев са гасном кочницом.

Искуства са Источног фронта говоре да се хаубица тешко пребацивала са положаја на положај, у условима недостатка добрих путева. Ни полугусеничари нису имали снаге да извуку хаубицу из руског блата. Како би превазишли ограничења, конструктори су створили хибрид – цев и механизам хаубице постављен је на лафет противтенковског топа 75 милиметара *Pak 40*, са повећаним точ-

ковима. На тај начин добили су уштеду у маси од четвртине тоне. Измењена је и цев, јер се брзо хабила, посебно приликом гађања поткалибарном муницијом, која је уведена 1942. године за борбу против руских тенкова *T-34* и *КВ*. Модификована хаубица, ознаке *le.F.H.18/40*, производила се од марта 1943. до марта 1945. године. Из фабрика је изашло 10.245 примерака.

Све хаубице 105 милиметара током ратних година сврставане су у пук од три ди-

Вучно возило хаубице – теретни камион „Прага“ РВ (6x4) чехословачке производње који се производио од 1935. до 1939. године

визиона – сваки са три батерије од четири оруђа – према пуној материјалној формацији од 36 оруђа. У саставу батерије била су 153 коња и 171 човек. У моторизованим, односно од 1942. године панцергренадирским дивизијама и тенковским дивизијама, имали су пук од два дивизиона хаубица са механичком вучом. Батерије су имале пет полугусеничара и 21 камион, аутомобил и 119 бораца. Од 1942. године у делу тенковских дивизија, уместо једног дивизиона вучних хаубица, користио се дивизион самоходних оруђа *Sd.Kfz.124* израђених по узору на *le.FH.18*.

Према формацији из 1944. године дивизиони су, уместо три батерије од четири оруђа, имали две батерије од шест оруђа. Као резерва врховне команде формиран су самостални моторизовани дивизиони 105 милиметара са гусеничним тракторима *RSO*. Максимална брзина вуче сводила се на скромних 17 километара на час.

Осим Вермахта, хаубице *le.FH.18* користили су Франкисти у позним фазама грађанског рата, а на листи предратних корисника биле су Холандија и Мађарска. Током рата Немци су хаубицама снабдевали Финску и Словачку. После рата коришћене су у Чехословачкој као *M18/40N* на лафету руске хаубице 122 милиметара *M-30*. Изворна немач-

Дефиле хаубичких батерија пред Титом на паради Победе 1947. године

ка оруђа била су у наоружању оружаних снага Аргентине, Аустрије, Чilea, Француске, Португала и Шведске, накнадно преправљена на америчку муницију 105 милиметара.

Хаубица М-18 у Југославији

У ратно доба борци Народнослободилачке војске Југославије (НОВЈ) ретко су имали прилику да у плену затекну хаубицу 105 милиметара *le.FH.18*. Немачке дивизије биле су најчешће са листе посадних јединица наоружаних техником из ратног плена. Ново наоружање се слало на главне фронтове. Од 1944. године повећао се број

le.FH.18, али оне су биле добро чуване у дубини поретка немачких састава. Зато су тек 1945. године, у последњим месецима рата, у јединице НОВЈ, због расула сила осовине, ушле веће количине хаубица. Оне су се у то време сматрале изузетно вредним пленом – у то време дивизије НОВЈ често су користиле оруђа скромних калибара 45 и 76 милиметара. Већи калибри налазили су се у јединицама армијске подршке.

Други дивизион из састава Артиљеријске бригаде, јединице директно подређене Штабу четврте армије, у завршним борбама био је наоружан са 12 хаубица 105 милиметара. Крајем априла, у саставу Првог дивизиона, формирана је батерија од четири ха-

Обука на хаубици *M18/40*, 1951. године

убице 105 милиметара. Осим ратног плена *le.FH.18*, југословенски партизани добили су од савезника још 84 комада, јер је Савезничка армија имала проблема око набавке муниције. И у НОВЈ прилике су биле сличне – пред крај рата, у једном дивизиону 105 милиметара, налазила су се само 24 метка.

Примерци *le.FH.18* у Југословенској армији, после рата, сматрани су за оруђа велике вредности, јер су формиране десетине дивизија. Поједине су добиле од Совјета хаубице 122 милиметара *M38*, а неке немачке хаубице преименоване у *M18(н)* (суфикс представља акроним државе порекла), односно прецизније *M18/40(н)* и *M18/43(н)*. У почетку су модели 43 имали металне точкове са гуменом облогом, прилагођене за вучу коњима. Они су накнадно замењени точковима са гумама, за вучу моторним возилима.

Пешадијске дивизије подељене су на боље наоружане и попуњене јединице прве варијанте, које су имале дивизион од осам хаубица, а само понека од дивизија друге варијанте имала је батерију од четири оруђа. Две армије на стратешки приоритетним правцима – Четврта армија размештена у Словенији и Пета армија у Македонији – имале су властиту артиљеријску бригаду у којој се налазио хаубички дивизион од 12 *M18*, сврстаних у три батерије од четири оруђа. Артиљерија резерве Врховног командовања имала је хаубичку бригаду у Крагујевцу, са два дивизиона *M18*.

Оштећена оруђа брзо су ремонтована, а нека су жртвована да би се обновило што више хаубица. Рачунало се да ће Југословен-

Хаубица *M18/61* из збирке Војног музеја на изложбеној поставци у Качареву

ска армија – ЈА и хаубице 122 милиметара добити из Савеза Совјетских Социјалистичких Република – СССР. Зато се ЈА од 1946. до 1948. године одрекла 55 хаубица, које су поклоњене оружаним снагама Албаније.

У то време, када се у револуционарном заносу замишљала Балканска конфедерација, чинило се да те хаубице нису отуђене. После резолуције Информбироа у лето 1948. године, савезништво са Албанцима се преко ноћи претворило у кризу, на ивици отвореног рата, и хаубице *M18* нашле су се на ватре-

ним положајима усмереним ка југословенској граници.

Тежак положај у којем се затекла југословенска одбрана препознали су нови савезници из НАТОа. Одлучили су да ЈА помогну наоружањем које се користи за заустављање очекиваног масовног продора тенкова и пешадије. На листи поклона нашле су се велике количине хаубица 105 милиметара *M2* и *M3*, али оне нису истиснуле *M-18*, али и техничка документација за израду америчке муниције 105 милиметара. У саставу по-

Тактичко-техничке карактеристике хаубице M18

Маса оруђа на маршу	1.985 килограма
Поље дејства по азимуту	– од –50 до +42 степени
Поље дејства по правцу	– 56 степени
Највећи домет	– 10.675 метара
Највећа брзина гађања	– 470 метара у секунди
Максимална почетна брзина гранате	– 10.675 метара
Дужина на ватреном положају	– 5.994 милиметара
Дужина у маршевском положају	– 5.558 милиметара
Ширина на ватреном положају	– 3.580 милиметара
Ширина у маршевском положају	– 2.010 милиметара
Висина у маршевском положају	– 1.800 милиметара
Дужина цеви – 2.706 милиметара	– 2.706 милиметара

Батерија M18/40 коришћена као мета на вежби на планини Голија 1977. године

четног пакета помоћи 1951. године из Француске пристигло је 100 комада ремонтованих оруђа. У ЈНА то су биле хаубице са ознаком M18/43 Ф(н)

На тај начин унифициран је калибар и муниција у већини дивизиона за ватрену подршку. Наредни корак представљало је освајање производње хаубице M56 настале по узору на M18. Америчка муниција прихватила се као стандард и за M56 и за 42 M18 које су користиле резерве немачких граната. Оне су модификоване уградњом цеви, затварача и нишанске справе са M56 и добиле су ознаку M18/61 без обзира на то да ли су биле модели 40 или 43. Додатни број односи се на годину усвајања у наоружање. Радови на хаубицама завршени су 1965. године и оне су се користиле истовремено са M2 и M56.

Поменуте три хаубице коришћене су шездесетих година у саставу дивизијске артиљерије и у самосталним дивизионима – са M18 било је попуњено девет дивизиона од 24 оруђа. Према попису од 31. децембра 1960. године у ЈНА се налазило 216 M18. Од плана реорганизације Дрвар-2, изведеног 1964. године, хаубице 105 милиметара ушле су у састав пешадијских бригада, које су до тада имале само оруђа 76 милиметара и минобачаче 120 милиметара.

Хаубице M18 преживеле су и наредни талас модернизације средином седамдесетих година прошлог века. Тада су у наоружање уведене хаубице 122 милиметара Д30 и ЈНА се преуслерила на источне калибре. Хаубице M18/61 налазиле су се 1991. године у хаубичким дивизионима – три батерије од шест оруђа, у саставу мо-

торизованих и пешадијских бригада ратног развоја, а активне јединице имале су Д30 или M56 односно, M2.

Хаубице M18/61 повучене су из наоружања тек у време послератне редукације вишкова 1996. године, изведене на основу Подрегионалног споразума о контроли наоружања. Тада су у Војсци Југославије као вишак прогласили и повукли из наоружања 51 немачку хаубицу. На листи за продају нашло се 36 комада M18/61. На листи имовине Војске Федерације Босне и Херцеговине биле су четири M18/61, употребљаване током рата. Једна од хаубица, последња у служби на Балкану и на свету, нашла се на листи имовине предате 2007. године јединственим оружаним снагама БиХ. ■

Александар РАДИЋ

(Наставак у следећем броју Арсенала)